

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі

КӘСІБИ ПЕДАГОГИКА

Оқу құралы

Қостанай
2019

ӘОЖ 377
ҚБЖ 74.6
К 24

Қостанай мемлекеттік педагогикалық университетінің
Ғылыми кеңесінің отырысында ұсынылған

Сын пікір жазушылар: Муликова С.А. – ҚарЭУ профессоры, п.ғ.д.
Казимова Д.А – Е.А. атындағы ҚарМУ
профессоры п.ғ.к.

"Кәсіби педагогика": Оқу құралы./ Г.С.Шрайманова,
К 24 Г.О.Тәжіғұлова, Б.М.Утегенова, А.А.Ахметжанова – Қостанай:
Ө.Сұлтанғазин атындағы ҚМПУ, 2019. – 122 б.

ISBN 978-601-7934-76-7

Ұсынылып отырған оқу құралында кәсіби мектепте және өндірісте оқыту мен тәрбиелеудің мазмұны, педагогикалық қызметтің әдістері мен формалары, білім беру қызметіндегі жеке тұлғаға бағытталған тәсілдемелер баяндалады. Студентті кәсіби қызметке дайындау, білікті жұмыс күшін жаңғырту туралы мәселелері қарастырылады.

Оқу құралы оқытушылар, студенттер мен магистранттардың әдістемелік даярлықтарын арттыру мақсатында көмек бере алады.

ӘОЖ 377
ҚБЖ 74.6

ISBN 978-601-7934-76-7

© Г.С.Шрайманова, Г.О.Тәжіғұлова,
Б.М.Утегенова, А.А.Ахметжанова, 2019
© Ө.Сұлтанғазин атындағы ҚМПУ, 2019

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	4
1. КӘСІБИ ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМ РЕТІНДЕ.....	5
1.1 Педагогикалық ғылымын саралау	5
1.2 Кәсіби педагогиканың ғылым ретіндегі мәртебесі.....	7
2. КӘСІБИ ПЕДАГОГИКАНЫҢ ҰҒЫМДАРЫ.....	11
2.1 Негізгі педагогикалық ұғымдар	11
2.2 Кәсіптік педагогиканың ерекше ұғымдары	13
3. КӘСІПТІК ОҚЫТУ ҮДЕРІСІ	18
3.1 Педагогикалық үдерістің мәні мен құрылымы	18
3.2 Кәсіптік оқыту қағидаттары	21
4. КӘСІПТІК ОҚЫТУ МАЗМҰНЫ.....	25
4.1 Кәсіптік білім беру мен оқытудың мазмұны	25
4.2 Оқыту мазмұнын құрылымдау.....	29
5. КӘСІПТІК ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ.....	34
5.1 Теориялық оқыту әдістері	34
5.2 Өндірістік оқыту әдістері	37
6. КӘСІПТІК ОҚЫТУДАҒЫ НЫСАНДАР МЕН ҚҰРАЛДАР	41
6.1 Кәсіптік оқытуды ұйымдастыру нысандары	41
6.2 Кәсіптік оқытудың оқыту құралдары	49
7. КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ	52
7.1 Гуманистік тәрбие қағидаттары	52
7.2 Тәрбие әдістері	55
8.КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ БОЛАШАҚ МАМАННЫҢ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	61
8.1 Білім жүйесіндегі болашақ маманның базалық мәдениетіндегі азаматтық тәрбие.....	61
8.2 Болашақ маманның рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру	64
9. КӘСІПТІК БІЛІМДЕ ЖАСТАРДЫ ДАЯРЛАУДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ	71
9.1 Жалпы білім беру және кәсіптік лицей арасындағы тәрбиедегі сабақтастық.....	71
9.2 Кәсіптік лицей мен өндірістік лицей арасындағы тәрбие қызметіндегі сабақтастық.....	74
10. КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ ҮШІН ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУ	77
10.1 Кәсіптік білім беру жүйесінде педагогикалық кадрларды дайындау мәселелері мен болашағы	77
10.2 Кәсіптік білім берудегі инновациялар	80
ГЛОССАРИЙ.....	84
ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ.....	96
ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ.....	120

КІРІСПЕ

Кәсіптік оқыту педагогының қызметі болашақ маманды даярлау кезінде ескерілуі қажет мәліметтердің үлкен көлемін қамтитын көпжақты құбылыс болып табылады. Кәсіптік оқыту педагогын педагогикалық даярлау мәселелері көбінесе "кәсіптік педагогика" пәнін оқу кезінде шешіледі.

Оқу сабақтары барысында педагогикалық білімді, іскерлікті және дағдыларды қалыптастыру үдерісінің тиімділігі құралдар мен шарттардың белгілі бір жүйесімен қамтамасыз етіледі. Бұл студенттердің іс-әрекетін кешенді ұйымдастыру, жоғары оқу орнындағы барлық оқу жылында педагогикалық теория мен тәжірибені зерделеудің жүйелілігі мен ырықсыздығы.

Бұл жағдай болашақ кәсіптік оқыту педагогының қалыптасуындағы білімнің жалпы жүйесіндегі кәсіби педагогиканың рөлі мен орнын жаңаша бағалауға мәжбүрлейді, ол белгілі бір нақты кәсіп немесе мамандық бойынша жұмысшы немесе маманды тар бейінді даярлаудан ғана жинақталмауы тиіс жеткілікті кең ауқымдағы ғылыми білім жүйесі ретінде қарастырылуы мүмкін. Кәсіби педагогикада әзірленген идеялар, әдістер, тәсілдер, технологиялар біртұтас білім беру жүйесінің барлық буындарын еруге тиіс.

Ұсынылатын оқу құралы "Кәсіби педагогика" бойынша 10 тақырыпты қарастырады және әр тақырыпқа жетекші педагогикалық ұғымдарды бөледі. Болашақ мамандарын педагогикалық қызметіне бейімдеуге бағытталған. Кәсіптік білім берудің әртүрлі жүйесінің қызметкерлері, атап айтқанда арнайы пәндер оқытушылары және өндірістік оқыту шеберлерімен кәсіби қызметте қолдануға арналған.

1. КӘСІБИ ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМ РЕТІНДЕ

Жоспар:

1.1 Педагогикалық ғылымын саралау

1.2 Кәсіби педагогиканың ғылым ретіндегі мәртебесі

1.1 Педагогикалық ғылымын саралау

Педагогика білім берудің барлық саласын қамтитын ғылым ретінде – бірыңғай білім беру жүйесінің табиғи деңгейлік бөлінуіне сәйкес, сондай-ақ кіші топтарға бөлінуі мүмкін. Атап айтқанда, педагогиканы саралау үдерісі мынадай салалардың туындауына әкелді:

— жалпы педагогика, білім беру жүйесінің негізгі заңдылықтарын зерттейді;

— жас ерекшелік педагогикасы – мектепке дейінгі, мектеп педагогикасы, ересектер педагогикасы, оқыту мен тәрбиелеудің жас аспектілерін зерттейді;

— түзету педагогикасы – сурдопедагогикаға (саңыраулар мен нашар еститін балаларды оқыту және тәрбиелеу), тифлопедагогикаға (соқырлар мен нашар көретіндерді оқыту), олиго-френопедагогикаға (ақыл-ойы кеміс балалар оқыту және тәрбиелеу), логопедияға (сөйлеу қабілетінде ақаулық бар балаларды оқыту және тәрбиелеу) бөлінеді;

— жеке әдістемелер – бұл жекелеген оқу құралдарын оқытуға оқытудың жалпы заңдылықтарын қолдану ерекшелігін зерттейтін пәндік дидактиктер;

— педагогика және білім тарихы, әртүрлі тарихи дәуірде педагогикалық идеялар мен білім тәжірибесінің дамуын зерттейді;

— салалық педагогика – әскери, спорттық жоғары мектеп, кәсіби және т. б.;

— әлеуметтік педагогика – бұл әлеуметтік ортаның жеке тұлғаны тәрбиелеу мен қалыптастыруға әсерін зерттейтін педагогика саласы; әлеуметтік ортаның нақты жағдайларын ескере отырып, жеке тұлғаны тәрбиелеуді оңтайландыру бойынша іс-шаралар жүйесін әзірлейтін;

салыстырмалы педагогика ғылым ретінде салыстырмалы тұрғыда білім беру теориясы мен практикасын дамытудың

халықаралық тәжірибесін объективті зерттеуге арналған.

Қазақстан Республикасындағы Білім туралы заңында мынадай білім беру деңгейлерін:

1) мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды;

2) бастауыш білім беруді;

3) негізгі орта білім беруді;

4) орта білім беруді (жалпы орта білім беруді, техникалық және кәсіптік білім беруді);

5) орта білімнен кейінгі білім беруді;

6) жоғары білім беруді;

7) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді қамтиды [1].

Кәсіби педагогика жалпы білім беретін мектеп шеңберімен шектелген, жалпы педагогика шеңберінде дами алмады. Оның қалыптасуы кәсіби және жоғары мектептің, ғылымның, техниканың, экономиканың, өндірістің дамуымен байланысты.

"Кәсіби педагогика" деп адамның жасына, бұрынғы білім деңгейіне, объектілеріне, еңбек және кәсіби қызметінің сипаты мен бейініне қарамастан, кәсіптік даярлаудың барлық жүйесіне таралатын теориялық және практикалық бағдарлы ғылыми білім саласын түсіну керек [2].

Әр адам ерте ме, кеш пе мамандығы бойынша бағытталады. Қазіргі еңбек бөлінісі әрбірінің өзіндік ерекшелігі бар мындаған мамандар даярлауды талап етеді. Еңбек, кәсіби қызметтердің алуан түрлілігі адамның кәсіби қалыптасуының барлық кезеңдерінде оны оқытуды, тәрбиелеуді және дамытуды ғылыми негіздеу проблемасын күрделендіретіні әбден түсінікті.

Кәсіби педагогика:

— бейіндік оқыту педагогикасы (12 жылдық орта білім беру жағдайында бейіндік оқыту бойынша табысты кәсіби қызметке болашақ мұғалімдерді даярлау мәселелерімен айналысады);

— бастауыш кәсіптік білім беру педагогикасы (кәсіптік лицей жағдайында оқыту және тәрбиелеу мәселелерімен айналысады));

— орта кәсіптік білім беру педагогикасы (колледж жағдайында оқыту және тәрбиелеу мәселелерімен айналысады));

— жоғары мектеп педагогикасы (институттар, университеттер, академиялар жағдайында білім беру және тәрбиелеу мәселелерімен айналысады).

Кәсіби педагогика ғылым ретінде жас және дамуын

жалғастыруда. Мысалы, жалпы білім беретін мектептің қалыптасуына және жоғары сыныптарда бейіндік оқытуды енгізуге байланысты болашақ мұғалімдерді бейіндік оқытуға дайындау қажеттілігі пайда болды [3]. Осыдан кәсіби педагогиканың жаңа бағыты пайда болды.

Кәсіби педагогиканың ғылыми іргетасының құрамдас бөліктері жалпы педагогикадан басқа:

- жалпы және педагогикалық психология;
- инженерлік психология;
- еңбек психологиясы;
- еңбек физиологиясы;
- акмеология (кәсіби шеберліктің шыңына жету туралы ғылым).

Сонымен қатар, кәсіби педагогика тиісті техникалық және экономикалық ғылымдарға сүйенеді [4].

1.2 Кәсіби педагогиканың ғылым ретіндегі мәртебесі

Кәсіби педагогиканың ғылым ретіндегі мәртебесін анықтау оның объектісі мен пәнін нақты тұжырымдауды көздейді.

Кәсіби педагогика оқушылардың білім беру, тәрбиелеу, оқыту және даму заңдылықтарын зерттейді, оқыту және тәрбиелеу қағидаттарын, ақпараттық және педагогикалық технологияларды дамытады, кәсіптік оқу орындарының типтерін және оларды басқару жүйесін негіздейді. Ол педагогикалық теориялар, оқытудың заманауи технологияларын жобалау тәсілдері, кәсіби білім беру жүйесін одан әрі дамыту жолдары туралы білімді жинақтайды.

Кәсіби педагогика – бұл адамды кәсіби қызметке даярлау, өскелең ұрпақты кәсіби тәрбиелеу, білікті мамандардың қалыптасуы туралы ғылым. Кәсіби педагогика жалпы педагогиканың бір бөлігі ретінде кәсіби білім беру жүйесін жетілдіре отырып қалыптасады. Басқа ғылымдар сияқты, ол өзінің категориялық аппараты, өзінің сапалық ерекшеліктері бар, бұл ғылым зерттейтін және оның фундаментін құрайтын құбылыстардың өзіндік ерекшелігімен негізделген [5].

Осы оқу құралының негізіне ғалым-педагогтардың еңбектері негіз болды [1, 3-20]. Кәсіби педагогиканың ғылым ретіндегі мәртебесін анықтау оның объектісі мен пәнін нақты тұжырымдауды

көздейді. Ғылым объектісі – бұл нақты құбылыстар мен үдерістердің жиынтығы, оларды зерттеу мен негіздеуге ғылыми білімнің осы саласы бағытталған. Ғылым пәні – бұл зерттеуге ғылыми білімнің осы саласындағы тиісті нақты зерттеулер бағытталған объектінің жағы. Қазіргі заманғы ғылымтанумен зерттелетін бұл жалпы философиялық-әдіснамалық ережелер кез келген ғылымға, соның ішінде кәсіби педагогикаға да қолданылуы мүмкін.

Кәсіби педагогиканың нысаны – адамның еңбекке арнайы (кәсіптік) дайындығының салыстырмалы тар саласы ғана емес, сонымен қатар білім берудің барлық тұтас саласы.

Білім берудің күтілетін нәтижелеріне қол жеткізуге ықпал ететін білім алушылардың білім беру, тәрбиелеу және дамытудың нақты технологиялары, әдістері, құралдары мен ұйымдастыру нысандары ғылым ретінде педагогиканың пәні болып табылады. Осыған орай, кәсіби педагогика пәні қандай да бір деңгей мен бейіндегі кәсіптік білім берудің ерекшеліктерін ескере отырып, жеке тұлғаның кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастыру үдерісі болып табылады.

Бірақ педагогтің іс жүргізу қызметі оқу жоспарына, оқу бағдарламаларына, алдын ала әзірленген және тиісті түрде негізделген әдістемелік материалдарға сүйенеді, онда білім беру мақсаты қандай да бір деңгейде, оның мазмұны, ықтимал әдістері, құралдары, ұйымдастыру нысандары белгіленген.

Басқаша айтқанда, білім беру үдерісіне (мақсаттан нәтижеге қарай қозғалыстың іске асырылатын кезеңі ретінде) алдағы білім беру қызметінің жүйесін мұқият теориялық және әдістемелік әзірлеу қажет. Педагог – тәжірибе қызметінің барлық компоненттері: тиісті білім беру стандарттары, мақсаттары, мазмұны, әдістері, құралдары және ұйымдастыру түрлері, оқыту, тәрбиелеу және дамыту.

Осылайша, педагогикада практикалық қызметпен қатар педагогикалық жүйені жобалау және құрастыру бойынша, ең алдымен білім берудің мақсаты мен мазмұнын негіздеу бойынша көп жоспарлы (ғылыми-зерттеу, әдістемелік) қызмет бар, олар білім беру қызметінің ұйымдастыру формалары мен құралдарын, құралдарын, үлгілерін негіздеп таңдау үшін алғышарттар жасайды.

Баяндалғанды ескере отырып, кәсіби педагогика пәні екі аспектілі сипатқа ие болады: тұлғаның талап етілетін кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастырудың педагогикалық үдерісі және осындай қалыптасудың мақсатты, мазмұнды және іс жүргізушілік (техникалық-

технологиялық) компоненттерін беретін педагогикалық жүйе. Педагогикалық үдеріс пен педагогикалық жүйе бір-бірімен органикалық байланыста екенін атап өту қажет [6].

Кәсіби педагогика пәнаралық ғылыми білім жүйесі ретінде қарастырылады және белгілі бір мамандық немесе мамандық бойынша жұмысшыны немесе маманды даярлауға ғана түспеуі тиіс. [7].

Кәсіби педагогиканың бұл ерекшелігі болашақ кәсіби маманның үздіксіз және тізбектілігі:

— қарапайым және функционалдық сауаттылыққа қол жеткізу сатысы, мұнда алғашқы-бастапқы білім, білік пен дағды, әрі қарай білім беру үдерісі үшін қажетті тұлғаның дүниетанымдық және жетекші қасиеттері қолжетімді деңгейде қалыптасады;

— қоршаған орта туралы қажетті білім алатын және қоршаған ортаның қандай да бір объектілерін тануға бағытталған жалпы біліктер мен дағдыларды қалыптастыратын жалпы білім беруге қол жеткізу сатысы;

— кәсіби құзыреттілік сатысы осындай кәсіби маңызды қасиеттерді қалыптастырумен байланысты, адамға еңбек қызметінің нақты түрлерінде өзін толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді;

— мәдениетке ие болу сатысы, адам тек қана материалдық және рухани құндылықтарды сезініп қана қоймай, оған алдыңғы буынға мұраға қалған, сонымен қатар қоғамның дамуына өзінің жеке қатысуын барабар бағалай алатын, өз социумының да, тұтастай өркениеттің де үздіксіз мәдени құрушы үдерісіне өз үлесін қосуға қабілетті болатын.;

— жеке тұлғаның жеке менталитетін, сондай-ақ адамның дүниетанымы мен мінез-құлқының тұрақты, терең негіздерін қалыптастыру сатысы.

Сонымен, адамның жоғары жеке-тұлғалық мәдени-білім беру жағдайында көтерілу схемасы былайша берілуі мүмкін: сауаттылық (жалпы және функционалдық) – білімділік – кәсіби құзыреттілік – мәдениет – менталитет [8].

Жоғарыда көрсетілген сатылардың органикалық өзара байланысы білім беру саласының аса маңызды сипаттамалары мен параметрін көрсетуге, кәсіби педагогиканың ғылым ретінде мәртебесін анықтауға мүмкіндік береді. Ең алдымен білім беру жүйесінің тұтастығы мен бірлігіне назар аударамыз. Бұл параметрлер, егер жүйенің жекелеген компоненттерінің жұмыс істеуіндегі қандай да бір

ірілістер олардың деңгейі мен бейініне қарамастан, жүйенің жалпы жұмыс істеуінің қасиеттері мен тиімділігіне дереу әсер ететінін ескерсе, айқын болады.

Мысалы, сауаттылықтағы олқылықтар жалпы білім беретін білімді, дағдылар мен іскерлікті қалыптастыру кезеңінде ең жағымсыз түрде көрінеді. Жалпы білім беретін базаның әлсіздігі кәсіби білім берудің кез келген кейінгі сатыларының жұмыс істеуінің оңтайлылығына сенім артуға мүмкіндік бермейді. Нақты мамандықты немесе мамандықты толық меңгермей, шынайы мәдени адамды елестете алмайды. Ақырында, білім берудің барлық алдыңғы сатыларының тиімді қызмет етуінсіз тұлғаның менталдық қасиеттерін табысты қалыптастыруға – оның дүниетанымы мен мінез-құлқының негізіне сенім артуға болмайды. Білім берудің барлық кезеңдері мен буындары өзара байланысты. Сондықтан білім беру саласы жүйе болып табылады.

Кәсіби білім беру жүйесі, бір жағынан, білім берудің дербес ішкі жүйесі болып табылады. Ал екінші жағынан – кәсіби білім берудің идеялары мен әдістері барлық қалған білім беру кіші жүйелерінен оқшаулана алмайды, өйткені олардың әрқайсысында отбасылық және мектепке дейінгі білім беруден бастап және өмір бойы ұзартылған ересектердің білім алуына байланысты кәсіптік бағыттың компоненттері бар. Мұндай компоненттер баланың бастапқы еңбек дағдыларына, оқушының кәсіби бағдарына, арнайы (кәсіптік) компоненттер кәсіпқойының қалыптасуының барлық қажетті мазмұндық-процессуалдық блоктарын қалыптастыруға қарамастан, білім берудің барлық сатыларында іс жүзінде қаралады.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Ғылымның саралауы дегеніміз не?
2. Педагогикалық ғылымның даму бағыттарын атаңыз.
3. Неге кәсіби педагогиканы салалық педагогикаға жатқызады?
4. Жалпы педагогиканың кәсіби педагогикадан айырмашылығы неде?
5. Қазіргі заманғы білім берудің қандай мәселелері кәсіби педагогиканы шешуге көмектеседі?
6. Кәсіби педагогиканың нысаны мен мәні қандай?

2. КӘСІБИ ПЕДАГОГИКАНЫҢ ҰҒЫМДАРЫ

Жоспар:

2.1 Негізгі педагогикалық ұғымдар

2.2 Кәсіби педагогиканың ерекше ұғымдары

2.1 Негізгі педагогикалық ұғымдар

Ұғымдар пайымдауды, айқындауды білдіреді. Ғылым мәнін, оның орныққан және типтік қасиеттерін көрсететін неғұрлым көлемді және жалпы ұғымдар категорияға жатады. Санаттың кез келген ғылымында жетекші рөл атқарады, олар барлық ғылыми білімді толығымен жүйеге байланыстырады. Педагогика ғылым ретінде басқа ғылымдардан ерекшеленетін өз санаттары бар.

Даму – бұл адамның өмірлік әлеуетін, оның мәні мен мақсатын іске асыруды қамтамасыз ететін оның физикалық, психикалық және рухани күштерінің ішкі кейінгі сандық және сапалық өзгеруінің объективті үдерісі. Даму прогрессивті күрделену, тереңдеу, кеңею, қарапайымнан күрделіге, біліміне білмеу, өмір сүрудің төменгі формаларынан және қызмет етулерден жоғары білімге көшу ретінде көрінеді [8].

Адамның әлеуметтік дамуы психикалық дамуды жалғастыру болып табылады. Ол қоғамдық, идеологиялық, экономикалық, өндірістік, құқықтық, кәсіби және басқа да қатынастарға біртіндеп кіруден, осы қатынастарда өз функцияларын меңгеруден тұрады. Осы аяттарды және олардың өз функцияларын меңгере отырып, адам қоғамның мүшесі болады. Нәтижесі – адамның рухани дамуы. Ол олардың өмірдегі өзінің жоғары мақсатын ұғынуын, қазіргі және болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершіліктің пайда болуын, әлемнің күрделі табиғатын түсінуді және үнемі адамгершілік жетілуге ұмтылуды білдіреді. Рухани даму шарасы адамның өзінің дене, физиологиялық, психикалық және әлеуметтік дамуы үшін жауап беру дәрежесі болуы мүмкін. Рухани даму адамның өзегі, адамның қалыптасуының өзегі болып табылады.

Тәрбие – бұл бір ұрпақтан-ұрпаққа тәжірибе беру және оны басқалармен игеру, адам-ғасырдың дамуын қамтамасыз ету үдерісі. Тәрбие – бұл тарихи қалыптасқан педагогикалық ұғым. Оның

көмегімен ғылым мен тәжірибе сыртқы орта адамның дамуына қалай әсер ететінін түсіндіреді.

Жаңа ұрпақтардың тәжірибесін беру және игеру үдерісінде, яғни тәрбиелеу үдерісінде дамуды басқару, оны түзету жүргізіледі, алға және т. б. табысты жылжу үшін арнайы ынталандыру жағдайлар жасалады.

Даму бойынша тәрбиелеу екінші рет сияқты көрінуі мүмкін. Шын мәнінде, олардың қарым-қатынасы қиын. Тәрбиелеу үдерісінде адам келеді, оның дамуы, деңгейі, содан кейін әсер етеді, тәрбиелеу, өзгертеді, тереңдетеді, оның. Неғұрлым жетілген тәрбие даму қарқынын жеделдетеді, кейін қайтадан тәрбиеге әсер етеді. Адамның өмір бойы бұл құбылыстар бір-бірін өзара қамтамасыз етеді.

"Тәрбие" санаты өте кең қолданылады. Тәжірибе беруге, демек, бұқаралық ақпарат құралдарын тәрбиелеуге болады, мұражайларда өнер арқылы, дін арқылы, саясат, идеология арқылы басқару жүйесінде, тікелей отбасында, өндірістік қатынастар және т.б. арқылы өндірісте.

Білім беру – бұл қоғамда арнайы ұйымдастырылған Адам дамуы үшін қажетті жағдайлар жүйесі.

Арнайы ұйымдастырылған білім беру жүйесі – бұл білім беру мекемелерінің материалдық-техникалық базасымен, қаржымен, кадрлармен, ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етумен түрлері мен типтері. Онда өз мақсаттарына, бағдарламаларына, құрылымдарына сәйкес арнайы дайындалған педагогикалық мамандардың көмегімен ұрпақтар тәжірибесін беру және қабылдау жүзеге асырылады. Мұндай білім беру арқылы адамның дамуын басқару жүріп жатыр. Республикада барлық білім беру мекемелері бірыңғай білім беру жүйесіне біріктірілді.

Кейбір тілдерде "тәрбие" және "білім беру" бір категорияның белгісі ретінде қолданылатынын байқаған жөн.

Көріп отырғанымыздай, "білім" "тәрбиеге" қарағанда анағұрлым тар санат болса да, оны күнделікті қызметте пайдалану үшін әлі де нақты емес. Білім беруде тәжірибені беру және қабылдау актісін тікелей білдіретін үдерістер бөлінеді. Бұл білім берудің өзегі – оқыту.

Оқыту – педагог пен оқушылардың өзара әрекеттестігінде ұрпақтар тәжірибесін тікелей беру және қабылдау үдерісі.

Білім беру жүйесінде оқыту жүргізілуде. Бөлу бойынша ол екі бөліктен тұрады: тәжірибені беру (оқыту) және оны қабылдау (Оқу). Оқыту ұрпақ тәжірибесі мен шығармашылық қызметтің берілуін қам-

тамасыз етеді. Оқыту – бұл әр түрлі тәжірибені меңгеру, оны есте сақтау, үйрену, қайта ойлау, пайдалану. Оқыту – педагогтің (мұғалім, оқытушы, өндірістік оқыту шебері, тәрбиеші) қызмет саласы, оқыту – оқушы (тәрбиеленуші, оқушы, оқытушы, тыңдаушы).

Өзін-өзі тәрбиелеу – бұл адамның дамуды қамтамасыз ететін ішкі дугиялық факторлар арқылы алдыңғы ұрпақтарды меңгеру үдерісі.

Адам дамуының негізгі жан-жақты факторлары – өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі білім алу, өзін-өзі оқыту болып табылады.

Өзін-өзі жетілдіру – бұл жеке дамуға бағытталған ұрпақ тәжірибесін игеру жөніндегі ішкі өзін-өзі ұйымдастыру жүйесі.

Өзін-өзі оқыту – бұл адамның өз ұмтылыстары мен таңдалған құралдар арқылы ұрпақ тәжірибесін тікелей алу үдерісі.

Тәрбие қарым-қатынасы адамның тәрбиелеу, білім беру, оқыту арқылы дамуына бағытталған адамдардың өзара қарым-қатынасының бір түрі болып табылады [9].

Сонымен, біз негізгі педагогикалық ұғымдарды қарауды аяқтадық. Бұл категориялар ғасырлар бойы қалыптасқан, үнемі шындалып, барлық елдер мамандарының санасына және тәжірибесіне еніп, әр түрлі деңгейдегі, кез келген функцияларды орындайтын. Бұл ұғындарды ата-аналар, жұртшылық, оқушылар пайдаланады.

2.2 Кәсіптік педагогиканың ерекше ұғымдары

Жоғарыда айтылған санаттардың білімі кәсіби оқыту педагогы мен технология пәнінің мұғалімі кәсіби жұмыс істей алуы үшін жеткіліксіз. Олардың қызметі – бұл тек оқушылардың жалпы дамуы ғана емес, сонымен қатар олардың кәсіби дайындығы. Оның жалпы білім беретін пәндер мұғалімінің қызметінен ерекшеленетін белгілі бір ерекшелігі бар. Кәсіби оқыту педагогы мен технология мұғалімі белгілі бір еңбек пен кәсіби қызметте жақсы бағдарлануы қажет. Ғылымда олар ерекше ұғымдар жүйесі арқылы сипатталады.

Бұл ұғымдар кем дегенде сегіз. Олардың бір бөлігі таза педагогикалық емес. Мысалы, "өндірістік күштер", "қызметкер", "мамандық" – экономика және өндірісті ұйымдастыру саласынан, "жеке әлеует" – әлеуметтану саласынан. Барлық сегіз ұғым шекарада, яғни ғылым тоғысында дүниеге келді және бірнеше ғылымдарда бірден қолданы-

лады [8].

Өндірістік күштер өндірістің қоғамдық тәсілінің құрамдас бөлігі болып табылады, оған еңбек субъектілері (адамдар) және еңбек объектілері (еңбек құралдары мен заттары) кіреді.

Бұл анықтамадан кәсіптік мектептерде, колледждерде, ҚІЖК-де және кейбір мектептерде оқушылар шартты түрде айтқанда, өндірістік күшке айналуға дайындалады. Әрбір адам үшін сөзсіз бұл қоғамдық функцияны орындау үшін олар жеткілікті дамыған және кәсіби дайын болуы тиіс. Адам өндіргіш күштердің басты элементі болып табылады. Ол материалдық игіліктерді немесе зияткерлік қызмет өнімдерін жасау бойынша өндірістік еңбек жасайды.

Қызметкер – өндіріске (мемлекеттік немесе жеке) жалданған, өндірістік еңбекті жүзеге асыратын және өз еңбегіне ақы төлеу есебінен тұратын адам.

Жұмысшы – бастауыш немесе орта білімді талап ететін дене еңбегінің қызметкері.

Қызметші – зияткерлік қызметке негізделген қызмет көрсету еңбегінің қызметкері.

Маман – бұл арнайы білімі, шеберлігі мен дағдылары, өнеркәсіптің немесе ғылымның белгілі бір саласында жұмыс тәжірибесі бар, білімі немесе практикалық қызметі бойынша мамандық алған адам [3].

Қызметкер, жұмысшы және қызметші (маман) болып табылады субъектілері еңбек және ұсынады өндірістік күштер. Оларды дайындау кәсіптік білім берудің оқу-тәрбие мекемелеріне, кәсіпорындардың техникалық оқыту бөлімдеріне, оқу-өндірістік комбинаттарға және кейде өндірістік оқыту енгізілген мектептерге, кәсіби және бастапқы кәсіби дайындық жүктелді. Оқу кезінде болашақ жұмысшылар мен қызметкерлер елдің еңбек ресурстарын ұсынады.

Еңбек ресурстары – бұл қажетті физикалық және ақыл-ой дамуы бар, еңбекке қабілетті, бірақ оған әлі тартылмаған халықтың бөлігі.

Қызметкерлерді, оның ішінде жұмысшылар мен қызмет етушілерді кәсіптер бойынша бөлу еңбек бөлу негізінде жүргізіледі. Бұл бөлу белгілі бір жұмыстарды орындау үшін арнайы дайындықты көздейді. Қызметкер болу үшін қандай да бір мамандықты игеру қажет.

Мамандық – бұл арнайы дайындықты талап ететін және өмір

сүру көзі ретінде пайдаланылатын еңбек қызметінің түрі.

Мамандық – бұл еңбек қызметінің түрі шеңберінде белгілі бір мамандық.

Қызметкердің жеке әлеуеті – бұл белгілі бір кәсіп (мамандық) бойынша еңбек қызметін жүзеге асырудың табыстылығын айқындайтын оның жалпы және кәсіби даму дәрежесі.

Тұлғалық (еңбек) әлеует өзіне:

— психофизиологиялық әлеует – еңбек функцияларын табысты орындауды қамтамасыз ететін дене дамуының деңгейі, денсаулық жағдайы, жұмысқа қабілеттілік, шыдамдылық;

— біліктілік әлеуеті – нақты кәсіби қызмет атқару қабілетін негіздейтін жалпы және арнайы білім мен білік жүйесі;

— әлеуметтік-педагогикалық әлеует – азаматтық сананың деңгейі, еңбек пен мамандыққа қарым-қатынасы, қызығушылықтары, еңбек тиімділігін арттыруға ықпал ететін мәдениет деңгейі.

Жеке тұлғалық әлеует болашақ қызметкердің даму үдерісіне кәсіби бағытталғанын байқаймыз. Сонымен қатар, ол жас адамның дамуының бір бөлігі ғана бар, өйткені оның өмірі кәсіби қызметпен шектелмейді.

Қызметкердің жеке әлеуетін дамытуға кәсіптік тәрбие, кәсіптік білім беру, Кәсіптік оқыту арқылы қол жеткізіледі. Бұл үш ұғым бұрын зерттелген – тәрбиелеу, білім беру, оқыту болып табылады. Специфика болашақ маманның еңбек әлеуеті ретінде жеке потенциалын дамытуға бағытталуынан тұрады.

Сондай-ақ кәсіби өзін-өзі тәрбиелеу, кәсіби өзін-өзі білім беру, кәсіби өзін-өзі оқыту сияқты ұғымдарды қолдану заңды. Олар да бұрын зерттелген – өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі оқыту, өзін-өзі оқыту. Олардың өзіндік құралдарымен қызметкердің жеке әлеуетін дамытуға бағытталған ерекшеліктері.

Бұл кәсіби тәрбиемен, біліммен, оқытумен бірге жүзеге асырылатын, жеке тұлғалық әлеуетті дамытуға бағытталған кәсіби өзін-өзі тәрбиелеудің, өздігінен білім алудың, өзін-өзі оқытудың күрделі үдерісі қызметкердің кәсіби қалыптасуы деп аталады.

Маманның кәсіби қалыптасуы барысында оның кәсіби шеберлігі артып келеді[8].

Кәсіби шеберлік – бұл тәжірибе үдерісінде пайда болатын және кәсіби білімді, дағдыларды, іскерлікті және шығармашылық қызмет элементтерін меңгерудің жоғары деңгейін білдіретін жеке тұлғаның

қасиеті. Шеберліктің даму деңгейіне байланысты жұмысшылардың біліктілігі ерекшеленеді.

Кәсіби біліктілік – бұл белгілі бір сапада және белгілі бір күрделілікте белгілі бір еңбек түрін орындауға қызметкердің кәсіби дайындығының сатылары.

Жұмыс мамандықтарында біліктілік разрядтарда анықталады. Олар алтыдан астам, бірақ 6-разрядты төрт жұмыс істейді. Кәсіптік мектептерден көбінесе 3-4-разрядтағы жұмысшылар шығады. Қарай разрядты біліктілігі жұмыс болып бөлінеді төмен, орта, жоғары және премиум. Жоғары және ең жоғары жұмыс біліктілігі жұмысшының кәсібилігін сипаттайды. Кәсібилік – бұл кәсіпті (мамандығын) шебер меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар азаматтық жоғары жетілу, жауапкершілік және кәсіби борыш сезімі болуы.

Сонымен, сіз кәсіби оқыту педагогы мен технология пәнінің мұғалімі жасөспірімдер мен жасөспірімдердің жалпы дамуымен ғана емес, ең алдымен олардың кәсіби дамуымен ғана жұмыс істеуге тура келетініне көз жеткіздіңіз. Бұл экономика, өндіріс, қоғам және білім алушылардың өздері алдындағы жауапкершілік. Кәсіби дайындық нәтижелері кәсіпке қатысты еңбек өнімділігінен, қызметте шығармашылық компоненттің бар болуынан көрінеді. Нәтижесінде бәсекеге қабілетті қызметкердің жаңа түрі қалыптасады. Бәсекеге қабілетті қызметкер – бұл еңбек және жұмыс күші нарығында өзінің шебер қолдарын, ақылды басы мен тәрбиелі жан, яғни тауар ретінде, оның және оның отбасының әл-ауқатын қамтамасыз ететін лайықты баға үшін өз сапасын ұсына алатын адам. Бәсекеге қабілетті қызметкер – бұл бүгінгі күні мемлекеттік және мемлекеттік емес кәсіпорындардың (және мекемелердің) нақты қажеттілігі бар, нақты қажеттілігі бар өнім шығара алатын адам. Әйтпесе, қызметкер оңай жұмыссыз болады.

Жұмыссыз – жұмыспен қамту қызметінде (еңбек биржасында) жұмыс іздеуші ретінде мынадай жағдайларда тіркелген адам: қолда бар кәсіптік білімге, дағдыларға және іскерлікке жауап беретін жұмыстың болмауы; тиісті кәсіби даярлықтың болмауына, бұрынғы мамандығы бойынша жұмыстарды орындауға қабілеттерінің жоғалуына байланысты лайықты жұмысты таңдаудың мүмкін еместігі; қолда бар кәсіптер (мамандықтар) бойынша жоғарылатудың қажеттілігі. [8].

Көріп отырғанымыздай, кәсіптік білім беру педагогына негізгі

және қосымша кәсіби маңызды ұғымдарды білу қажет. Оларсыз, мысалы, өндірістік оқыту шеберінің қызметі өзінің бағыттылығы мен мақсаттарын жойар еді.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. "Тәрбие", "білім", "оқыту" ұғымдары неге "өзін-өзі тәрбиелеу", "өзін-өзі тану", "өзін-өзі оқыту" ұғымдарымен толықтырылған?
2. Неге кәсіби педагогикада "біліктілік", "мамандық" санаттары қолданылады?
3. Жұмысшылар мен қызметкерлер арасындағы айырмашылық неде?
4. Жеке (еңбек) потенциалын не қамтиды?
5. Кәсіптік даму дегеніміз не?
6. "Кәсіби шеберлік", "кәсібилік" ұғымдарына анықтама беріңіз.
7. Болашақ кәсіби білім беру педагогының тұлғалық әлеуетін талдап беріңіз (өзін-өзі сипаттаңыз).

3. КӘСІПТІК ОҚЫТУ ҮДЕРІСІ

Жоспар:

3.1 Педагогикалық үдерістің мәні мен құрылымы

3.2 Кәсіптік оқыту қағидаттары

3.1 Педагогикалық үдерістің мәні мен құрылымы

Педагогикалық үдеріс білім жүйесін, Дағдылар мен іскерлікті саналы және берік меңгеруге, оларды практикада қолдану қабілетін қалыптастыруға бағытталған педагогтар мен оқушылардың дәйекті және өзара байланысты іс-қимылдарының жиынтығы болып табылады.

Жалпы үдеріс уақыт пен кеңістікте өтіп бара жатқан құбылыстарды деп атауға болады, олардың ішінде өз кезегінде даму кезеңдерін ауыстыруға алып келетін жағдайлар өзгереді. "Педагогикалық үдеріс" ұғымы осы анықтамаға сәйкес келеді. Бұдан әрі көріп отырғанымыздай, педагогикалық үдерістің өз құрылымы бар, белгілі бір уақытта, белгілі бір кеңістіктік жағдайларда өтеді. Педагогикалық үдерістің қайталанбас себебі бұл қозғалыс жалғасын тауып, "кетеді".

Педагогикалық үдерісті педагог құрады. Оның көмегімен педагог білім алушылармен өзара қолайлы қарым-қатынасты ұйымдастырады, оның дамуын бағыттады және ынталандырады, ортаның зиянды әсерінен қорғайды.

Педагогикалық үдеріс қай жерде өтсе де, қандай педагог құрылған жоқ, ол бір және одан да көп құрылымы болады: мақсаты → қағидаттары → мазмұны → әдістер → құралдар → формалар.

Теориялық және практикалық педагогиканың барлық тарихымен құрылған педагогикалық үдерістің классикалық құрылымы. Әрбір компоненттің қысқаша сипаттамасын қарастырайық.

Педагогикалық үдерістің мақсаты – педагог пен білім алушы өзінің өзара іс-қимылының соңғы нәтижесін әзірлеуден немесе жай ғана ұсынудан тұрады.

Қағидаттар мақсатқа жетудің негізгі бағыттарын анықтауға арналған.

Мазмұны – таңдалған бағыттарға сәйкес қойылған мақсатқа жету үшін оқушыларға берілетін ұрпақ тәжірибесінің бұл бөлігі.

Әдістер – бұл педагог пен білім алушының мазмұны берілетін және қабылданатын, қайта өңделетін және одан кейін жаңғыртылатын іс-әрекеттері.

Құрал мазмұны бар "жұмыс" материалдандырылған пәндік тәсілдері ретінде әдістермен бірлікте қолданылады.

Педагогикалық үдерісті ұйымдастыру формалары оған логикалық аяқтауды, аяқтауды береді [8].

Педагогикалық үдерісте барлығы дәйекті түрде жүзеге асырылады: мақсатқа жетудің мақсаттары мен бағыттарын анықтай отырып, біз оларға сәйкес мазмұнды тандаймыз, содан кейін оны беру мен меңгерудің әдістерін, құралдарын тандаймыз және осының бәрін "біріктіреміз" түрінде.

Кәсіптік білім беру мекемесіндегі педагогикалық үдерістің маңызды ерекше ерекшелігі оның басты компонентін құрайтын Практикалық оқыту болып табылады. Бұл ретте практикалық дайындық барысында оқу-жаттығу үдерісі айтарлықтай ерекшеленеді, себебі өндірістік оқытудың негізгі мақсаты – оқушылардың белгілі бір мамандық саласында кәсіби шеберлік негіздерін қалыптастыру [6].

Педагог пен оқушының өзара іс-қимылы, оқыту мен оқудың бірлігі туралы айта келе, бұл ретте басқарушы және басқарушы тарап педагог екенін ескеру қажет. Ол оқушыға әсер етеді, оның білімін хабарлайды, оның жеке тұлғасын қалыптастырады. Сонымен қатар, педагог білімін қалай белсенді түрде хабарлауға тырысса да, егер бұл ретте білім алушылардың білімді меңгеру бойынша белсенді қызметі болмаса, Егер педагог осындай қызметті ынталандыру мен ұйымдастыруды қамтамасыз етпесе, онда оқу үдерісі тиімсіз болады, педагог пен оқушының өзара іс-қимылы жұмыс істемейді.

Осылайша, педагогикалық үдеріс – тұтас педагогикалық құбылыс. Оның барлық компоненттері тығыз байланысты. Білім беру мақсаты оқытудың түрлері мен әдістерін анықтайтын білім беру мазмұнында жүзеге асырылады.

Оқытудың мазмұнын, ұйымдастыру формалары мен технологиясын соңғы қорытындыда анықтайтын жүйе құраушы фактор білім беру мақсаттары болып табылады. Қазіргі заманғы кәсіби білім берудің жалпы мақсаттарының қатарына жатқызуға болады:

— білім алушылардың жан-жақты әлеуметтенуін және динамикалық өзгеріп отыратын әлеуметтік-экономикалық жағдайларға тиімді бейімделуін қамтамасыз ету;

— арнайы білімді, іскерлікті, дағдыларды қалыптастыру және маманның кәсіби маңызды қасиеттерін дамыту.

Мақсаты қоғамның дамуымен өзгереді, түзетіледі, жаңа қоғамдық жағдайларға сәйкес нақтыланады. Демек, білім беру мақсаты білім беру жүйесінен тыс қалыптасады, қоғамның осы даму кезеңіндегі қажеттіліктеріне негізделген және кәсіби маман ретінде, сондай-ақ қоғамдағы жатақхананың қазіргі заманғы нормаларына жауап беретін жеке тұлға ретінде "әлеуметтік тапсырыс" болып табылады. Білім берудің нормативтік мақсаттары мемлекеттік құжаттармен, ең алдымен "білім туралы" заңмен анықталған. Онда білім беру жүйесінің әрбір деңгейі үшін оқыту мен тәрбиелеудің мазмұнын айқындайтын білім беру бағдарламаларында көрсетілген нақты мақсаттар тұжырымдалған.

Мақсаты екі өзара байланысты: маманның кәсіби дайындығының жоғары деңгейін қамтамасыз ету және тұлғаның рухани дамуы. Кәсіптік білім берудің тек кәсіби білім беруге, дайындықтардың іс жүргізушілік жағын өте жоғары деңгейде қамтамасыз етуге, бірақ тұлғаның рухани дамуына нұқсан келтіретін кез келген әрекеті педагогикадағы технократия ретінде емес.

Кәсіби мектептің жалпы мақсаты – тұлғаның жан-жақты, үйлесімді дамуы – оның білімділігінің, тәрбиесінің, жалпы және кәсіби дамуының бірлігін көздейді. Осы мақсатқа сүйене отырып, педагогикалық үдеріс өзара байланысты үш негізгі функцияларды – білім беру, тәрбие және дамыту қызметін жүзеге асыруға арналған.

Педагогикалық үдерістің білім беру функциясы оқушылардың ғылыми, техникалық, технологиялық және өндірістік білім жүйесін – фактілерді, заңдарды, заңдылықтарды, теорияларды, құбылыстарды, үдерістерді қалыптастыру; алынған білім мен іскерлікті оқу және өндірістік міндеттерді шешу үшін қолдана білуді қалыптастыру; білім алушыларда жалпы ғылыми, политехникалық және арнайы кәсіби іскерлікті қалыптастыру; алған білімдерін, дағдылары мен іскерліктерін бекіту, жетілдіру, кеңейту және тереңдету.

Педагогикалық үдерістің тәрбиелік функциясы, бұл мәселені педагог – білім алушыларды тәрбиелейтініне қарамастан, білім беру үнемі байқалады. Оқытушының, шебердің, тәрбиешінің негізгі міндеті – білім алушының жақсы қасиеттерін қалыптастыру үшін педагогикалық үдерістің тәрбиелік мүмкіндіктерін барынша пайдалану.

Педагогикалық үдеріс барысында оқушыларда ғылыми дүниетанымның негіздері, Кәсіби нанымдары қалыптасады; еңбекке, еңбек адамдарына деген құрмет, жоғары адамгершілік қасиеттерге тәрбиелеу.

Тәрбиелеуші оқыту білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, оқушы ұжымының жалпы сипаттамасын, тәрбиелік міндеттерді шешуде мақсаткерлікті есепке алуды көздейді.

Педагогикалық үдерістің тәрбиелік функциясын жүзеге асыру – танымдық үдеріске "тәрбие сәттерін қосу". Педагогикалық үдерістің тәрбиелік әсері ең алдымен оның бағытталуында, білім алушылардың кәсіби білімі мен іскерлігінің өмірмен, практикамен байланысын ашуында болып табылады.

Оқытудың педагогикалық үдерісінің дамытушылық қызметі оқушылардың ойлаудың ұтымды тәсілдерін: талдау, синтез, салыстыру, жинақтау және т. б. қалыптастыруда, танымдық және жасампаздық белсенділікті және дербестікті, танымдық қызығушылықты және қабілеттілікті, ерік-жігерді, өз бетінше білім алу, өзін-өзі жетілдіру, шығармашылық ойлауды дамытуда; зейінді, есте сақтауды, сөйлеуді, қиялды дамытуда; оқу, педагогикалық және өндірістік еңбек мәдениетін қалыптастыруда көрініс береді [8].

Педагогикалық үдерістің осы негізгі функциялары өзара тығыз байланысты және өзара тәуелді. Дүниетанымды қалыптастыру, танымдық және жасампаздық күш пен шығармашылық қабілеттерін дамыту білім мен іскерлікті меңгеру негізінде және олармен тығыз байланыста ғана мүмкін болады.

3.2 Кәсіптік оқыту қағидаттары

Педагогикалық үдерістің заңдылықтарының талаптарын көрсететін жалпы өзекті қағидаттарымен тығыз байланыста бола отырып, Кәсіптік оқыту қағидаттары өзінің ерекше ерекшеліктеріне ие. Қарастырайық негізгі оның ішінде.

Политехникалық қағидат. Политехникалық білім беру заманауи өндірістің ғылыми негіздері туралы білім жүйесін меңгеруді көздейді. Осы білім негізінде жалпы кәсіптік политехникалық және арнайы білім қалыптасады.

Жалпы кәсіби білімдер: нақты сала өндірісінің технологиясы

негізінде жатқан техника жіктелуінің жалпы негіздері және қағидаттар туралы; материалдарды жіктеу және оларды алу тәсілдері туралы; стандарттау, өлшеу техникасы және өнім сапасын бағалау туралы; экономика, экология, еңбекті ұйымдастыру туралы; сала өндірісінің жаңа техникасы мен технологиясы туралы білімді қамтиды [10].

Арнайы білім жекелеген операциялар мен жұмыс түрлерін орындау үшін қолданылатын жабдықтар, құралдар мен айлабұйымдар құрылымының мәнін, оларды пайдалану ережесін, технологиялық үдерістерді, бұйымдарды дайындау ерекшеліктерін және т. б. ашады.

Оқушылардың өндірістік еңбегімен оқуды біріктіру қағидатты, теория мен практиканың байланысы. Оқу және еңбек, теория және практика байланысы – екі жақты үдеріс. Оқу және еңбек қызметі бір-бірімен байланысты. Сондықтан, барлық оқу пәндерін оқыту оқушыларды дайындауға және өндірістік қызметке саналы түрде қосуға бағытталуы маңызды.

Оқу үдерісінде кәсіби қызметті модельдеу қағидаты. Оқу үдерісінде кәсіби қызметті моделдеу деп типтік міндеттерді анықтау, оларды оқу-өндірістік міндеттерге түрлендіру, оқу үдерісін ұйымдастыру нысандарын және оқыту әдістерін тандау түсініледі.

Модельдеудің көмегімен оқытудың мақсаттарын, мазмұнын, құралдарын, әрекеттері мен әдістерін негіздеу, кәсіби-білікті сипаттамаларды, оқу жоспарларын, бағдарламалар мен оқулықтарды әзірлеу үшін озық ақпаратты алуға болады.

Модельдеудің міндеті дайындыққа қойылатын талаптар мен кәсіби білім мен шеберліктің нақты көлемі арасында сәйкестікті белгілеуден тұрады.

Кәсіби мобильділік қағидаты адамның техникалық құралдарды, технологиялық үдерістерді және жаңа мамандықтарды тез меңгеруге, қажеттілікті тәрбиелеуге өзінің білімі мен біліктілігін үнемі арттыруға қабілеттілігін көздейді. Ұтқырлық, еңбектің шығармашылық сипаты адамның өз тәжірибесінде бар мәселелерді ой-өрісінің кеңдігіне, ұғынуына және шешуіне, сондай-ақ өндірістің даму перспективаларын түсінуіне және түсінуіне байланысты. Сондықтан оқушының бүгін не білгенін ғана емес, сонымен қатар оның ертең біле алатынын да ескеру қажет. Оқу мақсаты мен оның үшін оқушылар ғана емес, мамандығын меңгерді, бірақ желіні дамытып, өз интеллект. Кәсіптік оқыту мазмұны техникада, технологияда және еңбекті ұйымдастыруда инновациялар туындаған кезде тез жетілдірілуі және бейімделуі тиіс.

Кәсіптік оқытудың модульдік қағидаты. Модульдік оқытудың мәні білім алушы өзіне ұсынылған Жеке оқу бағдарламасымен дербес жұмыс істей алады, оған қойылған дидактикалық мақсаттарға жету бойынша ақпарат Банкі мен әдістемелік басшылық кіреді.

Модульдік оқытуды ұйымдастырудың мақсаты, мазмұны және әдістемесі келесі аспектілерді анықтайды: оқыту мазмұнынан оқшауланған элементтерді бөлу, білім серпінділігі, пәрменділігі және жеделдігі, икемділігі, перспективаның көрінісі, әдістемелік кеңес берудің жан-жақтылығы, тепе-теңдік. Бағдарламалар вариативті сипатқа ие, Модульдер – бағдарламалардың мазмұны элеуметтік тапсырысты ескере отырып үнемі өзгеріп отырады.

Модульдік оқыту қағидатын практикада қолдану бөлімдер бір-бірінен тәуелсіз болмайтындай, ал бұл бірыңғай мазмұнды бұзбай, оқу материалын өзгертуге, толықтыруға және құруға мүмкіндік береді.

Бағдарлама – модульдердің құрылымы мен мазмұнын анықтайтын кешенді дидактикалық мақсат – адамды нақты қызметке дайындау. Модульдік қағидатты іске асыру:

— субъектінің мақсатына қол жеткізу үшін қажетті барлық қызмет түрлерін біріктіру;

— субъектінің мақсатына қол жеткізудің балама жолдарын және жүзеге асыруға жататын оқытудың нұсқасын тұрақты іздеу;

— оқыту модульдері бойынша кәсіби дайындық деңгейін арттыру перспективасына субъектіні бағдарлау.

Модульдер оқыту мазмұнын кең және жедел жаңарту үшін ғылым мен техникада болып жатқан өзгерістерді көрсетуге мүмкіндік беретін механизмге ие.

Жүйелілік және дәйектілік қағидаты. Бұл қағидатты жүзеге асыру мынадай шарттарды сақтауды талап етеді: өндірістік оқыту кезеңдеріне сәйкес кәсіптік оқыту үдерісін жоспарлау: кіріспе, дайындық кезеңі, кәсіпті игеру кезеңі, бақылау – қорытынды; өндірістік оқыту үдерісінде Дағдылар мен іскерлікті қалыптастыру және бекіту дәйектілігін сақтау; базалық жалпы білім мен іскерлікке сүйену; оқу материалын өзара байланысты білімнің біртұтас жүйесіне реттеу.

Педагогикалық үдерісті компьютерлендіру қағидаты. Бұл қағидат электрондық есептеу құралдарының өмірдің барлық салаларына енуіне байланысты ерекше өзектілікке ие болады.

Біріншіден, компьютер оқу ақпаратын көрсету мүмкіндігін кеңейтті; екіншіден, оқылатын материалдың практикалық маңыздылығы

ғын аша отырып, оқу уәждемесін күшейтуге мүмкіндік берді; үшіншіден, компьютер оқушыларды оқу үдерісіне белсенді қатыстырады.

Кәсіби оқу орындарында компьютерлерді қолдану оқу және оқу-өндірістік қызметтің мынадай салаларында неғұрлым орынды: компьютер зерттеу объектісі ретінде, яғни білімді, дағдыларды, іскерлікті меңгеру компьютер мүмкіндіктерін, сондай-ақ "информатика және есептеу техникасы негіздері" пәнін оқу үдерісінде әртүрлі міндеттерді шешу кезінде оны пайдалануды ұғынуға әкеледі; компьютер ЭЕМ және микропроцессорлық техника базасында автоматтандырылған жабдықтарға қызмет көрсетумен байланысты мамандықтар бойынша мамандарды даярлау кезінде зерттеу объектісі және еңбек құралы ретінде;; компьютер оқу құралы ретінде(автоматтандырылған оқыту жүйелері, тренажерлер және т.б.); компьютер оқу орнында оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыру және басқару құралы ретінде.

Экономикалық мақсаттылық қағидаты. Экономикалық мақсаттылық қағидаты оқу орындарында кәсіптер бойынша жұмысшылар мен мамандарды еңбек нарығында олардың қажеттілігін ескере отырып, жоспарлау, даярлау қажеттілігін айқындайды. Осыған байланысты қажетті мамандарды даярлау туралы шарттар жасасу негізінде білім беру үдерісіне қатысушылар мен Тапсырыс беруші кәсіпорындар арасындағы қатынастарды ұйымдастыру – құқықтық реттеу проблемасы туындайды. Оқушылардың оқу-өндірістік еңбегі оның саны мен сапасына байланысты, әсіресе, оқушылар білікті жұмысшылармен қатар өндірістік тапсырмаларды орындауға қатысатын өндірістік практика кезеңінде ынталандырылуы тиіс. Бұл оқушылардың озық еңбек тәсілдері мен тәсілдерін меңгеруін, оның өнімділігін арттыру жолдарын белсенді іздестіруді, кәсіби шеберлікті меңгеруге ұмтылуды ынталандырады [6].

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Педагогикалық үдеріс дегеніміз не?
2. Педагогикалық үдерісті қандай негізгі функцияларды жүзеге асырады?
3. Қағидаттарда педагогикалық үдеріс пен тәрбие қарым-қатынасы жүзеге асырылатын идеялар бар екенін қалай түсінесіздер.
4. Педагогикалық қағидаттер жүйесінің сұлбасын олардың арасындағы байланыстар мен тәуелділіктерді ескере отырып сызыңыз.

4. КӘСІПТІК ОҚЫТУ МАЗМҰНЫ

Жоспар:

4.1 Кәсіптік білім беру мазмұны және оқыту

4.2 Оқыту мазмұнын құрылымдау

4.1 Кәсіптік білім беру мен оқытудың мазмұны

Білім беру мазмұны – бұл оқу дайындығының соңғы нәтижесіне – кәсіби қызметке қойылатын талаптарды белгілейтін санат. Түлектердің біліміне, іскерлігіне және дағдыларына, олардың жалпы білім деңгейіне, ой-өрісінің кеңдігіне, зияткерлік даму деңгейіне, танымдық қажеттіліктер мен мүдделердің қалыптасуына, кәсіби маңызды қасиеттердің дербес дамуына дайындығына қойылатын талаптар бар. Бұл талаптарды қоғам қояды, оның даму деңгейіне байланысты және ғылымның, мәдениеттің, өндірістің, қоғамның дамуымен өзгереді.

Білім беру мазмұны – әрбір болашақ маманға қатысты оқу орны жүзеге асыруға тиіс мақсат. Бұл мақсатты жүзеге асыру үшін оқыту мазмұны қызмет етеді.

Оқыту мазмұны білім беру мазмұнына қатысты мақсатқа қатысты құрал ретінде әрекет етеді. Оқыту мазмұны ретінде белгілі бір білім жүйесін меңгерудің әлеуетті мүмкіндіктерін, белгілі бір білік пен дағды жүйесін меңгеруді, белгілі бір дүниетанымдық, азаматтық және кәсіби маңызды қасиеттерді қалыптастыруды қамтамасыз ететін оқу ақпараты мен міндеттер, тапсырмалар мен жаттығулар кешені кіреді. Оқытудың мазмұны оқу жоспары түрінде, оқу бағдарламаларында неғұрлым толық көрсетілген, ол оқулықтардың, оқу құралдарының, дидактикалық материалдардың мазмұнында, оқытушының Оқу ақпаратының хабарламасында толық көрсетіледі [3].

Кәсіби білім беру мазмұны қоғамның мақсаттары мен қажеттіліктеріне негізделген және болашақ мамандардың білім, білік және дағды жүйесіне, оның дүниетанымдық, азаматтық және кәсіби қасиеттеріне, оның танымдық қабілеттері мен қажеттіліктерін дамытуға қойылатын талаптарда көрсетілген. Маманның дайындық деңгейіне қойылатын талаптар мамандық бойынша Мемлекеттік білім беру стандартында бүктелген түрде ұсынылған.

Кәсіби білім беру стандарты қоғам мүшелеріне, олардың отандық және әлемдік еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігіне, бір жағынан, әлеуметтік кепілдікке қызмет етуі және екінші жағынан, олардың жеке қажеттіліктерін қанағаттандыруы тиіс. Ол үшін ол мазмұны жағынан да, көлемі жағынан да қолайлы болуы тиіс, қоғамда нақты бар ресурстарға сүйенуі (Қоғамның ағымдағы даму сатысында мүмкін болатын шектен шықпауы), шетелдік білім беру стандарттарымен түйісуі тиіс.

Кәсіптік білім берудің ерекшелігі жалпы біліммен салыстырғанда кәсіптер мен мамандықтардың алуан түрлілігі, қызметкерлерді даярлау нысандары, оқу-бағдарламалық құжаттардың жеткілікті қысқа өмір сүру мерзімі болып табылады, өйткені кәсіптік оқытудың мазмұны ғылыми-техникалық прогрестің нәтижесінде тез өзгеретін еңбек мазмұнымен тікелей байланысты. Бұл ретте мынадай заңдылық орын алады: кәсіптік білім берудің кіші сатылары үшін бұл өзгерістер үлкендерге қарағанда жиі болады (мысалы, техника мен технологиямен тікелей айналысатын жұмысшылар үшін еңбек мазмұны ғылыми-техникалық негіздерімен және техника мен технологияны жобалау әдістерімен айналысатын инженерге қарағанда тезірек өзгереді)[11].

Кәсіби білім берудің мемлекеттік стандартының элементтік құрылымын қарастырайық және Стандарттың жекелеген құрамдас бөліктері ашылатын жетекші ұғымдарға тоқталайық. Кәсіби білім берудің мемлекеттік стандарты тұжырымдамасының маңызды теориялық ережесі "біліктілік" және "біліктілік деңгейі" ұғымдарының жетекші рөлін негіздеу болып табылады.»

Біліктілік сатысы – бұл үздіксіз кәсіптік білім беру жүйесінде кадрларды даярлаудың аяқталған кезеңі, кәсіпті (мамандықты) игеру үшін талап етілетін жалпы және кәсіптік білімнің белгілі бір көлемі мен арақатынасымен сипатталатын.

Біліктілік деңгейі осы саты шеңберінде нақты тұлғаның кәсіби шеберлігін сипаттайды. Біліктілік деңгейі индивидуумның оқытылуына байланысты және бұл контексте білім мен білік көлемі, білім мен білік диапазоны, білім мен білік сапасы сияқты объективті және диагностикалық тексерілетін параметрлермен сипатталады.

Кәсіптік алаңның күрделілігі мен ғылымды қажетсінуі жалпы және кәсіптік білім беру көлемі мен қатынасына қойылатын талаптарды анықтайды. Тиісінше, кәсіптер мен мамандықтар біліктілік сатылары бойынша саралануы мүмкін. Қазіргі үздіксіз кәсіптік білім

беру жүйесінде бес негізгі біліктілік сатысын бөліп көрсеткен жөн.

Біліктіліктің бірінші сатысы әртүрлі формада алынатын жедел кәсіби даярлықпен ұштастыра отырып, негізгі жалпы білім беруді көздейді.

Екінші саты – бастауыш кәсіптік білім беру мекемелерінде, бірекі жылдық бөлімшелерде тиісті топтың мамандықтары бойынша негізгі жалпы білім беру және кәсіптік білім.

Үшінші саты – екі-үш жылдық бөлімшелерде бастауыш кәсіптік білім беру мекемелерінде жалпы орта білім мен кәсіптік білімнің үйлесімімен сипатталады.

Төртінші саты – кәсіптік лицейлер, техникумдар, колледждер сияқты "озық" оқу орындарында жалпы орта білім мен кәсіптік білім беруді көздейді.

Бесінші саты – жоғары білімнің түрлі деңгейлеріне сәйкес келеді. Еңбек зияткерлік дәрежесі – ақыл-ой және мануалды қызметтің арақатынасын көрсетеді [7].

Кәсіптік бастауыш білім берудің кәсіптері мен мамандықтарының тізбесі кәсіптік топтардың, кәсіптердің және оларға кіретін мамандықтардың тізілімін білдіреді, олар бойынша даярлау кәсіптік бастауыш білім беру мекемелерінде жүзеге асырылады және "Білім туралы" Заңға сәйкес мемлекеттік деңгейде реттеледі. Бұл құжатта кәсіптер мен мамандықтар біліктілік сатылары бойынша сараланған, бұл оларды игеру үшін талап етілетін жалпы және орта білімнің көлемі мен арақатынасын регламенттейді. Әрбір кәсіп пен мамандыққа қатысты оқытудың ең төменгі (базалық) мерзімдері, мүмкін маманданулар анықталған.

Параметрлердің бір бөлігі Директивті түрде белгіленеді: базалық кәсіптік білім алудың ең аз мерзімі, біліктілік сатысы; басқа параметрлер – нақты оқу мерзімі, мамандықтар саны мен құрамы және т.б. – өзгерістерге ұшырауы мүмкін.

Кәсіптік білім берудің мемлекеттік стандартының мәні бойынша келесі элементі кәсіптік білім беру мазмұнының негізгі инвариантты құрылымдық компоненттерін көрсететін оқу жоспарының моделі болып табылады.

Оқу жоспарының моделі – бұл бастауыш кәсіптік білім беру мазмұнының негізгі инвариантты құрылымдық компоненттерін көрсететін құжат. Оқу жоспарының моделі кәсіптік оқу орындарында жұмысшылар мен қызметшілерді даярлаудың біліктілік құрылымы

мен нысандары туралы, осы оқытуды құрайтын циклдер, курстар мен пәндер туралы ақпаратты қамтиды. Модельде пәндік циклдерге, консультацияларға, емтихандарға бөлінетін сағаттардың шамамен алғандағы саны, оқу мерзіміне және біліктіліктің қол жеткізілетін сатысына байланысты уақыт резерві көрсетіледі.

Өзінің мәртебесі бойынша оқу жоспарының мазмұны міндетті түрде оқуға бөлінеді, аймақтық (жергілікті) деңгейде таңдау пәндері тізбесінен – оқу апталығы шеңберінде, ал факультативтік оқу – оқу аптасы шеңберінен тыс.

Міндетті оқыту екі бағытты қамтиды: жалпы білім беру және кәсіби. Даярлаудың әрбір бағыты жалпы қабылданған құрылымдық компоненттерді қамтиды: циклдер, Курстар, пәндер. *Цикл* – бұл бір білім беру бағытындағы пәндер жиынтығы.

Жалпы білім беретін дайындық жалпы танылған білім беру түрлеріне сәйкес гуманитарлық және жаратылыстану-ғылыми циклдарды қамтиды (негізінде адамзат білім берудің тек үш түрін – гуманитарлық, жаратылыстану-ғылыми және техникалық).

Кәсіптік даярлау жалпы техникалық, жалпы кәсіптік (салалық) және кәсіби циклдерді қамтиды.

Кәсіптің кәсіби сипаттамасы кәсіби білім берудің мемлекеттік стандартының негізгі элементтерінің бірі болып табылады. Ол жұмыс берушілерге, сондай-ақ азаматтарға, оқу орындарына, халықтық білім беру жүйесінің ғылыми-әдістемелік ұйымдарына және жұмыспен қамту қызметіне бағытталған көпсалалы құжат болып табылады.

Соңында, кәсіби білім берудің мемлекеттік стандартының практикалық тұрғыдан ең маңызды элементі кәсіби оқыту мазмұнының компоненті болып табылады, ол әрбір стандарт блогы үшін зерттелетін оқу элементтерінің нақты құрамын және оларды меңгеру сапасының стандартталған параметрлерін айқындайтын компонент болып табылады [3].

Кәсіптік білім беру мазмұнын формалдау компьютерлік техника негізінде оқыту мазмұнының стандартты құрылымдық элементтерін қамтитын кәсіптік білім мазмұнының ақпараттық банкі құруға мүмкіндік береді. Бұл білім беру траекторияларының мазмұнын құру және кәсіптік білім беру мазмұны саласындағы оңтайландыру міндеттерін шешу үшін жаңа ақпараттық технологияларды пайдалануға жол ашады.

4.2 Оқыту мазмұнын құрылымдау

Іріктелген оқыту мазмұнын құрылымдау блоктық-модульдік тәсіл арқылы жүзеге асырылады.

Блоктық-модульдік тәсіл (негізгі құрылымдық элементтердің атаулары бойынша) оқытудың нақты "тасымалдаушыны" бөліп көрсетуге мүмкіндік береді, оның көмегімен кәсіптік білім беру жүйесінің икемділігі, оның өзгермелі әлеуметтік-экономикалық жағдайларға бейімделуіне икемділігі қамтамасыз етіледі.

Оқыту мазмұнын құрылымдау кезінде блоктық-модульдік тәсілді пайдалану жоғарыда қарастырылған әрбір қабатта Кәсіптік оқыту мазмұнын талдау және әзірлеу нәтижелері топтастырылады және мазмұндық және функционалдық аяқталған құрылымдық элементтер – оқытудың бір немесе бірнеше мақсаттарын іске асыратын блоктар мен модульдер түрінде ресімделеді.

Жалпы түрдегі кәсіптік білім беру мазмұны жалпы білім беру және кәсіптік дайындықты қамтиды [8].

Жалпы білім беру дайындығы әлеуметтік-гуманитарлық және жаратылыстану-ғылыми блоктармен ұсынылған.

Әлеуметтік-гуманитарлық блок біртұтас дүниетанымды, әлеуметтік-саяси проблемаларды шешуге қызығушылықты қалыптастыруға бағытталған; маманның жалпы мәдени деңгейін де, оның азаматтық тәрбиесінің қажетті деңгейін де қамтамасыз етуге тиіс.

Жаратылыстану-ғылыми блоктың мақсаты – болашақ маманға кәсіби қызмет саласында іргелі білім беру. Жалпы ғылыми пәндер арнайы пәндерге сүйенетін ғылымдардың білім негіздерін береді. Жаратылыстану-ғылыми дайындықты күшейту болашақ кәсіби қызметті қабылдаудың тұтастығын, жалпы кәсіптік білімге тән фактілер мен құбылыстардың заңдылықтарын, өзара байланысын түсінуді қамтамасыз етеді, пәнаралық білімді қалыптастыру қабілетін дамытады.

Кәсіби дайындық блоктарының мазмұнын қарастырайық.

Жалпы техникалық блок сала тобына (кіші салалар, өндірістер) тән салааралық мақсаттағы техника мен технологияның ғылыми негіздерін көрсететін оқу материалынан тұрады. Материал негізінен практикалық тапсырмаларды орындау бөлігінде кәсіп жататын нақты сала (кіші сала, өндіріс, қызмет түрі) бойынша профильденуі мүмкін.

Салалық блок өндіріс пен саланың жалпы техникалық, Жалпы технологиялық және экономикалық негіздерін, салада (өндірісте) қалыптасқан еңбек бөлу жүйесіндегі кәсіптің орнын, саланың басқа мамандықтарының жетекші еңбек функцияларымен қысқаша танысуды, Өндірістегі еңбекті қорғау туралы мәліметтерді, өндіріс экологиясын және басқаларды ашатын оқу материалынан тұрады.

Жалпы кәсіптік блок сала (өндіріс) шеңберінде немесе салааралық деңгейде бөлінген ұқсас кәсіптер тобы үшін интеграциялық негіз болып табылатын теориялық және практикалық оқу материалын қамтиды. Бұл топқа кіретін кәсіптердің жалпы техникалық-технологиялық немесе қызмет негіздері болуы мүмкін. Егер осы кәсіптер үшін салалық блок бөлінбесе (салааралық топтастыру жағдайында), онда салалық блоктарға тән, мысалы, экономикалық сипаттағы элементтер жалпы кәсіптік блоктарға қосылуы мүмкін.

Кәсіби блок – бұл негізгі оқыту. Бұл блоктың көлеміне де, оның мәніне де қатысты. Кәсіби блок шеңберінде қажетті деңгейде кәсіби қызметтің тиісті түрлерін меңгеру негізінде жатқан оқу материалы беріледі.

Арнайы блок кәсіпке жататын мамандықты игеру үшін қажетті теориялық және практикалық оқу материалынан тұрады.

Арнайы блоктың бір түрі – жалпы арнайы блок.

Жалпы арнайы блок, егер кәсіп кең техникалық-технологиялық алаңды қамтитын және еңбек мазмұны жағынан едәуір ерекшеленетін мамандықтардың тармақталған желісін қамтитын жағдайда бөлінеді. Бірақ мамандықтың бірнеше мамандықтары үшін жалпы оқу мазмұнын бөлуге болады, ол жалпы арнайы блок түрінде ресімделеді.

Мұндай тәсіл үздіксіз кәсіптік білім берудің тұтас жүйесін құру тұрғысынан өте маңызды сабақтастық қағидатын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, өйткені қайта даярлау кезінде бұрын игерілген блоктарды ескеруге болады [6].

Келтірілген блоктардан басқа кәсіби білім беру мазмұнының кейбір басқа да жеткілікті әмбебап және функционалдық оқшауланған кіші жүйелерін қарастыру қажет.

Қайта бейіндеу блоктары қолда бар мамандық (мамандық) негізінде экономиканың басқа саласына жиі ауысып, жаңасын алуға мүмкіндік береді, сондықтан олар жұмыссыз азаматтарды, жұмыспен қамтылмаған халықты және жұмыстан босатылатын қызметкерлерді оқыту жүйесі үшін маңызды. Қайта бейіндеу блоктары еңбек нарығы

динамикасының болжамдарын, неғұрлым орынды, қысқа және тиімді бөлуді ескере отырып, дидактикалық тұрғыдан қайта даярлау бағыттарын ескере отырып әзірленеді және осы мақсаттар үшін арнайы әзірленген оқыту жүйесіне негізделеді.

Жоғары кәсіптік білім беру блогы (орта кәсіптік немесе жоғары кәсіптік) кадрларды даярлаудың екі сатылы жүйесімен байланысты, екінші сатыда жалпы техникалық және салалық даярлық деңгейін (негізінен теориялық сипаттағы) орта (немесе толық емес жоғары) кәсіптік білім деңгейіне жеткізу міндеті қойылған кезде, бұл түлектерге кәсіптік училищенің дипломымен қатар техника (немесе кіші инженер) дипломын алуға мүмкіндік береді. Бұл блоктар көп сатылы көп деңгейлі дайындық үшін оқу-бағдарламалық құжаттарды жасау кезінде маңызды болып табылады.

Бизнес-блоктар нарықтық қатынастардың қалыптасуының заманауи жағдайларында маңызды. Оларды зерттеу адамдардың нарыққа кіруі үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз етеді, өйткені көптеген мамандықтар жалданып жұмыс істеу мүмкіндігін де, дербес істі ұйымдастыру мүмкіндігін де болжайды.

Озық кәсіби даярлық блогы осы мамандық шеңберіндегі қазіргі заманғы техника мен технологияның ел бойынша орташа деңгейден едәуір ерекшеленетін жаңа жетістіктері туралы мәліметтерді қамтиды. Бұл блоктың ерекшелігі – ол жаңа техника-технологиялық ортада жұмысты игеруге қабілетті кәсіби мобильді мамандарды даярлау үшін негіз бола алады. Бұл блокты игеру жұмыстан босатылған қызметкерлер үшін маңызды [6].

Оқыту нысанына қарамастан әрбір блоктың мазмұны айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Мамандарды даярлаудың барлық блоктарының интегративті сипатын қамтамасыз ету қажет, бұл ретте жүйе құраушы фактор ретінде маманның кәсіби тағайындалуы болады.

Маманның білім беру мазмұнын қалыптастыру кезінде білім, білік және дағды, кәсіптік маңызды қасиеттер құрамы белгіленеді, оларды студенттер оқу үдерісінде меңгеруі тиіс. Оқыту мазмұнын қалыптастыру кезінде білім алушыларға дидактикалық бірліктер (оқу элементтері) түрінде ұсынылатын Оқу ақпаратының құрамы және тиісті Біліктіліктер мен дағдыларды, сондай-ақ кәсіптік маңызды қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған міндеттер, тапсырмалар мен жаттығулар кешені айқындалады.

Техника мен технологияның, ғылым мен мәдениеттің жылдам

дамуы жағдайында нақты еңбек жағдайларына байланысты кәсіби білім тез ескіреді және үнемі жаңартуды қажет етеді. Айналыстағы барлық оқыту технологияларымен, материалдармен, машиналармен және механизмдермен тіпті бір нақты өндірісте танысу іс жүзінде мүмкін емес. Еңбек нарығын қалыптастыру кезеңінде мамандардың кәсіби ұтқырлығының ықтималдығы артады, бұл олардың қызметінің бейінін кеңейтуді талап етеді. Көптеген ақпараттан студенттердің білім жүйесін және қызмет тәсілдерін қалыптастыра отырып, оларды әртүрлі жағдайларда тиімді пайдалану үшін, яғни оларға іргелі білім беру қажет [2].

Білім берудің фундаментализациясы практикалық қызметте басшылыққа алуға болатын маңызды және өзгермейтін мазмұнның жиынтығы болып табылады. Әңгіме жаңадан алынған білімді қолдану мүмкіндігін дұрыс бағалауға мүмкіндік беретін негізгі қағидаттарды, заңдылықтарды білу туралы болып отыр. Бұл жалпығылыми немесе жалпы кәсіптік пәндердің басым болуы емес, бұл кәсіби пайдалану үшін неғұрлым маңызды білімдерді, оларды таңдау қағидаттарын, олардың өзара алмасушылық мүмкіндіктерін және т. б. бейіндеуші пәндерде анықтау[11].

Көптеген мамандықтар үшін мемлекеттік стандарт экономика салаларының дамуы мен қажеттіліктеріне байланысты әртүрлі мамандану көзделген. Сондықтан маманды дайындаудың келесі сызбасын қолдануға болады:

1 және 2 жыл – іргелі пәндер: жалпы гуманитарлық, әлеуметтік-экономикалық, жаратылыстану-ғылыми пәндер;

3 жыл – жалпы кәсіптік пәндер;

4 жыл – арнайы пәндер мен мамандану пәндері (бакалавриат);

5 және 6 жыл – жеке білім беру бағдарламасы оқу бағдарламасындағы элективті курстардың елеулі үлесі есебінен, сондай-ақ өзіндік зерттеу жұмысы есебінен (магистратура).

Кәсіптік білім беру мақсаттарына қол жеткізу үшін, сондай-ақ барлық жоғары білім беру жүйесі үшін жалпы оның мазмұнын қалыптастырудың жаңа қағидаттары – білім беру мазмұнының икемділігі мен вариативтілігі; білім берудің алдыңғы сатысына қатысты сабақтастық және білім беру көздерін оқыту үдерісіне қосу мүмкіндігі; мәдениет, адамгершілік құндылықтары мен нормаларының басым мәні; кәсіби даярлауда қоғамды, ғылымды және өндірісті дамыту мәселелерінің озық көрінісі пайдаланылады[6].

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Оқыту мазмұны қандай нормативтік құралдармен анықталады?
2. Білім мазмұны мен оқыту мазмұны арасындағы айырмашылық бар ма?
3. Неге маман мен мамандықтар біліктілік сатылары бойынша сараланған?
4. Кәсіптік білім беруде оқу жоспарын құрудың ерекшеліктері қандай?

5. КӘСІПТІК ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Жоспар:

5.1 Теориялық оқыту әдістер

5.2 Өндірістік оқыту әдістері

5.1 Теориялық оқыту әдістері

Бастауыш кәсіптік білім беру мекемелерінде Теориялық оқыту үш циклден тұрады: жалпы білім беру, жалпы техникалық және арнайы. Жалпы білім беретін пәндерді оқыту әдістері педагогикалық әдебиетте терең және жан-жақты ашылған. Осыған байланысты Теориялық оқыту әдістері, ең алдымен, дидактикалық жоспарда біртұтас тұтас бір нәрсені білдіретін жалпы техникалық және арнайы пәндерді зерделеуге қатысты қаралатын болады[11].

Сөздік әдістер. Жалпы техникалық және арнайы пәндерді оқу барысында оқу материалын ауызша баяндау әңгіме – оқу материалын баяндауды толық түсіндірмемен, салыстырумен және салыстырумен, негіздемелермен, заңдылықтардың қорытындыларымен, есептерді шешумен және т. б. үйлестіретін түсінік-кешенді әдісін қолдана отырып жүзеге асырылады. Бұл әңгіме эвристикалық деп аталады. Оқушылардың танымдық қызметінің сипаты бойынша бөлінетін оқыту әдістерінің жүйесінде бұл ішінара – іздеу әдісінің бір түрі. Өңгімелесуді қорытындылаумен аяқтау керек: оқытушы әңгімелесу барысында талқыланатын мәселелер бойынша нақты анықтамалар береді.

Оқушылардың кітаппен жұмысы. Педагогикалық ғылыммен және практикамен оқушыларды кітаппен жұмыс істеуге оқытудың бірқатар әдістемелік тәсілдері ұсынылды: жүгіртпе оқу, конспектілеу, басты бөлу және оқылған жоспар құру, тапсырмаларды талдау, бақылау сұрақтарына жауаптар және т. б.

Көрнекі әдістер. Адам қоршаған шындықты қабылдайтын сезім органдарының ішіндегі ең маңыздысы – көру. Ғалымдар көру органдары арқылы миға қоршаған әлемнің 80-нен 90%-ға дейінгі ақпарат түсетінін анықтады. Барлық жұмыс операцияларының 80% дейін көрермен бақылауымен жүзеге асырылады. Осының бәрі көру органдарымен байланысты оқыту құралдарын, ең алдымен көрнекілік құралдарын қабылдау үдерісіне шебер қосу қажеттілігін анықтайды.

Жалпы техникалық және арнайы пәндерді оқыту барысында қолданылатын барлық көрнекі құралдарды шартты түрде табиғи (құралдар, аспаптар, жабдықтар бөлшектері мен тораптары, материалдар, бұйымдар мен т.б. үлгілері) және бейнелеу (плакаттар, үлгілер, макеттер, схемалар, кино-бейнефильмдер, слайдтар, кодо-проекциялар, компьютер дисплейіндегі бейнелер (мультимедиа және т.б.) деп бөлуге болады.

Практикалық әдістер. Негізгі практикалық әдістердің бірі – жаттығулар. Жалпы техникалық және арнайы пәндерді оқыту барысында өткізілетін жаттығулардың негізгі мақсаты – оқушылардың алған білімдерін практикалық қолдана білуін қалыптастыру. Жаттығулар оқушылардың білімі мен іскерлігін нығайтудың және жетілдірудің тиімді тәсілі болып табылады.

Жаттығулардың дидактикалық мәселелерін қарастыру үшін бір жағынан оқушылардың танымдық іс-әрекеті сипатының және екінші жағынан олардың дербестік деңгейінің арақатынасы туралы мәселе маңызды болып табылады.

Жаттығулардың барлық түрлерін үш негізгі түрге жатқызуға болады: репродуктивті, шығармашылық, іздеу. Жаттығулардың осы түрлерін таңдау белгілі дәрежеде шартты сипатта болады, өйткені кез келген жаттығуда репродуктивті және өнімді компоненттер де орын алады [12].

Зертханалық-практикалық жұмыстар оқыту әдісі ретінде. Кәсіби оқытуда зертханалық-практикалық жұмыстар теориялық және өндірістік оқыту арасында аралық орын алады және теория мен практиканы жүзеге асырудың маңызды құралдарының бірі болып табылады. Бұл ретте, бір жағынан, оқушылардың білімін бекітуге және жетілдіруге қол жеткізіледі, екінші жағынан – оларда белгілі бір кәсіби біліктер қалыптасады, содан кейін өндірістік оқыту үдерісінде қолданылады.

Зертханалық-практикалық жұмыстардың мазмұнын негізге ала отырып, олардың мынадай түрлерін бөледі:

— әр түрлі техникалық құбылыстарды, үдерістерді, еңбек заттарын (материалдар, шикізат, соңғы өнімдер қасиеттері) бақылау және талдау (сипаттау);

— еңбек құралдары мен құралдарының (Машиналар, механизмдер, аспаптар, аппараттар, аспаптар) құрылысы мен жұмысын қадағалау және талдау (сипаттау);

—технологиялық құбылыстар, өлшемдер, сипаттамалар арасындағы сандық және сапалық тәуелділікті зерттеу;;

—бақылау-өлшеу құралдарының құрылысы мен пайдалану тәсілдерін зерттеу;

— ақаулықтарды диагностикалау,реттеу, баптау, түрлі техникалық объектілерді салу; оларға қызмет көрсету тәсілдерін зерделеу.

Сонымен қатар, жалпы білім беру және кәсіби дайындықты тығыз байланыстыру мақсатында пәнаралық сипаты бар зертханалық-практикалық жұмыстар жүргізіледі.

«Белсенді» оқыту әдістері. Соңғы жылдары педагогикалық ғылым мен практиканың назарын оқушылардың ішкі және сыртқы белсенділігінің жоғары деңгейінсіз өз мазмұны мен тәсілдері бойынша жүзеге асыру мүмкін емес оқыту әдістерін тартады. Әдетте олар "белсенді оқыту әдістері" деп аталады» [13].

Мұндай әдістерден ең көп таралған – дидактикалық ойындар. Педагогикалық практикада ойынның маңызды қасиеті – оның оқушылардың болашақ оқу және практикалық іс-әрекетінде қажетті тұтас тәжірибені қалыптастыруды қамтамасыз ету қабілеті қолданылады. Ойынның бұл қасиеті оның Оқу үдерісіндегі орнын және оқытудың ойын емес әдістерімен өзара әрекеттесуін негіздейді.

Білікті жұмысшылар мен мамандарды даярлау жағдайында іскерлік ойындар кеңінен қолданылады. Олардың негізгі мақсаты – нақты белгілі бір жағдайларда әрекет етудің нақты іскерліктерін қалыптастыру және пысықтау. Іскерлік ойындарды өткізу барысында оқушылар арнайы сәнделген жағдайларда берілген өндірістік жағдайларды жедел талдап (апатты жағдайға дейін) және оңтайлы шешім қабылдап, берілген параметрлердің негізінде ақауларды іздестіруді, неғұрлым орынды Технологиялық үдерісті таңдауды, экономикалық проблемаларды және т. б. шешуді үйренеді. Толық негіздегі іскерлік ойындарға теориялық және өндірістік оқытуда кеңінен қолданылатын тренажерлардағы оқушылардың жаттығуларын жатқызуға болады.

«Белсенді» оқыту әдістеріне толық негіз болатын проблемалық оқытуды жатқызуға болады, оның мәні оқушылардың оқу, өмірлік және өндірістік жағдайлармен соқтығысуы және оларды осы жағдайларда «алғашқы ашушылар», «зерттеушілер» жағдайына қою болып табылады. Проблемалық оқытудың теориясы мен практикасы мәселелері педагогикалық әдебиетте кеңінен ашылған. Арнайы және

жалпы техникалық пәндерді зерделеу кезінде проблемалық жағдайларды құрудың негізгі жолдарына ғана тоқталайық.

Мұндай жағдайлар, әдетте, осы пәндер мен өндірістік оқытудың нақты материалдарында құрылады:

— оқушыларды жаңа қолайсыз жағдайларда практикалық білім мен іскерлікті қолдану қажеттілігі жағдайында қою;

— міндеттерді шешу арқылы теориялық немесе қағидат мүмкін болатын және осы тәсілдің іс жүзінде жүзеге асырылмауы немесе орынсыздығы арасындағы қайшылықтарды ашу;

— оқушыларды өздеріне белгілі бірқатар шешімдерден дұрыс шешім таңдау қажеттілігі алдында қою;

— оқушыларды қойылған тапсырманы шешу үшін олардың білімі мен біліктері жеткіліксіз екенін түсінетін жағдайға қою [14].

Оқушылардың оқу-танымдық қызметін жандандыруға кәсіби лицейлерде кеңінен қолданылатын техникалық шығармашылықты дамыту бойынша ұтымды ұйымдастырылған *сыныптан тыс* жұмыс үлкен үлес қосады. Бұл – кәсіби шеберлік байқаулары, ғылым-практикалық конференциялар, жаңашылдармен, рационализаторлармен және өнертапқыштармен, ғылым мен техниканың көрнекті өкілдерімен кездесулер, үздік жұмыстар көрмелері, қоғамдық-конструкторлық бюролардың, еңбекті ғылыми ұйымдастыру топтарының жұмысы, рационализаторлар мен өнертапқыштардың оқушылар қоғамы, пәндік және техникалық үйірмелердің жұмысы және сыныптан тыс жұмыстың басқа да түрлері.

5.2 Өндірістік оқыту әдістері

Өндірістік оқыту үшін ғана тән әдістерді қарастырайық: еңбек іс-әрекетінің тәсілдерін көрсету, жаттығулар, оқушыларды өз бетінше бақылау, жазбаша нұсқау беру, Оқушыларды озық жоғары өнімді жұмыс тәсілдері мен тәсілдерін оқыту әдістері, еңбекке шығармашылық қатынасты қалыптастыру, сондай-ақ өндірістік оқытудың кейбір «белсенді» әдістері.

Еңбек әрекеттерінің тәсілдерін көрсету. Бұл әдіс оқушылардың санасында еңбек іс-әрекетінің дәл және нақты көру бейнесін жасау мақсаты болып табылады, олармен жұмыстың тиісті тәсілдері мен тәсілдерін пысықтау (жаттықтыру) бойынша жаттығулар үдерісіндегі

өз іс-әрекеттерін салыстырады [13].

Оқушының санасында еңбек әрекетінің толық және дәл бейнесі бірден пайда болмайды. Алдымен ол жалпы түрде желімделеді, содан кейін біртіндеп егжей-тегжейлі нақтыланады. Оқушылар көрсетілген жағдайды түсінуі үшін, оның барлық егжей-тегжейін түсінуі үшін, олар біраз уақыт бойы оның әрбір бөлшегін бөлек қабылдауы керек. Сондықтан шебер жеке оқшауланған бөліктерге қабылдауды немесе тұтас әрекетті бөліп, баяу қарқынмен оның қозғалыстарын жеке құрайтын еңбек әрекеттерін орындайды, олардың арасында үзіліс жасайды, оқушылардың назарын тек соңғы ғана емес, сонымен қатар іс-әрекеттің аралық сәттерінде белгілейді.

Еңбек тәсілдерінің көрсетілімін қабылдай отырып, оқушылар тек қана түсініп қана қоймай, барлық егжей-тегжейлерде шебердің көрсеткенін есте сақтау керек. Сондықтан еңбек тәсілдері мен тәсілдерін қайталап, бірнеше рет қатарынан көрсету керек.

Әдістерді көрсете отырып, көрсетудің әдістемелік тәсілдерінің қызметтік рөлін анық көрсету керек. Оқушы соңында тұтас еңбек әрекетін анық қабылдауы тиіс. Сондықтан еңбек тәсілдерін көрсету әрдайым қалыпты жұмыс қарқынымен және ырғағымен басталуы және аяқталуы тиіс.

Жаттығулар. Дағдылар мен іскерліктер, олардың компоненттері сияқты, осы мағынада өндірістік оқытудың негізгі әдісі болып табылатын жаттығулар арқылы қалыптасады. Жаттығу деп белгілі бір әрекеттерді саналы жетілдіру мақсатында бірнеше рет қайталау түсініледі.

Оқушылардың өзіндік бақылауы. Бұл әдіс – негізінен күрделі жабдықтарға қызмет көрсетумен байланысты кәсіпорындарда, кәсіптерде оқушыларды өндірістік оқытуда қолданады.

Бақылау оқушылар өз бетінше, бірақ шебердің бақылауымен және оның тапсырмалары бойынша жүргізіледі. Тапсырмада әдетте дербес бақылаулардың мақсаты қойылады, оларды жүргізу тәртібі көрсетіледі, бақылау нәтижелерін ресімдеу бойынша нұсқаулар беріледі.

Жазбаша нұсқау беру. Бұл әдісті қолдану өндірістік оқыту сабақтарында дербес ақпарат көздері болып табылатын әртүрлі нұсқаулық оқу құжаттарын пайдаланумен байланысты. Өндірістік оқытуда нұсқаулық, техникалық (нұсқаулық-технологиялық) карталар мен оқу алгоритмдері барынша қолданылады.

«Белсенді» өндірістік оқыту әдістері.

Өндірістік оқытудың «белсенді» әдістеріне ең алдымен, өндірістік-техникалық міндеттерді шешу жатады:

— өңдеу, баптау, реттеу режимдерін есептеу;

— кестелерде, анықтамалықтарда, диаграммаларда қажетті деректерді табу;

— машиналардың, кондырғылардың, агрегаттардың кинематикалық және қағидаттық сызбаларын пайдалана отырып, оқу-өндірістік жұмыстарды орындау режимі мен параметрлерін анықтау;

— монтаждық схемаларды әзірлеу;

— өңдеу, құрастыру, баптау және т. б. технологиялық үдерістерін өз бетінше әзірлеу[14].

Технологиялық үдерістерді әзірлей білу абстрактілі ойлаудың өте жоғары деңгейін білдіреді, сондықтан оқушылардың өндірістік тәжірибесіне сүйене отырып, осындай біліктерді қалыптастыруды белгілі бір жүйеде жүргізу қажет. Оқытуды технологиялық карталарды немесе алгоритмдерді талдаудан алдымен қарапайым, содан кейін неғұрлым күрделі жұмыстарға бастаған жөн.

Өндірістік оқытудың "белсенді" әдістеріне түрлі өндірістік жағдайларда шешім қабылдауға арналған арнайы жаттығулар да жатады. Мұндай жаттығулар оқушыларды нақты жағдайларда пайда болатын осындай жағдайларда әрекет етуге дайындайды.

Жаттығулар үшін қондырғыда, Агрегатта жұмыс істеу жағдайын сол немесе өзге дәрежеде еліктейтін (модельдейтін) жағдайлар, сондай-ақ нақты жұмыс орнында пайда болатын технологиялық режимнің негізгі бұзушылықтары, соның ішінде авариялық жағдайлар жасау қажет. Мұндай жағдайлар деп аталатын технологиялық есептерде қойылуы мүмкін.

Оқушыларды озық жоғары өнімді тәсілдер мен жұмыс тәсілдерін оқыту.

Өндірістік оқыту практикасында оқушыларды еңбектің жоғары өнімді тәсілдері мен әдістеріне оқытудың келесі тиімді тәсілдері қалыптасты:

— өндірістік оқыту шеберінің алдыңғы қатарлы еңбек тәсілдері мен тәсілдерін жеке көрсетуі мен түсіндірулері;

— өз жұмыс орындарында еңбектің озық тәсілдері мен әдістерін өңдеу бойынша оқушылардың арнайы жаттығуларын ұйымдастыру;

— озық әдістерді меңгерген оқушыларды әлі игермеген

адамдарға бекіту арқылы өзара оқытуды ұйымдастыру;

— жоғары білікті жұмысшылардың оқушылармен жұмыс орындарын ұйымдастыру және жабдықтау ерекшеліктері, еңбекті ұйымдастыру, жоғары нәтижелер беретін еңбек тәсілдері мен тәсілдерінің ерекшеліктері туралы әңгімелерін ұйымдастыру;

— оқушылар практикадан өтетін білікті жұмысшыларды еңбектің озық тәсілдері мен тәсілдерін көрсетуге тарту;

— жоғары білікті жұмысшылар мен мамандардың жұмысын өз бетінше бақылау;

— оқушыларды рационализаторлық қызметке кеңінен тарту, ұсынылған шешімдерді ұжымдық талқылаумен қолданылатын еңбек тәсілдері мен тәсілдерін дербес жетілдіру;

— алдыңғы қатарлы тәжірибе мектептерінің, цехта, учаскеде, жалпы кәсіпорында жұмыс істейтін алдыңғы қатарлы еңбек әдістері мектептерінің материалдарын; технологиялық карталарды, ақпараттық бюллетеньдерді, алдыңғы қатарлы еңбек әдістерінің карталарын, ғылыми-техникалық ақпарат материалдарын, лауазымдық нұсқаулықтарды және т. б. пайдалану;

— жаңа технологиялық жабдықтар мен жаңа технологияларды игеру бойынша цехтық өндірістік нұсқаманы пайдалану [14].

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Кәсіптік оқыту әдістерінің ерекшелігі неде?

2. «Жалпы педагогика» курсына оқыту барысында қандай әдістер кездестірдіңіз?

3. Сізге белгілі оқыту әдістерінің қайсысы ең сәтті болып көрінеді?

4. «Еңбек әрекеттерінің тәсілдерін көрсету» әдісінің маңыздылығы неде?

5. Сіздің ойыңызша теориялық және өндірістік оқыту әдістерінің қай түрін жоюға болады? Өз таңдауыңызды негіздеңіз.

6. КӘСІПТІК ОҚЫТУДАҒЫ НЫСАНДАР МЕН ҚҰРАЛДАР

Жоспар:

6.1 Кәсіптік оқытуды ұйымдастыру нысандары

6.2 Кәсіптік оқытудың оқыту құралдары

6.1 Кәсіптік оқытуды ұйымдастыру нысандары

Қазіргі педагогикада оқыту түрлері мен оқытуды ұйымдастыру түрлері бар. *Оқыту түрі* – бұл оқу топтарында, шағын топтарда, жекелеген оқушылардың бір-бірімен және оқытушының сабақ түрі (алдыңғы, топтық, жеке, жұптық) аясында өзара әрекеттесуін ұйымдастыру түрлері.

«*Оқытуды ұйымдастыру нысаны*» деп ғалымдар сабақ түрін, педагогикалық үдерістің жүйелілігі мен тұтастығына, өзін-өзі дамытуға, тұлғалық-іс-әрекет сипатына, қатысушылар құрамының тұрақтылығына, белгілі бір өткізу режимінің болуына тән тарихи қалыптасқан, тұрақты және логикалық аяқталған ұйымы деп түсінеді [13].

Осы және басқа да анықтамаларды талдау оқытуды ұйымдастырудың келесі негізгі белгілерін анықтауға мүмкіндік береді: кеңістіктік – уақытша айқындық (сабақ режимі, сабақ өткізу орны, оқушылар мен оқушылардың құрамы); жұмыс кезеңдерінің бірізділігі немесе сабақ құрылымы; оқушылардың дербестік дәрежесі; сабақтың дидактикалық мақсаты.

Оқытуды ұйымдастыру формалары педагогикалық үдерістің оқыту, дамыту және тәрбиелеу функцияларын іске асыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, олар интегративті, коммуникативтік және басқарушылық функцияларды орындайды.

Интегративтік функцияның мәні оқытуды ұйымдастыру формасының арқасында оқытудың мақсаттары, мазмұны, әдістері мен құралдары жүйелілік белгілеріне ие болады, педагог пен оқушылардың өзара іс-қимылының аяқталған, тұтас бірлігі ретінде қабылдау үшін қолжетімді болады.

Оқу үдерісінде қарым-қатынасты ұйымдастыру – бұл оқытуды ұйымдастыру нысанының екінші ерекше функциясы, оған ең алдымен оқушылардың педагогпен және бір-бірімен қарым-қатынас жасау

сипаты мен белсенділік дәрежесі байланысты.

Оқытуды ұйымдастыру нысанының үшінші маңызды функциясы басқарушылық болып табылады, ол оқушының оқуын, тәрбиесін және дамуын басқару құралы ретінде және сонымен қатар оқушыларды басқару қызметіне дайындау құралы ретінде қарастырылуы мүмкін. Бұл функция форма оқулықтарда ұсынылған мазмұнмен қатар, динамикалық әлеуметтік-мәдени орта тасымалдаушы болып табылатын білімді де синтездейді.

Оқытуды ұйымдастыру формаларының әртүрлі жіктемелері бар, олардың негізінде қандай критерийлер жататыны: оқушылар саны, дидактикалық мақсаты, қызмет түрі, басым функциясы, оқу орны, сабақтардың ұзақтығы.

Теориялық оқытуды ұйымдастыру формалары:

Теориялық оқыту сабағы. Оқу уақытының едәуір бөлігін оқушылар сабақта өткізетіндіктен, ол теориялық оқытуды ұйымдастырудың негізгі нысаны болып саналады.

Сабақтың тиімділігі мен нәтижелілігі көбінесе оның құрылымымен анықталады, онда сабақтың негізгі компоненттерінің дидактикалық негізделген ішкі өзара байланысы, олардың мақсатты реттілігі мен өзара әрекеттесуі түсіндіріледі. Дәстүрлі сабақтың құрылымы төрт негізгі элементтен тұрады: сауалнама, түсіндіру, бекіту және Үй тапсырмасы. Мұндай сабақ білімді қалыптастырады, бірақ оқушылардың жалпы дамуына себеп болмайды, өйткені дәстүрлі құрылым элементтері олардың дербес оқу іс-әрекетінің үдерісін көрсетпейді. Екінші жағынан, мұндай сабақ оқу үдерісінің сыртқы белгілерін ғана көрсетеді (ұйымдастыру, сұрау, түсіндіру, бекіту және т.б.) және оның ішкі жағын (оқу танымының заңдылықтарын, оқу қызметінің құрылымын және т.б.) көрсетпейді. Сондықтан дәстүрлі сабақ педагог үшін әрекетке басшылық бола алмайды. Теорияда дидактикалық (негізгі) құрылым мен үш подструктура бар: логикалық-психологиялық, мотивациялық және әдістемелік [14].

Дидактикалық құрылым үш кезеңнен тұрады: тірек білім мен іс-әрекет тәсілдерін өзектендіру; жаңа ұғымдар мен іс-әрекет тәсілдерін қалыптастыру; білімді қолдану, әрбір сабақта әртүрлі деңгейде шешілетін үш жалпылама дидактикалық міндет ретінде әрекет ететін Дағдылар мен іс-қимылдарды қалыптастыру.

Оқушының оқу іс-әрекеті сабақтың логикалық-психологиялық құрылымымен реттеледі, ол мынадай түрге ие: белгілі білімді

жаңғырту және қабылдау; жаңа білім мен іс-әрекет тәсілдерін қабылдау; жаңа элементтерді түсіну және түсіну; Білім элементтерін және іс-әрекет тәсілдерін қорыту; үлгі бойынша және өзгертілген жағдайларда білім мен іс-әрекет жасаудың жаңа тәсілдерін қолдану.

Кәсіби оқу орнындағы сабақ құрылымының ерекшеліктері қандай? Дидактикалық сабақтың құрылымы өзгеріссіз қалып. Жалпы және кәсіптік білім берудің өзара байланысы, ең алдымен, бірінші мазмұнға (өзектендіру...) және үшінші (қолдану...) қазіргі Сабақтың кезеңдері.

Сабақтың дамуының заманауи тенденциялары. Стандартты емес немесе инновациялық сабақ – бұл дәстүрлі емес, икемді, вариативтік құрылымы бар және ең бастысы оқушылардың оқу қызметін ұйымдастырудың жаңа формасы арқылы оқуға қызығушылығын арттыруға бағытталған сабақ [14].

Өткізу нысаны бойынша келесі инновациялық сабақтар топтарын бөліп көрсетуге болады: жарыстар мен ойындар түрінде (конкурс, турнир, эстафета, дуэль, КВН, іскерлік ойын, кроссворд, викторина); қоғамдық практикада белгілі жұмыс түрлеріне, жанрларына және әдістеріне негізделген (зерттеу, өнертапқыштық, алғашқы көздерді талдау, пікір, ми шабуылы, сұхбат, репортаж, рецензия); оқу материалының дәстүрлі емес ұйымдастырылуына негізделген (даналық, ашық сабақ); қарым-қатынастың көпшілік формаларын еске салатын (пресс-конференция, аукцион, бенефис, митинг); ертегі-сабақ, тосынсый-сабақ; мекемелер мен ұйымдардың қызметін имитациялауға негізделген (сот, тергеу, трибунал, цирк, патенттік бюро). Сабақтан басқа теориялық оқытуды ұйымдастыру формалары тобына лекциялар, семинарлық сабақтар, зертханалық-практикалық сабақтар, экскурсиялар, кездестер, сынақтар, өзіндік жұмыс және т. б. жатады.

Дәріс оқуды ұйымдастыру формасы ретінде. Дәрісте дайын білімді қарым-қатынастың монологиялық формасы арқылы оқушыларға беру жүзеге асырылатын сабақ беріледі. Бұл оқу ақпаратын беру мен игерудің ең үнемді нысаны. Уақыт бойынша дәріс бір немесе екі академиялық сағатты алады (оқушылардың жасына, мазмұнның ерекшелігіне байланысты)[12].

Дәрістің негізгі дидактикалық мақсаты – оқушылардың оқылатын нысан туралы білім жүйесін қалыптастыру. Дәрістің мәні ойлау логикасына үйретеді, ғылым әдістерін меңгеруге көмектеседі, оқушылардың өз бетінше жұмыс істеуіне негіз болады, тұлғаның

интеллектуалды, эмоционалды, ерік, мотивациялық саласын дамытады.

Дәрісті оқу үдерісінде қолданудың ерекшелігі дәстүрлі түрде кері байланыстың әлсіз болуы болып табылады. Сондықтан педагог осы кемшілікті түсіретін оқыту тәсілдерін қолданған жөн: дауыс ырғағы мен дыбыс қаттылығының өзгеруі; мимика, қимыл, күлімсіреу; мақұлдау; Кәсіби бағытталған міндеттерді шешу; мәселені баяндау кезінде үзіліс; оқытудың аудиовизуалды құралдарын қолдану және т.б.

Кіріспе, шолу, эпизодтық дәрістер бөлінеді. Қызмет сипаты бойынша ақпараттық және проблемалық лекциялар бөлінеді.

Семинар – бұл оқушылардың білімін тереңдетуді, кеңейтуді және жүйелендіруді, танымдық іскерлікті қалыптастыруды және шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыруды қамтамасыз етуге арналған өз бетінше алдын ала жұмысты және сұрақтарды талқылауды көздейтін оқушыларды өз бетімен білім алуға және шығармашылық еңбекке дайындауға арналған салыстырмалы дербес ұйымдастырушылық түрі.

Семинар мен сабақтың ұқсастығы мен айырмашылығы неде? Бұл екі формада да оқушылардың тұрақты құрамы, оқу уақыты шектеулі, оқу бағдарламасы мазмұнының, оқытушының жетекшілік рөлінің сәйкес келуі ерекшеленеді. Бұл олардың ортақтығы. Семинардың сабақтан айырмашылығы оқушылардың дербестігі жоғары дәрежеден тұрады; педагог пен оқушылардың функцияларының өзгеруінде: семинарда реттеуші және ұйымдастырушылық функциялар айқын көрсетілген, ал сабақта – ақпараттық; оқушылардың қызметінде, керісінше, ақпараттық функция сабақтармен салыстырғанда күшейе түседі; семинар құрылымында міндетті кезең – материалды өз бетінше зерттеу нәтижелерін ұжымдық талқылау орын алады. Семинарда осы кезеңнің болуы оқушыларға өз пікірлерін айтуға, пікірталасқа қатысуға мүмкіндік береді. Семинар оқушылардың әлеуметтік тәжірибенің белгілі бір аспектісін меңгеруіне ықпал етеді және осы сәтте сабақтармен салыстырғанда семинарлардың тәрбиелік рөлін айтарлықтай күшейтеді; соңында семинар оқытуды ұйымдастырудың басқа түрі – консультациямен тығыз байланысты, ол әдетте оқушыларды семинарлық сабаққа дайындау кезеңінде өткізіледі.

Семинар құрылымында үш кезең бөлінеді: дайындық, негізгі және қорытынды.

Зертханалық-практикалық сабақтарды ұйымдастыру нысаны

ретінде – зертхана (арнайы жабдықталған кабинет) жағдайында арнайы әзірленген тапсырмалар негізінде жүзеге асырылатын, олардың практикалық қызметі басым болатын оқушылардың оқу қызметін педагогтың ұйымдастыру нысандарының бірі.

Олардың ерекше сипаты оқытушының басшылығымен өткізілетін оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру болып табылады. Зертханалық жұмыстарды орындау барысында ғылыми ақпарат оқушыларға көптеген талдағыштардың, әсіресе тері-қозғалтқышының қатысуымен түседі. Әдістемелік дұрыс ұйымдастыру кезінде зертханалық сабақтар оқушылардың ойлауын дамытуға, болашақ жұмысшылардың ойлау және практикалық іс-әрекетін біріктіруге, оқушылардың Эксперименталды зерттеу әдісін меңгеруіне (нәтижелерді бақылау, өлшеу және ресімдеу, топ мүшелері арасындағы міндеттерді жоспарлау, бөлу, өзара көмек және өзара бақылау) ықпал етеді.

Зертханалық-практикалық сабақ келесі кезеңдерден тұрады: кіріспе бөлім (оқытушы сабақтың мақсатын құрастырады, тапсырма береді, сұрақтарды анықтайды, оқушылармен бірге алдағы іс-қимыл сызбасын орындайды); өзіндік жұмыс (оқушылар қойылған міндеттерді шешу жолдарын анықтайды, қажетті іс-әрекеттерді орындау кезектілігін белгілейді, қойылған міндеттерді шешеді, есептер жасайды); қорытынды бөлім (оқытушы оқушылардың орындалу барысын және жұмыс нәтижелерін талдайды, кездесетін қателіктерді анықтайды және олардың пайда болу себептерін анықтайды).

Кәсіптік лицейдегі зертханалық жұмыстар келесі түрлерге бөлінеді: фронтальды зертханалық жұмыстар (физика, химия) және практикумдар (физика, биология, география, кейбір жалпы техникалық пәндер бойынша). Фронтальды зертханалық жұмыстар кезінде барлық оқушылар тақырып бойынша оқу материалының мазмұнына сәйкес келетін бір тапсырманы орындайды. Практикумдар мен практикалық сабақтар ірі тақырыпты, бағдарлама бөлімін зерделеу аяқталған кезде, жарты жылдың немесе оқу жылының соңында өткізіледі. Олар, әдетте, қайталанатын – жалпылама сипатқа ие, оқушыларға айтарлықтай үлкен дербестік береді, жалпы және кәсіптік білім берудің өзара байланысын жүзеге асыру үшін көбірек мүмкіндіктер жасайды.

Кеңес беру – бұл бір немесе бір топ оқушылар үшін түсініксіз немесе күрделі мәселелерді, тақырыптарды, оқу пәнін оқу үдерісінде бағдарламаның бөлімдерін анықтау бойынша сабақтан тыс оқу үдерісін ұйымдастыру нысаны.

Өзіндік жұмыс. Оқушылардың өзіндік жұмысының мәні өзіндік танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудан тұрады. Ол оқушыларды белсенді өздігінен білім беру жұмысына дайындаудың маңызды құралдарының бірі болып табылады және бұл оның негізгі дидактикалық мақсаты болып табылады[12].

Өзіндік жұмыс сабақ барысында да, сабақтан тыс уақытта да жүзеге асырылады.

Кәсіптік лицейде сабақтан тыс өзіндік жұмыстың келесі түрлері таралған: оқу және анықтамалық әдебиеттермен жұмыс (міндеттері – басты, жүйелеу, талдау, жинақтау, блок-схемалар, кестелер, Алгоритмдер және т. б. құру). пәндер циклі бойынша өтпелі және жеке тапсырмаларды орындау; әр қайсысы бірнеше оқушылармен шұғылданытын оқушылардың кіші тобымен тақырыпты оқу (кейін оқытушыдан қорғау); пән бойынша оқушылардың методикалық материалдарын (схемалар, кестелер, тірек конспектілер, ЭЕМ-ге арналған бағдарламалар, есептер және т. б.) әзірлеу.); неғұрлым жауапты немесе интегративті зертханалық жұмыстарға дайындық; әр түрлі тапсырмаларды конкурстық орындау; базалық кәсіпорындарда, зертханаларда жаңа техниканы, технологияларды зерделеу; оқытушының қамқорлығында пәндерді өз бетінше оқу; дамытушылық сипаттағы арнайы дайындалған тапсырмаларды орындау (мақсаты – пәннің маңызды ережелерін терең және берік меңгеру).

Оқытуды ұйымдастырудың қандай да бір түрінің тиімділігі көптеген факторларға байланысты, олардың ішінде негізгі факторлардың бірі оқытушылар мен оқушылардың оны іске асыруға педагогикалық, психологиялық және әдістемелік дайындығы болып табылады.

Өндірістік оқытуды ұйымдастыру нысандары:

Өндірістік оқыту үдерісі жеке формада жүзеге асырылады: өндірістік экскурсия, практикум, коноультация, кәсіптік мектеп, лицей оқу цехында сабақ; кәсіпорын цехтарында оқыту, жұмыс орынындағы соңғы өндірістік практика және т.б. Нақты мамандықты оқыту кезінде, әдетте, нақты формалар өз міндеттерін орындайтын ұйымдық нысандар кешені қолданылады.

Өндірістік оқыту сабағы – оқу шеберханаларындағы сабақ. Оның ерекшелігі өндіріс жағдайында өндірістік еңбек үшін қажетті бастапқы кәсіби дағдыларды қалыптастыру болып табылады. Өндірістік оқыту сабақтарында білім интеграциясы және оларды оқушылардың практикалық іс-әрекеті үдерісінде кешенді қолдану

жүргізіледі. Бұл өндірістік оқыту сабағының құрылымын, оның мазмұны мен оқыту әдістерін, сондай-ақ сабақтың ұзақтығын (әдетте толық оқу күні – алты оқу сағаты) анықтайды.

Ең алдымен, өндірістік оқыту сабағы құрылымында топтық оқыту түрінде кіріспе, ағымдағы және қорытынды болуы мүмкін Нұсқаулық маңызды орын алады[14].

Кіріспе нұсқама келесі міндеттерді шешеді: а) оқушыларды алдағы жұмыстың мазмұнымен және оны орындауға болатын құралдармен (жабдықтар, құралдар, құралдар және т.б.) таныстыру; Б) Техникалық құжаттамамен және соңғы еңбек нәтижесіне (өніміне) қойылатын талаптармен танысу; В) жұмыстың жалпы және оның жекелеген бөліктерінің (тәсілдері, операциялары және т. б.) орындалу тәртібі мен реттілігін түсіндіру; г) оқушылардың мүмкін болатын қиындықтары, қателіктері туралы ескерту; д) қажет болған жағдайда операцияларды орындауды өзін-өзі бақылау тәсілдерін көрсету. Кіріспе нұсқаулық барысында танымдық іс-әрекетті жандандыру бұрын алынған білімді, практикалық дағдылар мен іскерлікті өзектендіруге, кәсіби іс-әрекет үшін оқылатын материалдың практикалық маңыздылығын көрсетуге ықпал етеді.

Ағымдағы нұсқаулық оқушылардың практикалық жұмысты орындау барысында өткізіледі. Ол, әдетте, жеке немесе топтық. Бұл кезеңде оқыту шебердің жұмысы жоспарлы және перспективалық болған жағдайда ғана тиімді болады. Сондықтан сабақ жоспарларында оқушылардың өз қызметін жоспарлауға, жұмыс орнын дайындауға, аспаптар мен құрылғыларды баптауға, орындалатын жұмысқа өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыруға, жіберілген қателерді және т. б. белгілеу мен түзетуге үйрету мәселелері көрініс табуы тиіс.

Ағымдағы нұсқаулық барысында шебер барлық оқу тобының назарын оқылатын операцияларды орындаудың ең тиімді тәсілдері мен тәсілдеріне аударады, тапсырманы орындауға әлсіз дайындалған оқушыларға және т.б. көмек көрсетеді. Топты белсендіруге жарыс элементтерін, ойын сәттерін, жекелеген операцияларды орындауды, жалпы еңбек нәтижелерін кезең-кезеңмен бағалауды енгізу арқылы қол жеткізіледі [14].

Өндірістік тапсырманы орындау кезіндегі оқушылардың дербестік дәрежесі, егер шебер ағымдағы нұсқау барысында оқушылардың жұмысына түсінік берсе, өндіріс жаңашылдарының, алдыңғы қатарлы бригадалардың, базалық кәсіпорында жұмыс істейтін

буындардың және т.б. жұмыс тәжірибесінен мысалдар келтірсе артады.

Жекелеген жағдайларда ағымдағы Нұсқаулық топтық сипатта болуы мүмкін. Мысалы, егер оқушылардың жұмысын бақылау барысында типтік кемшіліктер немесе керісінше, жекелеген оқушыларда құнды заттар табылса, онда мастер барлық оқушыларды олармен таныстыруға шешім қабылдайды.

Топтың белсенділігіне оқушылар алдында өндірістік проблемалар қою, тиісті өндірістік жағдайлар жасау арқылы қол жеткізіледі.

Қорытынды нұсқаулық бірнеше дидактикалық және тәрбиелік мақсаттарға ие: топтағы ұжымдық және жеке еңбек нәтижелерін объективті бағалау, мұғалім-оқушыларды анықтау және оларды көтермелеу, қандай да бір еңбек операцияларын орындауда жалпы және жеке есептеулерді, оларды жою жолдарын және т. б. анықтау. Дұрыс құрылған қорытынды Нұсқаулық болашақ жұмысшының өз еңбегінің нәтижесі үшін жауапкершілік, ұжымшылдық, орындалған жұмыстан қанағаттану сезімі, еңбекке эстетикалық көзқарас сияқты қасиеттерін қалыптастыруға ықпал ете отырып, оқушыларға үлкен тәрбиелік әсер етеді. Қазіргі заманғы өндірістік оқыту сабағында оқытудың екі түрі бар: топтық және бригадалық – жеке. Топтық оқыту түрінде топтың барлық оқушылары бірдей тапсырмаларды, бірдей оқу-өндірістік жұмыстарды орындайды, бұл шеберге барлық топпен бір мезгілде кіріспе, ағымдағы, ұжымдық және қорытынды нұсқамаларды өткізуге мүмкіндік береді және оқушылардың жеке жұмысына басшылықты едәуір жеңілдетеді. Бұл ретте оқу материалын жүйелі түрде зерттеу үшін ең қолайлы жағдайлар жасалады [14].

Практикалық жұмыстарды тікелей жүргізу кезінде бригадалық – жеке оқыту түрі үлкен орын алады, оның мәні болашақ жұмысшыларды бригадалық мердігерлік жағдайында еңбекке дайындау болып табылады.

Оқылатын материалдың мақсаты мен мазмұнына байланысты өндірістік оқыту сабақтарының келесі түрлері ажыратылады:

— еңбек тәсілдерін немесе операцияларды оқып үйрену бойынша сабақтар, оның мақсаты – оқушыларға өндірістік-техникалық білім беру, оқылатын амалдарды немесе операцияларды орындау үшін бастапқы Дағдылар мен іскерліктер беру;

— кешенді жұмыстарды орындау бойынша сабақтар, оның мақсаты – оқушыларды бірте-бірте күрделенетін оқу-өндірістік жұмыстармен,

еңбекті ұйымдастыру және технологиялық үдерісті жоспарлау, Дағдылар мен іскерлікті жетілдіру және бекіту, бұрын зерттелген операцияларды әр түрлі үйлесімде орындау.

Оқушылардың өндірістік тәжірибесі олардың кәсіби дайындығының соңғы кезеңін білдіреді және оқытудың соңғы айларында өткізіледі. Өндірістік практика үдерісінде шешілетін міндеттерге мыналар жатады: оқушылардың өндірістік жағдайларға әлеуметтік, психологиялық және физиологиялық бейімделуі; кәсіптік білімді, дағдылар мен іскерлікті жетілдіру және нақтылау; таңдаған мамандығы бойынша мамандандыру; күрделі өндірістік жұмыстарды орындау кезінде өзіндік жұмыс тәжірибесін жинақтау; прогрессивті технологияларды, қазіргі заманғы жабдықтарды, механикаландыру және автоматтандыру құралдарын меңгеру; білімді практикада қолдану, күрделі өндірістік міндеттерді шешу дағдылары мен біліктерін қалыптастыру.

6.2 Кәсіптік оқытудың оқыту құралдары

Оқыту құралдары – бұл материалдық объектілер және табиғи табиғат заттары, сондай-ақ адамның оқу-тәрбие үдерісінде педагог пен оқушылардың алға қойылған оқыту, тәрбиелеу және дамыту мақсаттарына қол жеткізу үшін оқу ақпараттары мен құралдарының тасымалдаушысы ретінде пайдаланылатын жасанды жасаған заттары [15].

Табиғи объектілер. Табиғи объектілерге әдетте тірі және өлі табиғат объектілері жатады, олармен оқушылар демонстрациялық немесе тарату материалы түрінде танысады.

Оқу үлгілері, муляждар, макеттер. Модельдер табиғи объектілерді жасанды түрде жаңғыртатын және олардың құрылымын, маңызды қасиеттерін, байланыстары мен қатынастарын беретін оқу – көрнекі бейнелеу құралдары болып табылады. Бұл ретте түпнұсқаның (макро- және микромир объектілерінің) қасиеттерін беруде шарттылыққа жол беріледі: өлшемін азайту немесе ұлғайту, объектілердің құрылысын беруді схематизациялау, бояудың және т. б. шарттылығы.

Оқу кестесі (плакат, схема, диаграмма, график және т.б.) – зерттелетін объектілер мен құбылыстар, олардың құрылысы, қасиеттері, тәсілдері және белгілі бір ұғымдарды, дағдыларды, іскерлікті қалыптастыру кезінде қажетті әр түрлі іс-әрекеттер мен опера-

цияларды орындау тәсілдері туралы көрнекі және қысқа формада бейімделген ғылыми ақпаратты қамтитын жазықтық материалдық оқыту құралы.

Оқытудың экрандық және экрандық-дыбыстық құралдары.

Диапозитивтер (слайдтар) – статикалық экрандық құралдар. Олар оқытылатын пәннің ерекшелігіне байланысты сұрақтардың кең ауқымын қамтиды. Диапозитивтегі бейнелер әдетте плакаттардан жақсы қабылданады, өйткені оған жарық және экранның үлкен өлшемдері ықпал етеді.

Оқу киносы – бұл көрнекілік бай дидактикалық мүмкіндіктерге негізделген: сөздік мазмұндамадан гөрі неғұрлым үнемді түрде көп ақпаратты хабарлауға мүмкіндік беретін ақпараттық тығыздық; ғылым мен техника тарихына экскурсия жасауға; тікелей бақылауға болмайтын объектілерді, үдерістерді, құбылыстарды көрсетуге; үдерісті жылдамдатуға немесе баяулатуға, ақырында оны тіркеуге; модельдік бейнелер мен мультипликация көмегімен объектілер мен құбылыстардың ішкі құрылымын көрсетуге; ғылыми-техникалық және ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге; зауыттық аппараттар мен қондырғыларды бақылау үшін "ашу", басқарудың жаңа құрал-саймандық техникасымен таныстыру, ғалым, зерттеуші зертханасына "ену", жұмыс тәсілдері мен техникасын орындау бойынша қажетті нұсқаулық беру, проблемаларды көрнекі салыстыру, салыстыру, жинақтау, қою және шешу [15].

Оқу бейнежазбасы бұрын жекелеген экрандық-дыбыстық құралдарға: кино, радио, теледидар, диафильмдер, диапозитивтерге тән ақпаратты бейнелеудің құралдарын біріктіруге мүмкіндік береді.

Экрандық-дыбыстық техникалық оқыту құралдарын жаңғырту үшін проекциялық аппаратура қажет: кинопроекторлар, диапроекторлар, графопроекторлар, эпипроекторлар, бейнемагнитофондар, Теледидарлар. Қазіргі уақытта белгілі техникалық құралдардың орнына дидактикалық мүмкіндіктерінің кең спектрі бар жаңа буын техникасы келеді. Олардың ішінде: ықшам эпидиаскоптар, жоғары рұқсат ету қабілетін, табиғи түстерді, бейнелердің тез ауысуын қамтамасыз ететін сұйық кристалды панельдері бар проекторлар, сондай-ақ әртүрлі ұйымдастыру техникасы (лазерлік нұсқаулар, маркерлер, интерактивті тақталар, сандық фотокамералар және т.б.) [6].

Тәжірибе мен практикалық жұмыстарға арналған Оқу құралдары, қондырғылар, аспаптар, зертханалық жабдықтар Оқу жабдық-

тары жүйесінің маңызды бөлігін құрайды.

Тренажер – бұл оқу-өндірістік үдерісте еңбек (өндірістік) жағдайларын имитациялауға мүмкіндік беретін техникалық оқыту құралы.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Кәсіптік білім беру мекемесінде оқытуды ұйымдастыру нысандарының ерекшелігі неде?
2. Қай ұйымдастыру түрі теориялық оқыту өндірістік оқыту?
3. Басқалармен салыстырғанда оқытудың сыныптық-оқу жүйесі қандай артықшылықтарға ие?
4. Өз бетімен білім алу және өзін-өзі оқыту үдерісінде педагогикалық құралдарды қолдану тәжірибесін шолып, талдап алыңыз.
5. Компьютердің және басқа дидактикалық техниканың мүмкіндіктерін салыстырыңыз

7. КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ

Жоспар:

7.1 Гуманистік тәрбие қағидаттары

7.2 Тәрбие әдістері

7.1 Гуманистік тәрбие қағидаттары

Гуманистік тәрбие ұстанымдары отандық мектеп педагогтарының, үздік еңбек ұжымдарының тәлімгерлерінің, шебер-тәрбиешілердің тәжірибесінде айқын көрініс тапты. Қысқа тұжырымдалған, бұл бастапқы ережелер тәрбие жұмысының практикасына жетекшілік етеді және айтарлықтай дәрежеде тәрбиелеу әдістерін таңдауды және оларды сауатты қолдануды алдын ала анықтайды.

Тұтас оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырудың жалпыға бірдей қағидаты педагогикалық мақсаттылық қағидатын мойындаған жөн. Оны А. С. Макаренко тұжырымдады, ол: "педагогтың бірде-бір әрекеті қойылған мақсаттардан тыс тұруы тиіс емес" деп тұжырымдады. Педагог қандай да бір сабақтарды өткізе отырып, өз тәрбиеленушілерінің еңбегін ұйымдастыра отырып, олармен бос уақыт өткізе отырып, ол тәрбиелеу мақсаттарынан шығармауы тиіс, керісінше, өзінің кіші жолдастарының бойында осы заманғы еңбеккер мен азаматтың жеке басының өзіндік бағдарламасын құрайтын рухани, дене және адамгершілік қасиеттерін ынталандыру мен қалыптастыруға дәйекті және батыл қол жеткізуі тиіс[8].

Біздің қоғамда тұлғаны тәрбиелеудің қазіргі заманғы бағдарламасы әрбір адам іс жүзінде шағын жылдан бастап және бүкіл өмір бойы орындауы тиіс ортақ элеуметтік рөлдердің қысқаша сипаттамасына негізделеді. Бұл отбасы, оқушы, еңбеккер, азамат, салауатты өмір салтының жанашыры, әдемі жаратушы және бағалаушы. Бұл өз отбасы мүшелерін сүйетін және құрметтейтін, оларға үнемі қамқорлық көрсететін, өзін өз отбасын құруға және өз балаларын халықтың прогрессивті дәстүрлері мен идеалдары рухында тәрбиелеуге саналы түрде дайындайтын адам. Ол өмір бойы үйренеді, сондықтан өздігінен білім алу тәсілдерін меңгереді.

Тәжірибелі педагог осындай бағдарламаны көз алдында ұстаса

да, өз тәрбиеленушілерінің оқуы мен еңбегін ұйымдастыра отырып, алға қойылған мақсатқа қол жеткізуге ұмтылады. Осылай іс жүзінде педагогикалық мақсаттылық қағидаты іске асырылады.

Бұл қағидатпен басқа – қазіргі жағдайда аса маңызды мәнге ие болатын жалпы адамзаттық адамгершілік құндылықтар рухында тәрбиелеу қағидаты мазмұнды байланысты. Жақында барлық үлгідегі мектептерде, кәсіптік білім беру мекемелерін қоса алғанда, барлық тәрбие жұмысы бір жақты саяси және идеологиялық бағытта – жас ұрпақтың коммунистік тәрбиесіне бағытталған. Қазіргі қоғамдағы, бұл оның елеулі класстық жіктелуі, жандана түсті түрлі литические қозғалысы және партиясы, мұндай односторонность тәрбие жұмысы болып табуды және мүлде мүмкін болмаған. Саяси құмарлық – қаған жас адамның жеке ісі және мемлекет оларды жас ұрпаққа бұрын-соңды белгілемейтіндей етіп ұстамауы тиіс. Бұл жағдайда адамдарды біріктіре алмайтын, керісінше, осындай тәрбие идеалдарына бағыттау қажеттілігі туындайды. Шығу қандай? Оны бізге көптеген жылдар бойы өзінің тәрбие идеалын қалыптастырған халық педагогикасы айтады. Жер бетіндегі барлық халықтардың өмір сүру және өмір сүру жағдайларындағы елеулі айырмашылықтарға қарамастан, Еңбек және отбасы, балаларды тәрбиелеу туралы қамқорлық және қарияларға құрмет, басқа адамдарға, бірінші кезекте көршілерге қатысты қонақжайлылық, достық пен серіктестік, туған жерге деген сүйіспеншілік сияқты ортақ құндылықтар бар. Бұл адамгершілік маяктар бізге тәрбие жұмысының мазмұнын, оның адамгершілік әлеуетін дұрыс анықтауға көмектеседі [8].

Халық педагогикасында біз еңбек этикасы саласындағы шынайы жаңалықтарды қарсы аламыз. Атап айтқанда, жеке тұлғаның іскерлік және адамгершілік қасиеттерінің бірлігі дұрыс көрсетілген. Адам өз ісіне қызмет етеді, сондықтан халық шеберлігін жоғары бағалайды. Шеберлікке оқыту еңбеккерді тәрбиелеудің өзекті міндеті болып табылады деген қорытынды жасау қиын емес. Өз уақытында В. А. Сухомлинский адамгершілік тәрбиенің негізіне осы жалпыадамзаттық құндылықтарды қою үшін және "нағыз адамды қалай тәрбиелеу керек" кітабында оқушыларды адамгершілік ағартудың мазмұнын нақтылауға ұмтылды. Сонда бұл әрекет лайықты бағаланған жоқ. Қазір мұндай тәсіл дұрыс және перспективалы болып табылады. Қазіргі жағдайда жас-тармен тәрбие жұмысының идеялық мазмұнын нақты анықтайды [3].

Гуманистік тәрбиенің келесі қағидаты тұлға мен ұжым мүдде-

лерінің бірлігі ретінде анықтауға болады. Философтар, әлеуметтанушылар мен педагогтар арасында жеке тұлға мен ұжымның өзара іс-қимылындағы басымдықтар жөнінде даулар жүріп жатыр. Соңғы уақытта мынадай ой-пікірлерді естуге болады: бұрын ұжымның басымдылығы және оның мүдделері жеке тұлғаның мүддесінен жоғары болды, енді жеке басын, оның мүдделерін көтеру керек. Бұл пайымдауынша, кейбір педагогтар мен гуманизм көрінеді. Сонымен қатар, бұл дилемма өз негізінде жарамсыз. Жоғары құндылық – адам, нақты гуманизм формуласы. Бірақ адам – бұл тек жеке тұлға ғана емес, оның құрамында жеке тұлға бар және дамитын адамдардың ортақтығы, атап айтқанда – отбасы, ұжым, Халық, адамзат. Сондықтан ұжымға жеке тұлғаның оппозициясы ақылға қонымды және тек шеткі эгоизмді жабу нысаны болып табылады. Ұжымнан тыс тұлғаның қалыпты дамуы мүмкін емес, оның жайлы болуы мүмкін емес. XX ғасырдың педагогикасының маңызды жаңалықтарының бірі тәрбие ұжымының тұжырымдамасы, ұжымның тұлғаның басты тәрбиешісі болып табылатындығын, педагог, ұжымды ұйымдасып, оны біріктіріп, тәрбие мақсаттарына қол жеткізетінін түсіну болды. Кәсіби педагогикада тұлға мен еңбек ұжымының өзара қарым-қатынасы мәселелерін шешу жолдарын табу аса маңызды. Жекелеген қызметкерлер мен ұжымның бөлімшелері (цехтар, учаскелер) арасындағы байланыстың кез келген өндірістік ұжымында экономикалық және технологиялық тәуелділік есебінен байытылады, тиісінше жалпы еңбекке қатысушылардың тәрбиелік және адамгершілік қарым-қатынасының күші де артады.

Жас мамандар үшін бұл жерде аға жолдастардың, тәлімгерлердің, өндіріс шеберлерінің өндірістік тәжірибесін меңгерудің кең мүмкіндігі ашылуда. Салауатты бәсекелестік пен жарыс кәсіпқойлық сапасын және еңбекті ұтымды ету дағдыларын дамыту үшін кең өріс ашады, ал өзін-өзі басқарудың түрлі нысандарына қатысу әркімнің жалпы іс үшін, жалпы еңбек нәтижелері үшін жауапкершілігін арттыруға алып келеді. Тағы бір қағидатты сипаттаймыз – ұжымның тәрбие қызметін дамыту. Әр ұжым басқа адамдардың белгілі бір шеңберімен қарым-қатынас жасауына себеп болатынына байланысты жеке тұлғаны тәрбиелейді. Қарым-қатынас барысында, белгілі болғандай, тәрбие жүреді. Дұрыс ұйымдастырылған еңбек ұжымы жас адамның бас тәрбиешісі [3].

Жоғарыда қарастырылған гуманистік тәрбие қағидаттары тәрбие

жұмысының әдістемесінің негізгі бөлімдерін белгілеуге мүмкіндік береді: бұл ұжымды ұйымдастыру, сендіру және педагогикалық ынталандыру әдістері. Олар Педагогикалық шеберлік негіздерін құрай отырып, үздік тәлімгерлер, тәрбиешілер мен педагогтардың тәжірибесінде қалыптасты.

7.2 Тәрбие әдістері

Ұйымдастырылған еңбек ұжымы жоғары тәртіп пен оның мүшелерінің өзара қарым-қатынасының мәдениеті, барлығының және әркімнің еңбек жағдайын жақсарту жөніндегі шаруашылық қамқорлығы, іске жарыстық қатынасы, тәжірибе алмасу және өзін-өзі басқару, яғни ұжым істерін басқаруға белсенді қатысуы ерекшеленеді. Еңбек ұжымында өзара талапшылдық пен құрмет жеке қарым-қатынастардың нормасы болуға тиіс. Бірқатар арнайы зерттеулерде тәрбиеленушілерде жоғары білікті талап етуші оқытушылардың беделі жоғары екені дәлелденген. Бұл тұжырымды оқытушылар мен өндірістік оқыту шеберлерінің оқушылармен қарым-қатынасы туралы батыл жасауға болады деп ойлайды.

Ұжымды ұйымдастырудың негізгі әдістерін атап өтеміз: тәртіп, өзіне-өзі қызмет көрсету, жарыс және өзін-өзі басқару.

Пән – ұжымды ұйымдастырудың бастапқы әдісі – ішкі тәртіптің тиісті нормалары мен ережелерін жасау және оларды бір-біріне бірыңғай талаптар ретінде жүйелі түрде ұсыну арқылы ұжым мүшелерінің өзара қарым-қатынас мәдениетін, пайдалы дәстүрлер мен мінез-құлық әдеттерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Талап – пәннің негізі. Ұжым басшылары мен тәлімгерлерінің, барлық еңбеккерлердің бір-біріне деген талап қоюы – ұжымдағы тәртіпті тәрбиелеудің басты жолы осындай. Бұл ретте талаптардың бірлігі айқындаушы шарт болып табылады. Әрине, талаптарды әзірлеу және оларды ұсыну түсіндіру жұмыстарымен сүйемелденеді, ол үшін сендіру әдістемесі қолданылады, бірақ бірінші орында – талаптар.

Пәнді анықтайтын талаптар екі түрге бөлінеді: моральдық және іскерлік сипат. Талаптар мысалдары: іскерлік жоспар – қауіпсіздік техникасы ережелері, сондай-ақ жекелеген қызметкерлердің құқықтары мен міндеттерін сипаттайтын әртүрлі жаднамалар; моральдық – "адал еңбек", "қауіпсіздік техникасы ережелерін қатаң сақта" және т.б.

Өзіне-өзі қызмет көрсету – ұжымды ұйымдастырудың жетекші әдісі – жалпы күш-жігермен ұжымның өмірі мен еңбегінің неғұрлым қолайлы жағдайларын жасауды және оның мүшелерінде қоғамдық игілікті көбейту жөнінде шаруашылық қамқорлықты қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Қазіргі қоғамда тұрмыстық техниканың шығарылуын кеңейту және сапасын жетілдіру арқылы өзіне-өзі қызмет көрсету әр адамның, кез келген отбасы мен еңбек ұжымының өмірінде нормаға айналады, бірақ одан ол әлі де тәрбиелеу әдісіне айналмайды. Бұрын кейбір педагогтар Өзіне-өзі қызмет көрсетуді еңбек қызметінің ең қарапайым түрі, скучно, бірақ қажетті міндет, "ащы қажеттілік" ретінде қарады, бірақ кейінірек көптеген еңбек және оқу ұжымдарының тәжірибесін зерттей отырып, өзіне-өзі қызмет көрсетуді дамытпай ұжым бірқалыпты дамып, онда масылдық көңіл-күй басым болады, ең бастысы – ұжым мүшелері өз ісінің шынайы иелеріне айналмайды[3].

Ұйымдастырылған еңбек ұжымында өзіне-өзі қызмет көрсету үйжайды жинаудан және жұмыс орнында тәртіп орнатудан жұмыс істейтіндердің толық жайлылығын қамтамасыз етуге және жұмыс үйжайының дизайнымен әшекейлеуге дейінгі жол өтеді. Әсіресе, егер өз-өзіне қызмет көрсетуге ұжымның барлық мүшелері тартылса, онда әркім өз қабілеттері мен әуестігін танытса: біреуі көгалдандыру және өсімдіктерді күтумен айналысады, басқалары демалыс аймағында тірі бұрыш жасайды, үшіншісі арнайы киімге арналған шкафтарды әшекеймен жазады, төртіншісі дәммен үй-жайларды кескіндеме туындыларының репродукциясымен ресімдейді. Ең бастысы, жұмыс істеу ыңғайлы және әдемілік көзді қуантып, еңбеккерлердің жақсы көңіл-күйін көтерді. Өз-өзіне қызмет көрсету жұмыс істейтін жастардың ой-өрісін кеңейтеді. Осы тұрақты қамқорлықта ұжым өмірінің ең жақсы жағдайларын жасау және безендіру туралы барлығының және әркімнің коллективі күйейді және біріктіріледі.

Педагогтердің ерекше қамқорлығының мәні өзіне-өзі қызмет көрсету бойынша ұжымдық еңбек нормаларын шебер ұйымдастыру және оны ұтымды ету болып табылады, әсіресе сенбіліктер түріндегі іс-шаралар өткізілетін күндері. Бұл жұмыстарды орындаудың нақты кестесін құру және қажетті құралдар мен материалдарды дайындау. Жиі нашар дайындалған және ұйымдаспаған қызмет көрсету еңбегі оның қатысушылары үшін тиімділігі аз және тартымдылыққа айналады, теріс тәрбиелік нәтижелер береді [16].

Жарыс – еңбек ұжымын ұйымдастырудың түзету әдісі – жеке және ұжымдық еңбек табысын ынталандыруды, бірлескен қызмет нәтижелерін есепке алу мен салыстыруды, сондай-ақ барлық қатысушыларды, әсіресе озаттарды көтермелеуді маңызды рөл атқаратын қатысушылардың іске қызғаныш көзқарасын қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Жақында өткен жарыс экономикалық ынталандыру шараларымен айтарлықтай қалыптасты, шындап бекітілмеген және "әлеуметтік міндеттемелер" деп аталатын құрастыруға және қорытындыларды формальды шығаруға тура келді, бұл еңбек өнімділігін арттыруға елеулі әсер етпеді. Өндіру нормаларын арттыру жағына қарай қайта қараудың шектеулі практикасы кеңінен таралған, бұл аң аулауды еңбекте жоғары жетістіктерге жетуді ақтады. Еңбекке ақы төлеудегі теңестірушілік жарыстың өндірістік және тәрбиелік тиімділігіне де ықпал еткен жоқ.

Сонымен қатар, ұжымда дұрыс ұйымдастырылған жарыс тиімді тәрбие құралы болуы мүмкін. Бірақ бұл үшін бірқатар шарттарды сақтау қажет. Ең алдымен, жарысты ұйымдастыру ұжымның жұмыс талпынысынан табиғи түрде шығып, өндірістік қажеттілікпен бекітілуі тиіс. Жарыстар үшін жарыстар болмауы тиіс. Бұл жерде өндірістік және педагогикалық мақсаттылық бірлікте болады. Бұл жағдайда жеке тұлғалар бір-бірімен және ұжымдық, мысалы, өндірістің бір саласының әр түрлі бригадалары мен еңбек ұжымдары жарысқанда бірдей пайдалы.

Жарыс нысанының мазмұны бойынша әр түрлі болуы мүмкін: нақты өндірістік көрсеткіштер бойынша қызметтің бір түрінде және әр түрлі түрлері бойынша, мысалы, еңбек өнімділігінің көрсеткіштері, өндірістік үй-жайларды безендіру мәдениеті және өндірістің экологиялық проблемаларын шешуге қосқан үлесі. Кез келген жағдайда, жарыс шарттарын әзірлей отырып, педагогтар мен ұжымның өзін-өзі басқару органдары нақты жағдайды және нақты өзекті міндеттерді негізге алуы тиіс.

Кез-келген жарыстың негізі дұрыс қойылған есеп болып табылады, оның негізін қайталама формальды көрсеткіштер емес, еңбек немесе басқа қызметтің нәтижелері туралы тікелей деректер құрайды. Еңбек қызметінде адамдардың нақты еңбек нәтижелеріне, уақыт шығындарына, өнім сапасына сүйену керек.

Өзін-өзі басқару – ұжымның өзін-өзі ұйымдастыру әдісі – егер

ұжымның іс басқармасына нақты құқықтар мен өкілеттіктер берілген жұмысқа қабілетті органдар қосылған жағдайда оның мүшелерінің өзара жауапкершілігі мен ұйымдастырушылық қасиеттерінің қатынастарын қалыптастыруды қамтамасыз етеді [16].

Өзін-өзі басқару әдісі ұжымды ұйымдастыру әдістерінің жүйесін қисынды түрде аяқтайды, басқа әдістерді жинақтап және синтездейді, өйткені өзін-өзі басқаруы дамыған ұжымда тәртіп пен өзіне-өзі қызмет көрсету, және жарыс барлығының қамқорлығы мен ісіне айналады.

Әдістердің келесі тобы кәсіптік білім беру мекемелерінің оқушыларының санасын қалыптастыруға ықпал етеді, оларға гуманистік көзқарастар мен жеке наным-сенімдерді, яғни адам өзінің мінез-құлқын басшылыққа алатын терең меңгерген идеяларды қалыптастыруға көмектеседі. Бұл сенім әдістері (мұнда "сендіру" термині екі мағынада қолданылады: сананың формасы ретінде сендіру және наным-сендіру тәрбиелеу әдісі ретінде, не ажырата білу керек.): ақпарат, іздеу, пікірталас және өзара ағарту. Оларды елестету әдістерінен, яғни қазіргі заманғы жарнаманың кеңінен қолдануымен санаға әсер етуінен ажырату керек. Тәрбиеленушілерге адамзаттың рухани мәдениетінің негіздерін меңгеру және гуманистік жеке көзқарастарын қалыптастыру арқылы өзінің өмірлік тәжірибесін ұғынуға ықпал ету үшін сенудің белсенді әдістемесін тағайындау.

Ақпарат – сенімнің бастапқы әдісі – тәрбиеленушілерге сол немесе өзге де мәліметтерді тікелей педагогпен хабарлауды және олардың жаңа білімге деген қызығушылығын, оларды меңгеру қажеттілігін ынталандыруды қамтамасыз етеді. Бұл әдіс бастапқы деп санауға болады, өйткені тәрбиеленушілерді адамгершілік ағартудың және ғылыми білімнің негізгі мазмұнын құрайтын жаңа идеялармен, теориялармен, фактілермен және басқа да мәліметтермен бастапқы таныстыру кезінде қолданылады.

Іздеу – сенімнің жетекші әдісі – тәрбиеленушілерді өз бетінше білім алу, ақпаратты жинау және зерттеу, ғылыми және құндылық-бағдарлы сипаттағы үдерістерге тартуды қамтамасыз етеді. Дәл осы негізде өздігінен білім алу іс-әрекетінің дағдылары мен іскерліктері қалыптасады. Тәрбиеленушілер жаңа біліммен танысқаннан кейін ол туралы жалпы түсінік алды және ең бастысы жаңа мәліметтерге қызығушылық танытты, жастарды әдеби және басқа да көздерден өз бетінше білім алуға белсенді түрде қосқан жөн. Іздеу әдісі эвристикалық, зерттеу, шығармашылық деп аталады. Бұл

сипаттамалар іздеу қызметінің алуан түрлілігін дұрыс көрсетеді [3].

Іздестіру қызметінің негізгі кезеңдерін атаймыз: 1) іздестіру мақсаты мен объектісін анықтау, оның міндеттерін нақтылау және түсіндіру; 2) ұжымдық күш біріктірілетін материалдарды жинау, жұмыс әр түрлі топтардың құрамында жүргізіледі; 3) жиналған материалдарды өңдеу, жүйелеу және зерделеу; 4) өндірілген материалды ресімдеу және оны одан әрі пайдалану.

Дискуссия – сенімнің түзету әдісі – тәрбиеленушілерді Достық пікір алмасуға тартуды қамтамасыз етеді, адамгершілік-этикалық түсініктерді қолдау мен дамытуға ықпал етеді, өз-өзіне сыншылдық пен қате көзқарастар мен дұрыс емес көзқарастарды жеңуге дайындықты қалыптастырады. Пікірталас әдісінің ең типтік түрі – алдын ала ойластырылған проблеманы ұжымдық талқылау. Диспутты дайындау және өткізу педагогтан бірқатар ерекше міндеттерді: өзекті тақырыпты таңдау, талқылау үшін мәселелерді қалыптастыру, барлық қатысушыларды уақтылы хабардар ету, тәжірибелік жетекші таңдау, талқылау барысында кіріспе сөзбен және репликалармен оның қатысушыларын "қысып", нақты регламентті белгілеу және диспутқа қатысушылар жиналатын орын-жайды шебер ресімдеу мүмкіндігін талап етеді. Олардан ең бастысы – көпшілік алдында сөйлей білу қажет.

Өзара ағарту – сенімнің Өзін-өзі ұйымдастыру әдісі – тәрбиеленушілерде өз білімдерін, көзқарастарын және нанымдарын насихаттаудың қажеттілігі мен іскерлігін қалыптастыруды қамтамасыз етеді және өз достары арасында күнделікті насихаттау жұмысында іске асырылады. Бұл кезеңде ұжым тәрбие жұмысының субъектісі болады, ал педагог көмекші және кеңесші рөлін атқарады.

Гуманистік тәрбие әдістемесінде педагогикалық ынталандыру әдістері маңызды орын алады: талап, болашақ, көтермелеу, жаза, жалпы пікір.

Талап – педагогикалық ынталандырудың бастапқы әдісі – тәрбиеленушілердің белгілі бір мінез-құлқын шақыруды және педагогтің тәрбиеленушілермен жеке қарым-қатынасында, олармен қарым-қатынаста мінез-құлық нормаларын білдіру арқылы олардың іскерлік және адамгершілік қасиеттерін көрсетуді қамтамасыз етеді.

Талап нысаны бойынша тікелей және жанама болады. Тікелей талап нұсқамалық, бір мәнді және нақты. Жанама талаптардың қатарына өтініш, сенім, мақұлдау, кеңес, соттау, сенімсіздік білдіру және, ақыр

соңында қауіп жатады.

Болашақ-педагогикалық ынталандырудың жетекші әдісі – тәрбиеленушілердің қоғамдық пайдалы қызметін олардың алдында жас адамдардың жеке ұмтылыстары мен тілектеріне айналған қызықты, маңызды мақсаттарды ұсыну арқылы жолға қоюды қамтамасыз етеді.

Көтермелеу және жазалау – педагогикалық ынталандырудың түзету әдісі – тәрбиеленушілердің ұжым мүшелері ретінде жеке құқықтары мен міндеттеріне өзгерістер енгізу, сондай-ақ олардың іс-әрекеттерін моральдық бағалау арқылы олардың пайдалы және жағымсыз қызметін тежеуді қолдауды қамтамасыз етеді.

Оқыту және тәрбиелеу әр түрлі әдістер емес, педагогикалық ынталандырудың бірыңғай әдісі – түзету. Шын мәнінде, тәрбиеленушілердің мінез-құлқын ақылға қонымды түзету – бұл әдістің негізгі функциясы.

Қоғамдық пікір – педагогикалық ынталандырудың Өзін-өзі ұйымдастыру әдісі – моральдық талаптарды орындау, қоғамдық маңызы бар перспективаларды қою және іске асыру, ұжым мүшелерінің мінез-құлқын адамгершілік бағалау арқылы тәрбиеленушілердің қоғамдық пайдалы қызметін қолдау мен дамытуды және адамгершілік қасиеттерін көрсетуді қамтамасыз етеді. [6].

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Гуманистік тәрбиенің мақсаттары мен міндеттері қандай?
2. Тәрбие қағидаттарын атаңыз, сипаттама беріңіз.
3. Тұлғаның кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастырудағы гуманистік тәрбие қағидаттарының қайсысы маңызды болып табылады?
4. Неге " пән " ұжымды ұйымдастырудың бастапқы әдісі болып табылады?
5. Тәрбие әдістерін қолдану кезінде қиындықтар неде?

8. КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ БОЛАШАҚ МАМАННЫҢ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жоспар:

8.1 Білім жүйесіндегі болашақ маманның базалық мәдениетіндегі азаматтық тәрбие

8.2 Болашақ маманның рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру

8.1 Білім жүйесіндегі болашақ маманның базалық мәдениетіндегі азаматтық тәрбие

Мәдениет ұғымы, әдетте, көркем мәдениет, жалпы өнер бөлімінде берілген. Болашақ маманның жеке, әлеуметтік және кәсіби рөліне қатысты мәдениеттің түсінігі мен мағынасының шектеулілігі түсінікті.

Мәдениет деп адамдардың тіршілік әрекетін ұйымдастырудың белгілі бір деңгейі, материалдық және рухани шығармашылық өнімдерінде, адам қарым-қатынасында, сондай-ақ еңбек, зияткерлік қызмет, жеке дене және рухани даму тәсілдері мен әдістерін меңгеру сипатында көрсетілген. Мәдениет – жеке адамның, адамдар тобының, әлеуметтік, кәсіби және ұлттық қауымдастықтардың, жалпы қоғамның мәні. Егер әңгіме Еңбекші туралы болса, онда жеке тұлғаны да, белгілі бір кәсіби адамдар тобы өкілінің де, ұлттық қауымдастықтың бір бөлігін, отбасын, әр түрлі әлеуметтік қауымдастықтарды да ескеру керек. [17].

Тұлғаның мәдени әлеуетін бірқатар элементтердің үйлесімі түрінде елестетуге болады. Бұл мәдениеттің өзіндік "кесіндісі" – физикалық, ақыл-ой, адамгершілік, эстетикалық, құқықтық, экономикалық, конфессиялық, саяси, психологиялық, кәсіби-еңбек. Кәдімгі көріністе аталған қабаттардың әрқайсысы мәдениеттің жалпы қатарында автоном алмасу сияқты. Өкінішке орай, мұндай көзқарас өткен ғасырдан бері жеке адамға, қоғамға деген аз ғылыми көзқараспен "арандатылды". Сонымен қатар, ол "Этика", "Эстетика", "саясаттану" және т. б. типті автономды оқу курстары түрінде бекітілді. Шын мәнінде, жеке "қоржында" бұл элементтердің барлығы тығыз байланысқан, бірақ олардың өзара байланыс өлшемі өзгермейтін болса да, жағдайға байланысты өзгеріп отырады.

Мәдениет элементтерінің әрқайсысында төрт функционалдық қасиеттерді бөліп аламыз: 1) білім, 2) сезім немесе қарым-қатынас, 3) таңдау уәждемесі немесе қызығушылық және 4) іс-әрекет. Бұл қасиеттер бір-бірін толықтырады немесе бір-біріне қарама-қайшы келеді – барлығы олардың мағыналық толықтығына байланысты. Бір жағдайда жалпы оң бағытты, екіншісінде – теріс, үшінші және т.б. анықтауға болады. Бұл күрделі фактураның барлығы мәдениеттің барлық элементтеріне тән, олардың өзара байланысына әсер етеді.

Жас маманның жеке мәдениетінің әрбір элементтерін қарастырайық.

Физическая культура. Ең алдымен, кәсіби қызметке кіретін жұмысшы адамның физикалық төзімділігі. Бұл әр түрлі жүктемелерге жол бермей, физикалық жүктемені көтере білу және өзінің жылдамдық, күш қасиеттерін нығайту дағдысы. Бірақ мұндай жиынтықты қатаң ұстамалы мотивациялық кемелдеусіз, талап етілетін эмоциялық реактивсіз, ең алдымен, жеке дене денсаулығына қатысты білімнің кең спекторынсыз іске асыруға болмайды.

Ақыл-ой мәдениеті. Сайып келгенде, бұл ойдың белгілі бір тәсілі, өз ақыл-ой қабілетін кәсіби қызметке логикалық қосу. Бұл ретте білімді, қарым-қатынасты, мотивацияны және ақыл-ой әрекеттерін ажырату керек. Мұнда логикалық талдау, мағыналық доминантты таңдау және шешім қабылдау әсері бар. Ақыл-ой мәдениеті – жоғары білікті маманның белгісі. Ал бұл деңгей оның кәсіби мансабын және өмірлік тағдырын анықтайды.

Адамгершілік мәдениет. Бұл жас мамандардың қоғамда қалыптасқан құндылықтар мен мораль дәстүрлерінің жүйесіне қарым-қатынасының белгілі бір деңгейі. Мұнда ар-ождан, жақсылық пен ұжымшылдық, махаббат пен достық, абырой. Мұнда қызғаныш пен зұлымдық, сатқындық пен өзімшілдік, жек көрушілік пен сенімсіздік сияқты "медальдің" сыртқы жағы да ұсынылуы мүмкін. Адамгершілік мәдениеттің барлық қиындығы осы белгілердің, компоненттердің арақатынасының қандай шарасы екенін, жас маман не қозғайтынын, дегенмен, әрбір адам сияқты, олар әдетке не кіреді, мінез-құлық нормасы мен жеке мағынасына әсер ететінін анықтау болып табылады.

Эстетикалық мәдениет – жас маманның өз қызығушылығын, өз қажеттіліктерін қанағаттандыру бойынша сезімдер ауқымын, білім көлемін және мағыналы немесе стихиялық іс-әрекеттерді үйлестіретін талғамының белгілі бір даму деңгейі. Бұл "жиынтықтың" өзіндік

эстетикалық "визит карточкасы" бар екені анық. Мұнда негізгі бағдарлар ретінде сұлулық пен нәзіктік, ұлылық пен азықтық, драматизм мен трагизм, әсемдік, күлкілі көптеген нұсқалар бар. Жас адамның эмоционалдық реакциясын не және қандай түрде тудырады, оның іс-әрекетін не басқарады және осы әрекет қандай.

Жас маманның *құқықтық мәдениеті* іс-әрекетті, әрекетсіздікті, әрекетті, әртүрлі ауытқуларды, бұзушылықтарды, құқыққа қарсы мінез-құлықты және тиісті жазаны реттейтін білім мен құқықтық нормалардың белгілі бір деңгейін болжайды. Бұл жерде жастардың оларды жасаушы адамдарға және өзінің құқықтық мәні бар мінез-құлқына деген қатынасы да бар. Бұл жиынтықтың барлығы кездейсоқ және саналы сипатқа ие болуы мүмкін, жас жұмысшы мінез-құлқында органикалық немесе кездейсоқ болуы мүмкін [17].

Экономикалық мәдениет жас маманның қоғамдағы, отбасындағы, еңбек ұжымындағы өмірінің экономикалық жағдайларына белгілі бір бейімделуін болжайды. Мұндай бейімділіктің табиғаты оның материалдық талаптарымен ғана емес, ақшаға деген жеке тұлғаға бағытталған қарым-қатынасымен және олардың артында тұрған құндылықтармен, еңбек шығындарымен, бақылаумен және өзін-өзі бақылаумен айқындалады. Экономикалық білім, дәлелдер мен іс-әрекеттер өзінің Жеке және Мемлекеттік материалдық игіліктеріне қол жеткізуге ықпал етуі маңызды.

Конфессиялық мәдениет – бұл жас мамандардың қандай да бір діни құндылықтар, дәстүрлер, басымдықтар, салттар жүйесіне қосылуының белгілі бір деңгейі. Бұл саналы жүріс – тұрыс желісін таңдауды болжайды, бірақ бұл жағдайда табиғи апаттар да жиі кездеседі. Діни конфессиялар туралы белгілі бір білім көлемінің мұндай мәдениеті. Бұл білім ғылыми объективті сипатта немесе естулер, әдеттегі пікір деңгейінде болуы мүмкін. Осыған сәйкес және әлеуметтік ортаға байланысты жас маманның мінез-құлқын анықтайтын осы құндылықтардың барлығын таңдау үшін уәждемелік база да пайда болады.

Жас маманның *саяси мәдениеті* оның билікке және оның органдарына, саяси персоналға, олардың іс-әрекеттеріне қатысты өмірлік ұстанымының көрінісі болып табылады. Бұл саналы немесе белгісіз позиция болуы мүмкін. Ол жеке сүйкімді немесе антипатиядан ағып кетуі мүмкін, одан да аз дәлелді, содан кейін таза импульсивті болуы мүмкін. Бірақ кез келген жағдайда тірек ретінде саяси тәртіпті білу, тиісті әрекеттер мен олардың себептері көрсетіледі.

Кәсіби-еңбек мәдениеті. Әрбір жас маманның кәсіби байланыстар, қарым-қатынас, өзара іс-қимыл жүйесіне саналы түрде енуіне тиіс. Бұл ретте ол өзі үшін кәсіби ретінде таңдаған іс-әрекеттің идеяларымен, ұғымдарымен, жағдайларымен, фактілерімен байланысты кәсіби білімнің белгілі бір жиынтығын меңгереді. Мұнда және өндірістік шикізат, техника, технологиялар, Өлшеу құралдары, аппараттар, аспаптар, кәсіби еңбек қызметінің соңғы өнімі туралы білім. Мұнда оған деген эмоциялық қарым-қатынас, еңбек саласындағы жүріс-тұрыс желісін таңдау, сондай-ақ кәсіби әрекеттің өзі [8].

8.2 Болашақ маманның рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру

Адам мәдениетінің тарихы – бұл адам санасының тарихы. Ұрпақтардың тарихи тәжірибесі құрылған мәдени құндылықтарға негізделген. Адам өткеннің құндылықтарымен қарым-қатынаста болған кезде адам руының мәдениеті тұлғаның рухани әлеміне айналып, оның зияткерлік және адамгершілік дамуына ықпал етеді. Рухани өмірге, адам ойының өміріне, әдетте, адамдардың білімін, сенімін, сезімдерін, қажеттіліктерін, қабілеттерін, ұмтылыстарын, мақсаттарын жатқызады. Адамның рухани өмірі мүмкін емес, сондай-ақ бояйтын ішкі әлемі тұлғалық сезім: қуаныш, оптимизм немесе жабырқау, сенім немесе бұзылуы. Адамға өзін-өзі тану мен өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу тән. Адам неғұрлым дамыған сайын, оның мәдениеті жоғары болса, оның рухани өмірі бай [18].

Тірі адам ретінде адамға сену керек. КСРО ыдырауымен шын мәнінде коммунистік идеологияның болуын тоқтатты, марксизм-ленинизм қайта ойлауға ұшырады, дүниетанымдық плюрализм орнады, социалистік мораль үстемдік болудан қалды. Бұл жағдайда қызба оның басқа мировоззренстік доктриналарымен алмастырыла бастады, діни ренессанс орын алды. Діни сипаттағы түрлі күмәнді ұйымдардың қызметі жанданды [19].

Барлық бірегей-күрделі, кез келген әлемдік дін оның ізбасарынан маңызды қарым-қатынасты талап етеді. Сондықтан, жастарды сенім мен сенімсіздік арасындағы, айталық, шынайы және ақиқатты таңдаудан сақтағымыз келеді.

Жас адамдарға барлық жағынан анық көретіндер, жоралғылар,

телепаттар, экстрасенстар, адасқандар "келеді"; Бір мақсат – рухани бекер емес жандарды жалғау, өз еркіне бағындыру, сайып келгенде оларды отбасыдан, туған-туыстарынан айыру, тірі құдайға құрбандыққа шалуға ғана емес, өзіне-өзі қол жұмсауға да дайын роботтарға айналдыру. Кейбір жастар үшін олардың дінге деген көз қарасы дәл осылай аяқталады.

Оқушылар мен студенттер, сондай-ақ олардың тәлімгерлері өзгертпеуі тиіс басты қағида – бұл қазіргі заманғы өркениетке сәйкес рухани таңдауды қамтамасыз ететін жеке адамның ар-ождан бостандығының Конституциялық құқығын толық сақтау. Адам мен қоғамның дене, психикалық және адамгершілік денсаулығына қауіпті діни және зайырлы ұйымдар зиянды.

Кез-келген қоғамға, кез-келген мәдениетке немқұрайлы қарамайды, жеке тұлғаны қандай таңдау жасайды, сондықтан барлық ғасырларда және бүгінгі күні адамды әртүрлі тәсілдермен оқытады, үйретеді, сұрайды, қорқытады, қорқытады, қорқытады, қарсы алады, көтермелейді, қорғайды, басады, мәжбүрлейді... Егер адам осындай "таңбалы ортада" мәдени (және өте Мәдени емес, тіпті мәдени емес) әсер ету барлық үндеулер мен кез-келген қысымға бағынса, онда ол хаостың құйынына, жүздеген және мыңдаған бөліктерге рухани бөлінер еді.

Алайда адамның рухани (немесе жансыздығы) өлшемін бағалау, тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру – оңай емес міндет. Мұнда өте сақ, ұстамды болу керек. Сондықтан өскелең ұрпақты рухани-адамгершілік тәрбиелеу мәселелерін зерттеудің педагогикалық тәсілдерін қарастыру қажет. Ғылыми-педагогикалық зерттеулерде рухани-адамгершілік тәрбие мәселесін баяндаудың кең ауқымды аспектілері байқалады. Таңдалған зерттеу объектісі мен пәніне байланысты білім беру жүйесіндегі осы проблеманың мазмұны, факторлары, әдістері, құралдары, мақсаттары, педагогикалық жағдайлары және жетілдіру жолдары қарастырылады.

Тұлғаның рухани-адамгершілік қалыптасуының мәні туралы мәселені анықтай отырып, "мораль", "адамгершілік", "рух", "руханилық", "адамгершілік мәдениет", "рухани-адамгершілік мәдениет" сияқты негізгі ұғымдарды анықтау қажет.

Өркениетті дамыту үдерісінде адам мен оның қоршаған мәдениетінің өзара қарым-қатынасы үнемі өзгерді, бірақ бұл қарым-қатынастарда ең бастысы – жеке тұлғаның жалпыадамзаттық

мәдениеті мен мәдениетінің өзара тәуелділігі сақталды. Өйткені, адам рухани мәдениеттің қалыптасуының және дамуының міндетті шарты ретінде оның жасампаздығы және сыншысы, ал жалпыадамзаттық мәдениет болып табылады.

Қоғамның қазіргі заманғы рухани мәдениеті ғылыми және діни ілімдердің, саяси теориялардың, этикалық және эстетикалық көріністер мен идеалдардың шексіз алуан түрлілігіне ие. Онда адамның орны, жағдайы және мақсаты туралы адамзат қол жеткізген білім берілген. Әрбір тарихи дәуірде адамзат мәңгілік сұрақтарға әр түрлі жауап берді: жақсылық не бар? бар сұлулық? қандай адам? Өткен мен шындықтың әрбір ұлы жүйесі өзінің бақыт және жеке жетілу жолын ұсынады: таным, уәждердің тазалығы, ішкі төзбеушілік, өзін-өзі тану және т. б. арқылы.

Осылайша, адамзат жинақтаған рухани мәдениет ауқымы әрбір адамға өмір сүру жағдайларына, талғамына, қабілетіне және жағдайларына неғұрлым жауап беретін рухани құндылықтарды таңдауға шексіз мүмкіндік береді [19].

Тұлғаның рухани мәдениетінде ең бастысы – белсенді, шығармашылық және сонымен бірге өмірге-табиғатқа, басқа адамдарға, өзіне жауапкершілікпен қарау. Адамның рухани мәдениеті бір ғана білімділікке, эрудицияға жақын бола алмайды, бірақ бұл өте маңызды. Адам мәдениетін немесе оның "мәдениеттілігін" бағалау өте қиын. Бұл жерде кім және қандай мақсатпен бағалайтынын білу, осындай бағалау критерийлері туралы түсінікке ие болу маңызды (мысалы, қала тұрғындары, ал тұрғындар әр түрлі бағалауда; және бұл бағалар өте әртүрлі және тіпті қарама-қарсы болуы мүмкін екенін түсіну).

Дегенмен, тұлғаның рухани мәдениетінің белгісі бар, ол басқа критерийлердің арасында басты рөл атқарады, – бұл адамның өздігінен берілуге және өзін-өзі дамытуға дайындығы.

"Адамгершілік мәдениет" ұғымын анықтаудың қиындығы мәдениет пен мораль анықтамаларының бір мағынасында болады. Осы элеуметтік құбылыстардың көпәспектілігі мен көп функциялылығы, олардың өзара іс-қимыл жасайтын және өзара шарттайтын элементтердің күрделі құрылымы біркелкі дефинициялармен қамтылмайды. Сондықтан олардың жұмыс анықтамаларын таңдау көбінесе зерттеушінің субъективті ұстанымымен анықталады.

"Адамгершілік мәдениет" ұғымы біріншіден, оның көмегімен

"мәдениет" ұғымын адам қызметінің түрлі түрлерін және осы қызметтің нәтижелерін бөлу жолымен нақтылауға байланысты маңызды болып табылады. Екіншіден, бұл ұғым моральдің құндылық мазмұнын барынша барабар бейнелейтіндіктен, қоғамға адами қарым-қатынасты "қиянат етуге" көмектесетін ерекше қоғамдық мақсаты бар. Үшіншіден, бұл ұғым мәдениеттің өзінің функционалдық мақсатын нақтылайды, өмір сүрудің қарапайым қажеттіліктерін қанағаттандырудан бастап рухани құндылықтардың шығармашылық жасампаздығына дейін адами болмыстың барлық жақтарын жақсарту және жетілдіру.

"Адамгершілік мәдениет" ұғымы басқа ұғымдармен тығыз қарым-қатынаста болады, ол бүгінгі таңда жоғары қызығушылық тудырады. Әңгіме "мәдениет" ұғымымен тығыз байланысты "рух" ұғымы туралы болып отыр. Рух көбінесе қарама-қарсы мәдениетке, егер оны білім беру және таза ғылыми мүдделер саласынан қуып тастаса. Егер жеке тұлғаның мәдениеті белгілі бір "өзін-өзі" деп көрінсе немесе жеке тұлғаның табиғатына сәйкес келмейтін нәрселерді алып тастағанда, рух осы табиғатты айналып өтіп, адам мен қоғамның мүдделерін орындау бағытында орнықтырады.

Адамның рухани-адамгершілік мәдениеті де бар. Рухани және адамгершілік – әр түрлі құбылыстар, бірақ өзара байланысты. Негізінен, адамгершілік деп қоғамның мүдделеріне жауап беретін моральдің, қоғамдық мінез-құлық нормаларының тұрақты талаптары түсініледі. Қазақ тіліндегі түсіндірме сөздігінде "руханилық" ұғымы адам санасы саласындағы ақыл-ой қызметімен байланысты [20].

Адамгершілік мәдениет адамның әлемді құндылық ретінде әрекет етеді. Моральдық құндылықтар (борыш, абырой, ар-ождан және т.б.) қоғам мен жеке тұлғаның қарым-қатынасының реттеушілік тетігі болып табылады, ол олардың өзара іс-қимылының барлық жүйесін қамтиды. Бірақ қоғам мен жеке тұлғаның моральдық ұстанымдары арасында, қоғамның адамгершілік талаптарына жауап беретін тиісті мінез-құлықтың және мінез-құлықтың, яғни адамдардың практикалық адамгершілігінің, олардың іс-әрекеттері мен ойларының арасында қол жеткізілген моральдық даму деңгейін көрсететін алшақтықтар бар.

Адамгершілік – тек руханилықтың элементі, оның көріністерінің бірі. Руханилық – адамның өзін-өзі ашуы мен өзін-өзі дамыту қабілеті.

Руханилықтың бір көрінісі – қоршаған ортаны тану және өзін-өзі тану мәдениеті. Адамның білімге деген құштарлығы жануардан ерекшеленеді. Білім, әсіресе ғылыми, бар әлем туралы – адам өмірінің негізі, адамның даму көрсеткіші, оның мәдениеттілік деңгейі. Біз өмір сүріп жатқан әлем туралы білімнің болмауы, надандық, мәдениетсіздік адамның қадір-қасиетін жояды және адамдардың көптеген қайғылы оқиғаларының себебі болып табылады.

Адамгершілік – адамдардың рухани өмірінің маңызды элементі. Адамгершілік (мораль) – бұл адамның қоғамдық өмір жағдайында адамға қарым-қатынасының сипатын анықтайтын нормалар мен ережелер. Сіз мейірімді, адал, әділ, қайырымды, шынайы, батыл, ар-ұжданмен қарым-қатынас жасағанда бір нәрсе, және басқалары – адам зұлым, ашуланған, қатыгез, әділетсіз, өтірік. Бірінші жағдайда адам өміріне, оның өзін-өзі ашуына, өзін-өзі дамуына қолайлы жағдай жасайтын шынайы адами қатынастар бекітіледі; екінші жағдайда адам – жау, қарсылас, жеңу немесе жою қажет қарсылас болған кезде қағидат бағыт береді. Бұл адамзатты азап шегуге, азап шегуге, ал өмірдің өзі құндылықты жоғалтып, пайдакүнемдік, қылмыстық мақсаттарға қол жеткізу құралына айналғанда ғана өлімге әкелетін зұлымдық, аморализм. Мұндай жағдай ақша, капитал, ал оларды сатып алу – өмірдің жалғыз мәні болып табылатын қоғамда қалыптасады. Тауар-ақша, нарықтық қатынастар бір бай, ал басқалары кедейлікті өмір сүреді. Әрбір адамның игілігі жалғыз мақсат болатын қоғамда ғана шынайы адами қарым-қатынастың субъектісі болуға қабілетті жоғары адамгершілік тұлғаны қалыптастыру үшін қажетті жағдайлар жасалатын болады. Адамның өмірін жеңілдететін нәрсенің бәрі оған өмір сүруге және дамуға көмектеседі [16].

Қазіргі уақытта педагогтарға жаңа талаптар қойылады – келесі ұрпақтарды өз мүмкіндіктері мен жаңа өмірлік нысандарының тәуекелін адамгершілік ақылмен тексеруге және әділдік пен адами қадір-қасиеттер сияқты әмбебап қағидаттарды басшылыққа алуға қабілетті ету. Бұл ретте тәрбиеленушілердің адамгершілік негізде жеке проблемаларын шешудегі дербестігі мен тәуелсіздігі сияқты жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына баса назар аударылады.

Адамда рухани еркіндік дәрежесі көп болған сайын, яғни ұлттық және жалпыадамзаттық дәстүрлерге сәйкес рухани-адамгершілік құндылықтарды таңдау мүмкіндігі, оның шынайылық үдерістері мен құбылыстарын бағалаудағы сыни және өзіндік ойлау дәрежесі, оның

тұрақты дүниетанымдық ұстанымдары, жалпы мәдени-тарихи үдерістің субъектісі ретінде жеке тұлға неғұрлым жоғары. Гуманистік тұрақтылыққа қол жеткізу тұтас педагогикалық үдерісте руханилық пен адамгершіліктің диалектикалық өзара іс-қимылын дамыту және нығайту жолымен жүзеге асырылады.

Өскелең ұрпақтың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру бойынша жұмыстар барлық оқу пәндерін, барлық циклдарды оқыту үдерісінде ғана емес, сонымен қатар, оқу уақытынан тыс, отбасында да жүзеге асырылуы тиіс. Бұл жерде ерекшеліктер болмауы тиіс, өйткені интеграция мәдениеттің маңызды белгісі ретінде барлық бөлімдердің, факторлардың, жағдайлардың, компоненттердің, белгілер мен құралдардың өзара байланысының тұтастығын, үйлесімділігін болжайды.

Әлбетте, тек қана интеграцияланған рухани-адамгершілік мәдениет тұлғаның қалыптасуына және оның кәсіби тағдырының тұрақтылығына келесі көрсеткіштер бойынша ықпал ете алады:

— білім беру мекемесі тәрбиеленушісінің жұмыс орнымен қамтамасыз ету үшін, сондай-ақ орындалатын жұмыстар мен шығарылатын өнімдердің сапасы үшін барлық деңгейдегі қызметкерлердің өткір бәсекелестік күресі жағдайында жоғары бәсекеге қабілеттілігі;

— жетілу деңгейінде қалыптасатын кәсіби интуиция, Шығармашылық ретінде еңбек үдерісінің барлық компоненттерін алдын ала құруға мүмкіндік беретін, оған өзінің жеке тұлғасының рухани-адамгершілік мәдениетінің барлық элементтерін саналы түрде қосуға, әр жолы мәдени доминантқа сүйене отырып;

— оқу пәндерінде стандартталған ережелерді, идеяларды, тарғылыми байланыстарды ғана емес, сонымен қатар олардың жалпы мәдени мағынасының маңыздылығын көре білу;

— жеке, топтық, сондай-ақ жалпы мемлекеттік деңгейде рухани-адамгершілік мәдениетті қалыптастыру мүмкін болатын қиындықтардың алдын алу [19].

Кәсіби білім беру жүйесінде рухани-адамгершілік мәдениетті қалыптастыра отырып, бүгінде өнер тарихы, көркем мәдениеттің, ғылымның, өндірістің даму үдерістері мен құбылыстарына, біздің республикамызға әлемдік атақ әкелген көрнекті шеберлердің тағдырына баса назар аудару қажет. Сондай-ақ экология, іскерлік және бос уақыт қарым-қатынасы, отбасылық қатынастар мәселелерінің өзіндік "мағынасын ашу" қажет. Осы мәселелердің барлық шеңберінде

бұрын аталған мәдениеттің барлық элементтерін интеграциялау идеясы мен мағынасына сүйеніп, тәрбиеленуші әрқашан рухани бай, шығармашылық ынталы және үздіксіз дамып келе жатқан тұлға ретінде отандық өндіріспен сұранысқа ие болуға ұмтылу керек.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР:

1. "Мәдениет" дегеніміз не?
2. Мәдениет элементтерінің функционалдық сапасы қандай?
3. "Базалық мәдениет" дегеніміз не?
4. Адамгершілік рухтан немен ерекшеленеді?
5. Соңғы уақытта неге рухани-адамгершілік мәдениетті зерттеудің өзектілігі артуда?

9. КӘСІПТІК БІЛІМДЕ ЖАСТАРДЫ ДАЯРЛАУДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ

Жоспар:

9.1 Жалпы білім беру және кәсіптік лицей арасындағы тәрбиедегі сабақтастық

9.2 Кәсіптік лицей мен өндірістік лицей арасындағы тәрбие қызметіндегі сабақтастық

9.1 Жалпы білім беру және кәсіптік лицей арасындағы тәрбиедегі сабақтастық

Философиялық энциклопедиялық сөздікте сабақтастық қоғамның рухани мәдениетін дамытудың қажетті атрибуты ретінде қарастырылады, онтологияның, гносеологияның, әлеуметтанудың, этиканың және эстетиканың іргелі мәселелерін шешудің негізгі қағида-татарының салыстырмалы тұрақтылығынан көрінеді. Педагогикада сабақтастық тәрбие жүйесінің әр түрлі сатылары (кезеңдер, педагогикалық әсерлер) арасындағы байланысты білдіреді [6].

Жалпы білім беретін мектептердің, кәсіптік лицейлердің оқушылары мен жас жұмысшыларды өндірісте тәрбиелеу үдерісінің сабақтастығын көп сатылы тәрбие – білім беру кеңістігі ретінде анықтауға болады, онда нақты саты адамның белгілі бір өмірлік шегін қамтиды, онда қажетті жеке және кәсіби қасиеттерді қалыптастырады. Бұл ретте әрбір саты алдыңғы сатыдан туындайды, осылайша тәрбие қызметінің үзілуі болмайынша, кейіннен қисынды түрде жазылады. Білім беру – тәрбие бағдарламасының мазмұнымен, кәсіптік білім беру деңгейімен, оқу орнының тұрпатымен және жеке тұлғаның еңбек қызметінің сипатымен тығыз байланысты.

Жұмысшы-кәсіпқойды тәрбиелеудегі сабақтастық оқу курстарының мүмкіндіктерінің арақатынасын болжайды. Кәсіптік оқу орындарында, өндірісте оқу пәндерін оқу кезінде қалыптасатын кәсіби қасиеттер, әдеттер, құндылық бағдарлар бар. Кәсіби оқытудың тәрбиелік әлеуетін, оқу пәндерінің мүмкіндіктерін іске асыру бойынша оқытушылардың, шеберлердің мақсатты қызметіне арнайы педагогикалық жағдайлар жасау арқылы қол жеткізіледі.

Кәсіби дайындықтың нақты сатыларын қарастырайық.

Жалпы білім беретін және кәсіптік мектеп арасындағы тәрбиедегі сабақтастық. Жалпы білім беретін мектептің жастарды тәрбиелеуде сабақтастықтың әртүрлі деңгейлері бар:

а) мектеп және мектепке дейінгі тәрбие арасындағы (отбасылық тәрбиені қоса алғанда),

б) мектеп және кәсіби тәрбие арасында,

в) мектеп және өндірістік тәрбие арасында.

Біздің қарастыруымыздың мәні мектеп пен лицей арасындағы өзара байланыстың ең маңызды және күрделі түрі ретінде тәрбиелеудегі сабақтастық болып табылады. Жалпы білім беретін мектеп үшін сабақтастық әрбір оқу пәніне кәсіптік бағыттылықты (политехнизм негізінде) беретін, бастауыш кәсіптік білім беретін оқу орындары оқушыларының еңбек дайындығы мен еңбек дайындығының бірлігін қамтамасыз ететін (тұтас үдеріс ретінде), кәсіптік өзін-өзі анықтау проблемасын табысты шешу тәжірибесін жинақтауға ықпал ететін қызметті білдіреді.

Әлемдік статистика көрсеткендей, мектепте оқитындардың тек 20%-ы ғана жоғары оқу орындарына түсуге қабілетті, ал олардың 80%-ы еңбек әлеміне көшеді. Бұл оқушыларды еңбекке даярлау және бастауыш кәсіптік білім беру тұтас жүйе ретінде әрекет ететіндігі туралы қорытынды жасауға негіз береді [6].

Мектеп пен лицей арасындағы тәрбие сабақтастығының негізі оқушы жастарды еңбекке тәрбиелеу болып табылады, оның міндетті шарты оқушылардың қоғамдық пайдалы және өндірістік еңбекке тікелей қатысуы болып табылады. Мектеп пен кәсіптік оқу орны арасындағы сабақтастық талаптарын қамтамасыз ету үшін оқу үдерісі оқушыларды еңбекке және жалпы білім беретін пәндер сабақтарында, оқу шеберханаларында, факультативтерде және үйірме сабақтарында дайындау үдерісіне айналуда тиіс.

Нарықтық экономика жағдайында еңбек тәрбиесі оқушыларды нақты өндірістік үдерістерге қосу негізінде құрылуы тиіс. Қазіргі мектепте жалдамалы мердігерлік, кооперативтік және жеке еңбек қызметін дамытуға қатысу, дәстүрлі кәсіпшілікті, қолөнерді қайта өркендету сияқты еңбек және өндірістік тәрбие жөніндегі жұмыстың осындай нысандарын қолдану мен дамытуды табуға тиіс, бұл жеке тұлғаның жан-жақты дамуына алғышарттар жасайды.

Қазіргі уақытта қосымша білім беру саласындағы жалпы білім беретін мектеп жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудегі сабақтастықтың

көптеген ережелерін іс жүзінде жүзеге асыра алады. Осылайша, қосымша білім берудің әртүрлі түрлері, жоғары сыныптарда бейіндік оқытуды енгізу арқылы мектеп оқушыларды еңбек өміріне дайындаудың кешенді бағдарламаларын әзірлеп, жүзеге асыра алады, Оқушылардың еңбек әлеміне, кәсіптік білім беру жүйесіне біртіндеп көшуін қамтамасыз етеді.

Кәсіби лицейде жас жұмысшыларды тәрбиелеу жалпы білім беретін мектепте қалыптасқан адам сапасына негізделеді. Кәсіптік лицейде тұлғалық қасиеттер дамиды, нақты кәсіп пен болашақ еңбек қызметіне тән жаңа мазмұнмен толықтырылады. Оқушылардың кәсіби қалыптасуы үшін қазіргі уақытта еңбекке деген шығармашылық қарым-қатынасты тәрбиелеу өте маңызды. Бұл сапа білім алушылар дербес, өз бастамасы бойынша технологиялық үдеріске, жұмыс орнын ұйымдастыруға, бар техникаға жетілдіруді енгізетін қызметте қалыптасуы мүмкін. Мұнда тек экономикалық пайда ғана емес, сонымен қатар шығармашылық үдерісінің өзі де маңызды[8].

Лицейде жас жұмысшыларды тәрбиелеудің сабақтастығы теориялық және практикалық оқыту сабақтарында жүзеге асырылады. Оқу пәні арқылы оқушылардың белгілі бір жеке қасиеттері, мінез-құлықтары, кәсіппен, еңбек нарығымен, социуммен талап етілетін әдеттер қалыптасады. Оқушылардың белгілі бір кәсіби қасиеттерін тәрбиелеуге оқу-тәрбие үдерісінің политехникалық мазмұны ықпал етеді. Арнайы пәндерді оқыту ғылым негіздерінің практикалық өмірмен, еңбек нарығымен байланысын көрсетуге, оқытылатын мамандыққа (мамандыққа) қызығушылықты қолдауға, еңбек ресурстары нарығындағы оқушылардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру мәселесін шешуге мүмкіндік береді.

Кәсіптік лицейдегі тәрбие жұмысының дәстүрлі нысандары (топтық сағаттар, жиналыстар, үйірмелер, шығармашылық топтар, конкурстар, техникалық насихат, кәсіптік ағарту, секциялар, қызығушылық бойынша клубтар, бастамашыл топтар, конкурстар, кәсіпорындар, қоғам өкілдерімен кездесулер, экскурсиялар, викториналар және т.б.) нарықтық экономиканың талаптарына сай келетін басқа да қызмет түрлерімен толықтырылуы тиіс. Бұл ретте басты міндет – оқушылардың кәсіби мінез-құлқын тәрбиелеу – бригадада, ұжымда, бригадалық мердігерлік, шаруашылық есеп жағдайында жұмыс істей білу[8].

Кәсіби лицей мен кәсіпорын арасында оқушыларды тәрбие-

леудегі сабақтастық адамға білім беру мекемесінен өндірістегі кәсіби еңбекке жоспарлы ауысуды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жеке қасиеттерді қалыптастыру үшін жағдайларды қамтамасыз етуге бағытталған педагогикалық, психологиялық және ұйымдастырушылық іс-әрекеттер жүйесін білдіреді. Мұндай сабақтастық оқушылардың белгілі бір сапалары мен кәсіптік білімінің, әлеуметтік-психологиялық және кәсіптік (өндірістік) бейімделуден табысты өту үшін дағдылары мен біліктерінің болуын көздейді.

9.2 Кәсіптік лицей мен өндірістік лицей арасындағы тәрбие қызметіндегі сабақтастық

Өндірісте, еңбек ұжымында келесі бағыттар бойынша кәсіби шеберлікті жетілдіру үшін белгілі бір жағдайлар жасалады: таңдалған мамандық шегінде Шеберлік сатылары бойынша алға жылжу; сол кәсіби-біліктілік тобы шеңберінде жаңа, неғұрлым күрделі мамандықты меңгеру; неғұрлым жоғары кәсіби топқа ауысуына байланысты әлеуметтік жағдайды өзгерту; кәсіпорын профилін өзгерту кезінде қайта оқыту.

Лицейлер мен өндіріс арасындағы тәрбиедегі сабақтастықтың ерекшеліктері осы сатыда жеке адамның жалпы адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудан осы өндіріспен талап етілетін нақты кәсіптік қасиеттерге көшу қажет. Мұндай қасиеттерді қалыптастыру кезінде кәсіпорындағы оқушылардың өндірістік тәжірибесін ұтымды ұйымдастыру үлкен маңызға ие, оның табысы көп жағдайда лицей мен кәсіпорынның өзара қарым-қатынасына байланысты болады. Оқушылар даму деңгейі, қызығушылықтары бойынша өте өзгеше болғандықтан, жеке тәсілді жүзеге асыру, әрбір жұмыс орнын өндірісте таңдау қажет, онда ол жеке қабілеттерін толық аша алатын, өзінің жеке мүмкіндіктерін іске асыра алатын болады. Өндірістік тәжірибе кезінде шеберлер мен тәлімгерлер кәсіпорын бөлімшелерінің басшылығымен тұрақты байланыста болуға, өндірістік кеңестерге қатысуға және еңбек ұжымында тәрбие мәселелерін талқылауға тиіс.

Өндірісте оқушыларды тәрбиелеуде сабақтастықтың қажетті элементі – кәсіби лицей түлектерін жоғары тарифтік разрядтарды алу және басшы лауазымдарға ұсыну мақсатында өндірісте кадрлардың біліктілігін арттыру жүйесіне қосу.

Осылайша, кәсіби еңбекке даярлауда үздіксіз білім беру жүйесінің жеке буындары арасындағы сабақтастықты қамтамасыз ету осы саладағы жекелеген оқу орындарының мүмкіндіктері мен жоғары білікті мамандарды даярлауда қоғамдық қажеттілік арасындағы сәйкессіздікті жою үшін жағдай жасайды. Егер техникалық прогреске қарай лицейлер, колледждер және жоғары оқу орындары арқылы даярланғандар саны ұлғаятын болса, онда сөзсіз мектеп Еңбек дайындығы мен өндірістік еңбектің тиісті бағыттарын қоса отырып, еңбекке тартудың бастапқы кезеңдерін игеретін оқушылардың тиісті санын қамтамасыз етуі тиіс [6].

Сонымен қатар, кәсіби дайындық үдерісіндегі сабақтастық педагогиканың, экономиканың, өндірістің және социумның осы кәсіби қызметте ғана емес, сонымен қатар болашақ кәсіби қызметте қажетті қасиеттерді, құндылықты бағдарлауды қалыптастырудағы талаптарының бірлігі, әсіресе жұмыс күші нарығының өзгермелі конъюнктурасына тез бейімделе білу негізінде осындай бірізділікті сақтауды талап етеді.

Сабақтастықты сақтау талаптарына сүйене отырып, кәсіби педагогика тәрбиелеудің мақсатын, мазмұнын, нысандары мен әдістерін олардың оңтайлы нұсқасында таңдауды қамтамасыз етуі тиіс. Осылайша, сабақтастық – бұл адамның тұлғалық және кәсіби қасиеттерін қалыптастыру үдерісі екі деңгеймен берілген әсерлердің иерархиялық жүйесі: тәрбиелеу мақсаттарының "төменгі" деңгейлері тәрбиенің неғұрлым "жоғары" деңгейінің мақсатын нақтылайды. Егер тәрбие мақсаттарының әртүрлі деңгейлері арасында мұндай келісім болмаса, онда тәрбие үдерісі өзінің тиімділігін жоғалтады [3].

Кәсіби педагогикада сабақтастық индивидтің өмірінің, кәсіби оқудың, еңбек қызметінің белгілі бір кезеңінде қалыптасуы қажет жеке тұлғаның қасиеттері туралы түсініктерді нақтылау ретінде қарастырылуы мүмкін. Ең алдымен бұл жоғары моральдық, адамгершілік (жалпыадамзаттық) қасиеттер, жоғары еңбек мәдениеті, еңбек пен өндірісті ғылыми ұйымдастыру үшін талап етілетін тұлғаның кәсіби қасиеттері болуы тиіс.

Баяндалғанға сәйкес кәсіптік оқу орындары үшін тәрбиелеудің жаңа мазмұнын әзірлеу мынадай негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылуы тиіс.

Бірінші бағыт кәсіптік оқу орындарының қызметінде орталық орын алатын оқушыларды даярлаудың кәсіптік-техникалық мазмұнын

жетілдіруге бағытталған.

Екінші бағыт кәсіби дайындықтың политехникалық мазмұнындағы өзгерістерді, кәсіби-техникалық мазмұнмен неғұрлым терең органикалық байланыстарды орнату қажеттілігін және осының негізінде оның іргелі маңыздылығын арттыру және жалпы ғылыми, ұйымдық-экономикалық, құқықтық және өндірістің басқа да негіздерінің кәсіби қызметінде ұсынылған қызметін көрсетеді.

Үшінші бағыт айтарлықтай жаңа. Ол жалпы білім беру мазмұнын орта мектептен кейінгі білім деңгейіне жылжытуға бағыттайды. Бұл бағытты іске асырумен адамның жалпы мәдени дайындығын сақтау және кеңейту, жоғары сатыға өту үшін уәждемелік база құру, үздіксіз кәсіптік білім берудің жеке үдерістерінің пайда болуы және, сайып келгенде, тұлғаның тек еңбек көріністерінде ғана емес, жалпы дамуы байланысты.

Төртінші бағыт осындай қызметті жоғары деңгейге дейін жүзеге асыру мүмкіндігін ашатын оқумен бір мезгілде жасампаздық қызметінде педагогикалық әлеуетті іске асыруды қамтамасыз ететін еңбекте жеке тұлғаны қалыптастыруға жағдай жасауға бағыттайды.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Сабақтастық дегеніміз не? Неге кәсіби педагогика үшін осы саланы білу қажет?
2. Жастарды тәрбиелеудегі сабақтастық деңгейі қандай?
3. Лицейдегі тәрбие сабақтастығы үдерісі қашан болады? Неліктен?
4. Кәсіптік лицейде тәрбиелеу үдерісінде тұлғаның кәсіби қасиеттерін қалай қалыптастыруға болатынын атаңыз?

10. КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ ҮШІН ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУ

Жоспар:

10.1 Кәсіптік білім беру жүйесінде педагогикалық кадрларды дайындау мәселелері мен болашағы

10.2 Кәсіптік білім берудегі инновациялар

10.1 Кәсіптік білім беру жүйесінде педагогикалық кадрларды дайындау мәселелері мен болашағы

Кәсіптік білім беру жүйесінде және жұмыспен қамту қызметінің білім беру мекемелерінде білім беру бағдарламаларын, әдетте, кәсіптік-педагогикалық қызметкерлер жүзеге асырады. Кәсіптік білім беру мекемелерінің педагогикалық корпусының негізін оқытушылар мен өндірістік оқыту шеберлері құрайды.

Қазақстанда ұзақ уақыт бойы өндірістік оқыту шеберлері индустриялық-педагогикалық техникумдарда, ал оқытушылар – жоғары оқу орындарының инженерлік-педагогикалық факультеттерінде дайындалды. Социалистік кезеңде өнеркәсіптік саланың басым дамуы жұмысшы кадрлардың арнайы кәсіби-біліктілік құрылымын тудырды, ол өз кезегінде кәсіби мектептің педагогикалық кадрларының құрылымын да анықтады.

Қазіргі уақытта бастауыш және орта кәсіптік білім беру әлеуметтік сала, экономика, қызмет көрсету, денсаулық сақтау салаларына көбірек бағдар ала бастады. Кәсіби-педагогикалық кадрларға қажеттілік артты және олардың біліктілік құрылымын кеңейту қажеттілігі пайда болды [3].

Білім беру мекемелерін басқару автономды болды, Білім беру мазмұны өңірлік ерекшеліктерге ие болды, мемлекеттік білім беру стандарттары енгізілді. Іс-әрекеттердің келісімділігін жоғары және орта кәсіптік оқу орындарының кәсіптік-педагогикалық білім беру жөніндегі оқу-әдістемелік бірлестігі қамтамасыз етті.

Мысалы, 5В012000 – Кәсіптік оқыту мамандығы бойынша бакалавриат түлегіне "Кәсіптік оқыту бакалавры" академиялық дәрежесі беріледі» [22]. Бітірушілерге мамандануына байланысты

біліктілік беріледі:

Мамандану – еңбек технологиясы және кәсіпкерлік.

Біліктілігі – жалпы техникалық және арнайы пәндер оқытушысы, еңбек және кәсіпкерлік технологиясы мұғалімі.

Мамандандыру – Өнеркәсіптік өндіріс (сала бойынша)

Біліктілігі – сала бойынша кәсіптік оқыту педагогы:

— машина жасау өндірісі;

— металлургиялық өндіріс;

— салу;

— газ және мұнай өндіру өндірісі;

— химиялық және мұнай өңдеу өндірісі;

— кен өндіру өндірісі;

— тоқыма және тігін өндірісі;

— Былғары және аяқ киім өндірісі;

— Ағаш өңдеу және жиһаз өндірісі;

— тамақ өнімдерін өндіру;

— өнеркәсіптік өндіріс және қоршаған ортаны қорғау.

Мамандануы – ауыл шаруашылығы өндірісі.

Біліктілігі – сала бойынша кәсіптік оқыту педагогы:

— Ауылшаруашылық техникасы және агрономия;

— мал шаруашылығы және Өсімдік шаруашылығы;

— ауыл шаруашылығы өндірісін механикаландыру және автоматтандыру;

— ветеринария;

— орман шаруашылығы жұмыстары.

Мамандандыру – қызмет көрсету өндірісі.

Біліктілігі – сала бойынша кәсіптік оқыту педагогы:

— тұрмыстық шаруашылыққа қызмет көрсету және сервис;

— автокөлік құралдарын пайдалану және жөндеу;

— тігін бұйымдарын құрастыру және моделдеу;

— байланыс және телекоммуникация;

— Ақпараттық технологиялар;

— электротехника және радиоэлектроника .

Мамандандыру – сәндік-қолданбалы және көркемөнер өндірісі.

Біліктілігі – Кәсіптік оқыту педагогы (сала бойынша).

Мамандандыру – Киім дизайны.

Біліктілігі – Кәсіптік оқыту педагог-дизайнер.

Мамандануы – Шаруашылық субъектілерінің экономикасы және

менеджменті.

Біліктілігі – Кәсіптік оқыту педагог-менеджері.

Кәсіптік оқыту педагогы, еңбек технологиясы және кәсіпкерлік мұғалімі, үйірме жетекшісі, кәсіптік лицейлер мен колледждерде жұмысшы кәсіптері кешені бойынша жалпы техникалық пәндер мен арнайы технологиялар оқытушысы лауазымдарында жұмыс істей алады.; ведомстволық тиістілігіне және меншік нысанына қарамастан, сондай-ақ басшылар, мамандар және басқа да қызметшілер лауазымдарының Біліктілік анықтамалығының біліктілік талаптарына сәйкес жоғары және кәсіптік білім беру жүйесіндегі өндірістік оқыту шеберлері.

Бакалаврлар бірінші санатты техника, кіші ғылыми қызметкерлер қызметтерін атқара алады. Ғылыми-зерттеу мекемелерінің, конструкторлық және жобалау ұйымдарының инженер-лаборанттары, инженерлері және басқа да лауазымдар [21].

Осылайша, Қазақстанның білім беру жүйесінде кәсіптік-педагогикалық кадрларды даярлау міндеттерін іске асыру үшін кәсіптік-педагогикалық білім беру жүйесі құрылды.

Кәсіби-педагогикалық білім беру мамандарды даярлаудың өзіндік саласы болып табылады. Кәсіптік-педагогикалық білім беру педагогикалық білім берудің құрамдас бөлігі болып табылады деген пікірді жиі естуге болады. Іс жүзінде бұл олай емес. Жоғары кәсіптік білім мамандықтарының қолданыстағы жіктеушісіне сәйкес педагогикалық және кәсіптік-педагогикалық мамандықтар тең құқықта арнайы топқа – Білім кіреді.

Сонымен қатар педагогикалық білім беру дәстүрлі түрде әртүрлі оқу орындарында жалпы білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқытушыларды даярлауға бағытталған, ал кәсіптік-педагогикалық білім беру Бастауыш және орта кәсіптік оқу орындары үшін кадрлар даярлаумен айналысады. Осылайша, бірінші жағдайда педагог оқытушыларды қандай да бір пәнге, ал екіншісінде – мамандықты оқытуға дайын. Педагог-мамандардың қызметі салаларының бұл айырмашылығы педагогикалық және кәсіптік-педагогикалық білім бір-біріне қатысты бағынышты жағдайға ие бола алмайтынына сендіреді [3].

Психологиялық-педагогикалық даярлықтың технологиялық құрамдас бөлігінің ерекшелігі – бітіруші оқу пәнін өз бетінше жобалау, оның мазмұнын іріктеу және осы пәнді оқыту әдістемесін әзірлеу

дағдылары бар.

Кәсіптік оқыту педагогын салалық даярлаудың ерекшелігі оған педагогикалық қызметкер ретінде білім беру үдерісіне зиян келтірмей, оны өндірістік еңбекпен үйлестіру қағидаттарында оқушыларды өндірістік оқытуды ұйымдастыруға және жүзеге асыруға тура келеді. Бұл кәсіби оқыту педагогының арнайы салалық дайындығына жоғары талаптар қояды, ол инженер-технолог біліктілігіне сәйкес болуы тиіс.

10.2 Кәсіптік білім берудегі инновациялар

Инновациялар өздері туындамайды, олар жекелеген мұғалімдер мен тұтас ұжымдардың ғылыми ізденістерінің, озық педагогикалық тәжірибесінің нәтижесі болып табылады. Бұл үдеріс мүмкін емес стихиялық, ол қажет басқару. Қолданылатын педагогикалық үдеріске инновация енгізуді білдіреді жаңа мақсаттары, мазмұны, әдістері және нысандары, оқыту мен тәрбиенің бірлескен қызметін ұйымдастыру, мұғалімнің және оқушының [23].

Жаңа білімге нақты қозғалыс элеуметтік-экономикалық дағдарыстың ауыр жағдайында өмір сүруді қамтамасыз етті. Инновациялық қызмет мектеп жұмысының барлық аспектілерін қозғай отырып, көптеген бағыттар бойынша жүзеге асырылды және жалғасуда:

- оқу орындарының әртүрлі типтеріндегі білім беру мазмұны;
- оқыту мен тәрбиелеудің технологиялары, қағидаттары, әдістері, формалары, тәсілдері мен құралдары;
- оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру;
- білім беру үдерісін басқару жүйесі.

Инновациялық үдерістер негізінде білім беру диверсификациясы (түрлердің, деңгейлердің, бейіндердің әртүрлілігіне көшу) болды. Оқу орындарының типтерін, білім беру бейіні мен деңгейін таңдаудың нақты мүмкіндігі пайда болды.

Жоғарыда айтылғандардан оқу орындарының инновациялылығының белгілі бір критерийі қалыптасады. Оқу орны инновациялық болса:

1. оқу-тәрбие үдерісі табиғаттылық қағидатына және оған бағынысты классикалық педагогиканың қағидаттарына негізделеді;
2. педагогикалық жүйе гуманистік бағытта дамиды;
3. оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру мектеп оқушылары мен

педагогтардың шамадан тыс жүктелуіне әкелмейді;

4. оқу-тәрбие үдерісінің жоғары нәтижелеріне білім алушылардың немесе педагогтердің селекциясы есебінен емес, жүйенің ашылмаған және іске қосылмаған мүмкіндіктерін пайдалану есебінен қол жеткізіледі;

5. оқу-тәрбие үдерісінің өнімділігі қымбат құралдар мен медиасүйелерді енгізудің тікелей салдары болып табылмайды.

Ғылыми әдебиетте "жаңашылдық", "жаңашылдық", "инновация" ұғымдары бар. Жаңашылдық ұсынылған түрде әлі кездеспеген педагогикалық шындықтың элементі ретінде түсініледі (осы құбылыстың аналогын табуға болады, жаңаға – бұл жақсы ұмытылған ескі). Жаңашылдық – жаңалықтың өзіндік тасушысы, оны тарату, тәжірибеге дейін жеткізу құралы (жаңа жобалар, бағдарламалар, Оқыту құралдары, құралдар, білім беру мекемелерінің түрлері). Практикада негізге ала отырып, жаңа енгізілім жаңа енгізілімді өзіне алып келеді, тәжірибені өзгертеді, өзгертеді, жаңартады, жаңартады, оны неғұрлым тиімді етеді.

Инновация – бұл педагогикалық практикада жаңалықтарды тарату.

Инновациялық үдеріс білім беру тәжірибелерін жетілдіру, жаңа енгізілімдер негізінде білім беру жүйесін дамыту немесе, дәлірек айтқанда, байыту негізінде, инновациялық даму базасында осы жүйелердің түрін өзгерту және дәстүрлі мақсаттарды, білім беру мазмұны мен құралдарын ішінара өзгерту үдерісі болып табылады.

Инновациялық ұйымдар – оқу және педагогикалық еңбектің тиімділігін арттыру мақсатында инновациялық өзгерістер режимінде жұмыс істейтін ұйымдар.

Оқу орны тәрбиелік және оқыту міндеттерін бір уақытта шешетін мекемені ғана атауға болады.

Оқу мекемесі – білім беру үдерісін жүзеге асыратын, яғни бір немесе бірнеше білім беру бағдарламаларын іске асыратын және білім алушылардың, тәрбиеленушілердің мазмұны мен тәрбиесін қамтамасыз ететін мекеме.

Білім берудің инновациялық сипаты, педагогикалық шығармашылықты дамыту, білім беруді ізгілендіру және әртараптандыру мектептердің дәстүрлі түріне қарсы тұратын баламалы, яғни қарама-қарсы деп атауға болатын мектептерді құруда айқын көрініс тапты.

Инновациялық оқу ұйымдары – бұл қызметі бірегей және тиімді идеялар мен технологиялар негізінде құрылған оқу орындары. Олар жаңа білім беру жүйесін немесе жаңашыл элементтері бар жүйені білдіреді және жаңа білім беру практикасын құрады.

Гимназия – іргелі ғылымның түрлі салаларында шығармашылық және зерттеу қызметіне дайын, кең білімді интеллигентті тұлғаны қалыптастыруға бағытталған қоғамдық мекеменің түрі. Ол 5-11 сынып құрамында жұмыс істейді. Гимназияда білім беру бірнеше (кем дегенде 2) шет тілдерін міндетті түрде оқытатын кең гуманитарлық базада беріледі.

Лицей – бейіндік жоғары оқу орнының базасында ғана ашылады. Жоғары оқу орнымен бірге лицей оқу кешенін құрады. Онда жоғары сынып оқушылары оқиды (8-ден бастап). Лицей жеке пәндер бойынша жоғары дайындықты өткізуге, оқушыларды ерте бейіндеуді жүзеге асыруға және түлектерді мамандық таңдауға, ЖОО-да өз бетінше шығармашылық білім алуға дайындауға арналған.

Жекелеген пәндерді тереңдетіп оқытатын жалпы білім беретін мектеп белгілі бір бірнеше пән, таңдалған бір білім саласы бойынша кеңейтілген, тереңдетілген білім береді және тиісті білім саласында ерте бейіндеуді жүзеге асырады [22].

1. Қоғамның, мәдениет пен білім берудің заманауи жағдайында педагогикалық қызметтің инновациялық бағытталуының қажеттілігі бірқатар жағдайларға байланысты анықталады.

2. Болып жатқан әлеуметтік-экономикалық қайта құрулар білім беру жүйесін түбегейлі жаңарту, әртүрлі үлгідегі оқу орындарында оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырудың әдіснамасы мен технологиясы қажеттігіне себепші болды. Педагогикалық жаңалықтарды құру, игеру және пайдалануды қамтитын мұғалімдер мен тәрбиешілер қызметінің инновациялық бағыты білім беру саясатын жаңартудың құралы болып табылады.

3. Білім беру мазмұнын ізгілендіруді күшейту, оқу пәндерінің көлемін, құрамын үздіксіз өзгерту, жаңа оқу пәндерін енгізу оқытудың жаңа ұйымдастыру нысандары мен технологияларын үнемі іздестіруді талап етеді. Бұл жағдайда мұғалім ортасында педагогикалық білімнің рөлі мен беделі айтарлықтай артады.

4. Мұғалімдердің педагогикалық жаңалықтарды меңгеру және қолдану фактісіне қарым-қатынас сипаты өзгерді. Оқу-тәрбие үдерісінің мазмұнын қатаң регламенттеу жағдайында мұғалім жаңа

бағдарламаларды, оқулықтарды дербес таңдауда ғана емес, сонымен қатар педагогикалық қызметтің жаңа тәсілдері мен тәсілдерін пайдалануда да шектелді. Егер бұрын инновациялық қызмет негізінен жоғарыда ұсынылған жаңалықтарды пайдалануға түссе, қазір ол сайлау, зерттеу сипатына ие болады. Сондықтан, мұғалімдер енгізетін педагогикалық инновацияларды талдау және бағалау, оларды табысты әзірлеу және қолдану үшін жағдай жасау мектеп басшыларының, білім беруді басқару органдарының жұмысындағы маңызды бағыт болып табылады.

5. Жалпы білім беретін оқу орындарының нарықтық қатынастарға кіруі, оқу орындарының, оның ішінде мемлекеттік емес оқу орындарының жаңа үлгілерін құру олардың бәсекеге қабілеттілігінің нақты жағдайын жасайды.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН СҰРАҚТАР

1. Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде неге біліктілік құрылымы кеңеюде?

2. Кәсіптік-педагогикалық бағыттағы мамандықтар қандай басымдыққа ие?

3. 5B012000 – Кәсіптік оқыту мамандығы қандай мамандықтар тобына кіреді? Неліктен?

4. Кәсіби оқыту педагогын даярлаудың ерекшелігі неде?

5. Кәсіптік-педагогикалық мамандықтардың даму перспективасын қандай көресіз?

ГЛОССАРИЙ

Адьюнкт – жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын шетелдік әскери оқу орындарында білім алып жатқан адам.

Академия – белгілі бір салада Ғылыми-педагогикалық қызметті жүзеге асыратын және ғылыми-әдістемелік орталық болып табылатын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы.

Академиялық кредит – білім алушының және (немесе) оқытушының ғылыми және (немесе) оқу жұмысы (жүктемесі) көлемінің біріздендірілген өлшем бірлігі.

Академиялық ұтқырлық – білім алушыларды немесе оқытушы-зерттеушілерді оқыту немесе зерттеулер жүргізу үшін белгілі бір академиялық кезеңге (семестрге немесе оқу жылына) өзінің жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымында немесе оқуды жалғастыру үшін басқа жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымында академиялық кредиттер түрінде меңгерген оқу бағдарламаларынан, пәндерден міндетті түрде қайта сынақ тапсыра отырып, басқа жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымына (ел ішінде немесе шетелге) ауыстыру.

Аккредиттеу органы – өзі әзірлеген стандарттар (регламенттер) негізінде білім беру ұйымдарын институционалдық және (немесе) мамандандырылған аккредиттеуден өткізетін заңды тұлға.

Аккредиттеу стандарттары (регламенттері) – аккредиттеу органының аккредиттеу рәсіміне қойылатын талаптарды белгілейтін құжаттары.

Атаулы стипендия – тиісті білім беру бағдарламаларын ойдағыдай меңгерген, ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысатын, оқу орнының қоғамдық, мәдени және спорттық өміріне белсене қатысатын неғұрлым қабілетті білім алушыларды көтермелеу үшін жеке немесе заңды тұлғалар тағайындайтын стипендия.

Әдістемелік кабинет – білім беруді басқару органдарының білім беру процесінің ұйымдастырушылық-әдістемелік қамсыздандырылуын, нәтижелілігін талдау мен бағалауды, педагог кадрлардың шығармашылық өсуіне және олардың кәсіптік тұрғыдан өзін-өзі жетілдіруіне жәрдемдесетін инновациялық педагогикалық тәжірибені жинақтау мен таратуды қамтамасыз ететін құрылымдық бөлімшесі.

Әскери, арнаулы оқу орындары – Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік органдарына, Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігіне, Қазақстан Республикасының прокуратура органдарына және Қазақстан Республикасының Қорғаныс министрлігіне ведомстволық бағынысты білім беру ұйымдары.

Бакалавр – жоғары білімнің білім беру бағдарламаларын меңгерген адамдарға берілетін дәреже.

Бакалавриат – тиісті мамандық бойынша "бакалавр" дәрежесін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған жоғары білім, білім беру бағдарламалары.

Бейін алды даярлық – білім алушының жеке білім беру траекториясының негізгі орта білім беруді таңдауын мақсатты педагогикалық қолдау.

Бейіндік мектеп – жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламасын іске асыратын оқу орны.

Бейінді оқыту – білім алушылардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілеттерін ескере отырып, оқытуды саралау және даралау процесі, білім беру процесін ұйымдастыру;

Бейіні бойынша доктор – Қазақстан Республикасында немесе одан тысқары жерлерде кәсіптік қызметтің тиісті саласы бойынша докторантураның бағдарламасын меңгерген және диссертация қорғаған адамдарға берілетін, Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен танылған дәреже.

"Болашақ" халықаралық стипендиясы – Қазақстан Республикасы азаматтарының шетелдік жетекші жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында күндізгі оқу нысаны бойынша оқуы немесе Шетелдерде кадрлар даярлау жөніндегі республикалық комиссия санаттарын айқындайтын жұмыскерлердің шетелдік ұйымдарда тағылымдамадан өтуі үшін Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайтын стипендия.

Біліктілікті арттырудың ваучерлік-модульдік жүйесі – білім беру қызметкеріне ұйымды, оқытудың мазмұны мен мерзімдерін таңдауға мүмкіндік беретін, мемлекет белгілеген және белгілі бір ақша сомасымен қамтамасыз етілген, атаулы құжат (ваучер) түрінде ресімделген жан басына шаққандағы норматив негізінде қаржыландырылатын біліктілікті арттыру нысаны.

Біліктілікті арттыру институты – үздіксіз білім беру жүйесінде кадрлардың кәсіптік біліктілігін арттырудың және оларды қайта даяр-

лаудың актуалды білім беру бағдарламаларын іске асыратын, білім берудегі әдістемелік жұмыстың тиімділігін қамтамасыз ететін инновациялық процестерді қолдауды жүзеге асыратын білім беру ұйымы.

Біліктілікті беру – тиісті кәсіптік қызмет түрінің шеңберінде жұмысты орындау үшін қажетті жеке қабілеттілік, кәсіптік білім, машықтар мен дағдылар жиынтығын растау рәсімі;

Білім алу үшін арнайы жағдайлар – ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар адамдардың (балалардың) оларсыз жалпы білім беретін оқу және білім беру бағдарламаларын меңгеруі мүмкін болмайтын, арнайы оқу бағдарламаларын және оқыту әдістерін, техникалық және өзге де құралдарды, тыныс-тіршілігін, сондай-ақ медициналық, әлеуметтік және өзге де көрсетілетін қызметтерді қамтитын жағдайлар.

Білім алушыларды аралық аттестаттау – білім алушылардың бір оқу сабағының, бір оқу пәнінің және (немесе) модульдің, сондай-ақ бір біліктілік шеңберінде кәсіптік модульдердің бір бөлігінің немесе бүкіл көлемінің мазмұнын оларды зерделеп бітіргеннен кейінгі меңгеру сапасын бағалау мақсатында жүргізілетін рәсім;

Білім алушыларды қорытынды аттестаттау – олардың тиісті білім беру деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында көзделген оқу сабақтарының, оқу пәндерінің және (немесе) модульдердің көлемін меңгеру дәрежесін айқындау мақсатында жүргізілетін рәсім.

Білім беру – имандылық, зияткерлік, мәдени, тәндік жағынан дамыту және кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мақсаттарында жүзеге асырылатын тәрбиелеу мен оқытудың үзіліссіз процесі.

Білім беру бағдарламасы – оқытудың мақсатын, нәтижелері мен мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды және оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемшарттарын қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының біртұтас кешені.

Білім беру гранты – "бакалавр" немесе "магистр" дәрежелері берілетін жоғары немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білімге ақы төлеу үшін Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгіленген шарттармен білім алушыға берілетін ақшаның нысаналы сомасы.

Білім беру кредиті – қаржылық ұйымдар мерзімділік, ақылылық және қайтарымдылық шарттарымен оқыту ақысын төлеу үшін қарыз алушыға беретін ақша.

Білім беру қызметі – білім беру субъектілерінің мақсатты,

педагогтік негізделген, дәйекті өзара іс-қимылы барысында жеке адамды оқыту, дамыту және тәрбиелеу міндеттері шешілетін процесс.

Білім беру мониторингі – білім беру процестерін жүзеге асырудың жай-күйін және нәтижелері мен шарттары өзгеруінің серпінін, білім алушылар контингентін, білім беру ұйымдары желісін, сондай-ақ олардың қызметі жетістіктерінің рейтингілік көрсеткіштерін жүйелі түрде байқау, талдау, бағалау және болжау.

Білім беру сапасын бағалаудың ұлттық жүйесі – білім беру сапасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарына, жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің қажеттіліктеріне сәйкестігін белгілеудің институционалдық құрылымдары, рәсімдері, нысандары мен әдістерінің жиынтығы.

Білім туралы құжаттарды нострификациялау – басқа мемлекеттерде, халықаралық немесе шетелдік оқу орындарында (олардың филиалдарында) білім алған адамдарға берілген құжаттардың баламалылығын айқындау мақсатында жүргізілетін рәсім.

Білім беру ұйымдарын аккредиттеу – білім беру қызметтерінің сапасы туралы объективті ақпарат беру және оны арттырудың тиімді тетіктерінің бар екенін растау мақсатында аккредиттеу органының белгіленген аккредиттеу стандарттарына (талаптарына) сәйкестігін тану рәсімі;

Білім беру ұйымдарын мемлекеттік аттестаттау – білім беру ұйымдары көрсететін білім беру қызметтерінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарт талаптарына сәйкестігін бақылау мақсатымен жүргізілетін рәсім.

Гимназия – білім алушылардың бейімділігі мен қабілеттеріне сәйкес қоғамдық-гуманитарлық және өзге де оқыту бағыттары бойынша кең ауқымда және тереңдете білім беруді қамтамасыз ететін бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын және қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орны.

Ғылыми-әдістемелік жұмыс – ғылым жетістіктері мен озық педагогикалық тәжірибеге негізделген және үздіксіз білім беру жүйесінің жұмыс істеуін және оны дамытуды жетілдіруге бағытталған қызмет түрі.

Ғылым кандидаты, ғылым докторы – ізденушілердің диссертациялар қорғауы негізінде берілген ғылыми дәрежелер.

Докторант – докторантурада білім алатын адам.

Докторантура – білім беру бағдарламалары философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін бере отырып, ғылыми, педагогтік және (немесе) кәсіптік қызмет үшін кадрлар даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру.

Дуальды оқыту – кәсіпорынның (ұйымның), оқу орнының және білім алушының тең жауапкершілігі кезінде білім беру ұйымындағы оқытуды білім алушыларға жұмыс орындарын ұсынып және өтемақы төлемін төлей отырып, кәсіпорындағы (ұйымдағы) өндірістік оқыту мен кәсіптік практиканың міндетті кезеңдерімен ұштастыратын кадрлар даярлау нысаны.

Дрекше мәртебе – жеке тұлғаны тәрбиелеуге, оқытуға және оның кәсіптік қалыптасуына аса зор үлес қосқаны, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің тұрақты жоғары деңгейін қамтамасыз еткені үшін Қазақстан Республикасының Президенті беретін және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымының мәртебесі.

Ерекше білім беруді қажет ететін адамдар (балалар) – денсаулығына байланысты білім алуда ұдайы немесе уақытша қиындық көріп жүрген, арнайы, жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мен қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын қажет ететін адамдар.

Жалпы білім беретін мектеп – бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, сондай-ақ білім алушылар мен тәрбиеленушілерге қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орны.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлау бағыттарының сыныптауышы (кадрларды даярлау бағыттарының сыныптауышы) – жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлау бағыттарын сыныптау мен кодтауды белгілейтін және жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыру үшін пайдаланылатын құжат.

Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы – жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыратын жоғары оқу орны.

Жоғары колледж – техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білімнің интеграцияланған модульдік білім беру

бағдарламаларын іске асыратын оқу орны.

Зерттеу университеті – Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен, бес жылға арналған даму бағдарламасын іске асыратын және білім мен ғылымды интеграциялау, жаңа білімді және технологияларды жинақтау мен трансферттеу үшін өз қызметінің нәтижелерін пайдаланатын университет.

Инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс.

Инновациялық білім беру консорциумы – жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары, ғылыми ұйымдар мен өндіріс саласында жұмыс істейтін басқа да заңды тұлғалар іргелі, қолданбалы ғылыми зерттеулер мен технологиялық инновациялар негізінде жоғары білікті мамандар даярлау үшін зияткерлік, қаржылық және өзге де ресурстарды біріктіретін, бірлескен қызмет туралы шарт негізіндегі ерікті тең құқықты бірлестік.

Институт – Ғылыми-педагогикалық қызметті, сондай-ақ кәсіби қызмет үшін кадрлар даярлауды жүзеге асыратын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы.

Институционалдық аккредиттеу – білім беру ұйымы сапасының мәлімделген мәртебесіне және аккредиттеу органының белгілеген стандарттарына сәйкестігін аккредиттеу органының бағалау процесі.

Интеграцияланған білім беру бағдарламалары – білім беру бағдарламаларының тиісті мазмұнды аспектілерін біріктіру негізінде әзірленген білім беретін оқу бағдарламалар.

Интернаттық ұйымдар – тұратын орын беріле отырып, белгілі бір санаттағы адамдардың білім алу құқықтарына мемлекеттік кепілдіктерді қамтамасыз ететін білім беру ұйымдары.

Интернатура – клиникалық практикаға рұқсат алу үшін білім алушыларды базалық жоғары медициналық білім беру шеңберінде клиникалық мамандықтар бойынша даярлау нысаны.

Кадет – әскери, арнаулы оқу орнында техникалық және кәсіптік немесе орта білімнен кейінгі білімнің білім беру бағдарламалары бойынша білім алып жатқан адам.

Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталықтары – ата-анасын немесе басқа да заңды өкілдерін анықтау үшін үш жастан он сегіз жасқа дейінгі қадағалаусыз және панасыз қалған балаларды, уақтылы орналастырылуы мүмкін болмаған жағдайда ата-анасының немесе

оларды алмастыратын адамдардың қамқорлығынсыз қалған балаларды, қорғаншылық және қамқоршылық органы балалардың өміріне немесе денсаулығына тікелей қатер төнген кезде ата-анасынан (олардың біреуінен) немесе қамқорлыққа алған басқа адамдардан алып қойған балаларды, арнаулы білім беру ұйымдарына жіберілетін балаларды, сондай-ақ әлеуметтік бейімсіздікке және әлеуметтік депривацияға әкеп соққан қатыгездікпен қарау салдарынан өмірлік қиын жағдайда жүрген балаларды қабылдауды және уақытша бағып-ұстауды қамтамасыз ететін, білім беру органдарының қарамағындағы ұйым.

Кәсіптік бағдар – білім алушының кәсіптік қызығушылықтарына, жеке қабілеттері мен психикалық-физиологиялық ерекшеліктеріне сәйкес білім беру және кәсіптік мүмкіндіктер саласында, мамандық пен оқитын орнын еркін және саналы таңдау құқықтарын іске асыруына ақпараттар мен консультациялық көмек беру.

Кәсіптік білім – білім алушылардың белгілі бір салада кәсіптік қызметті жүргізуіне және (немесе) нақты кәсіп немесе мамандық бойынша жұмысты орындауына мүмкіндік беретін білімдерді, машықтарды, дағдыларды және құзыреттерді алуына бағытталған білім беру түрі.

Кәсіптік даярлау – белгілі бір жұмыс түрін орындау үшін қажет жаңа немесе өзгертілген кәсіптік дағдыны меңгеру үшін жеке адамды дамытуға бағытталған кәсіптік оқыту нысаны.

Кәсіптік практика – болашақ кәсіптік қызметпен байланысты белгілі бір жұмыс түрлерін орындау процесінде теориялық білімдерді, дағдыларды бекітуге, практикалық машықтар мен құзыреттерді иемденуге және дамытуға бағытталған оқу қызметінің түрі.

Кешенді тестілеу – ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қолданылып, бірнеше оқу пәндері бойынша бір мезгілде өткізілетін емтихан нысаны.

Колледж – жалпы орта және техникалық пен кәсіптік білімнің немесе орта білімнен кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орны.

Кооперативтік оқыту – мемлекеттің, жұмыс берушілердің және оқу орындарының корпоративтік жауапкершілігіне негізделген, кадрларды кәсіптік даярлауды ұйымдастыру нысандарының бірі.

Кредиттік оқыту технологиясы – академиялық кредиттерді жинақтай отырып, білім алушылардың пәндерді оқып зерделеу

дәйектілігін таңдауы және дербес жоспарлауы негізіндегі оқыту.

Курсант – әскери, арнаулы оқу орнында жоғары білімнің білім беру бағдарламалары бойынша білім алып жатқан адам.

Қауымдастырылған профессор (доцент), профессор – білім беру саласындағы уәкілетті орган беретін ғылыми атақтар.

Қашықтықтан білім беру технологиясы – білім алушы мен педагог қызметкердің жанама (алыстан) немесе толық емес жанама өзара іс-қимылы кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылатын оқыту.

Қолданбалы бакалавриат – білім беру бағдарламалары "қолданбалы бакалавр" біліктілігін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған орта білімнен кейінгі білім.

Қолданбалы бакалавр – орта білімнен кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын меңгерген адамдарға берілетін біліктілік.

Қосымша білім беретін мектептен тыс ұйым – білім алушылар мен тәрбиеленушілерге қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу-тәрбие ұйымы.

Қосымша білім беру – білім алушылардың, тәрбиеленушілер мен мамандардың жан-жақты қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында жүзеге асырылатын тәрбиелеу, оқыту процесі.

Лицей – білім алушылардың бейімділігі мен қабілеттеріне сәйкес оларға кең ауқымда және тереңдете жаратылыстанушылы-математикалық білім беруді қамтамасыз ететін негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын және қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орны.

Магистр – магистратураның білім беру бағдарламаларын меңгерген адамдарға берілетін дәреже.

Магистрант – магистратурада білім алатын адам.

Магистратура – білім беру бағдарламалары "магистр" дәрежесін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру.

Маман – адамдарға жоғары білімнің білім беру бағдарламасын меңгергеннен кейін берілетін біліктілік.

Мамандандырылған аккредиттеу – білім беру ұйымы іске асыратын жекелеген білім беру бағдарламаларының сапасын бағалау.

Мектепке дейінгі ұйым – мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың

жалпы білім беретін, арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымы.

Мемлекеттік білім беру тапсырысы – мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, орта білім беру жөнінде, экономиканың қажеттілігін қамтамасыз ету, білікті жұмыс күші мен қоғамның зияткерлік әлеуетін молықтыру үшін кадрларды даярлау, білікті жұмыскерлер мен мамандардың біліктілігін арттыру және оларды қайта даярлау жөнінде, сондай-ақ білім беру жүйесін оқу-әдістемелік қамтамасыз ету жөнінде мемлекет қаржыландыратын қызмет көрсетулер көлемі.

Мемлекеттік оқу бітіру емтиханы – білім алушылардың орта білім беру курсына аяқтағаны туралы куәландыратын, мемлекеттік үлгідегі құжатты алуы үшін қажетті шарт болып табылатын, орта білім беру ұйымдарында білім алушыларды қорытынды аттестаттау нысаны.

Оқу бағдарламасы – әрбір оқу сабағы, әрбір оқу пәні және (немесе) модуль бойынша меңгерілуге тиіс білімнің, машықтың, дағды мен біліктіліктің мазмұны мен көлемін айқындайтын бағдарлама.

Оқу жоспары – тиісті білім беру деңгейінде білім алушылардың оқу сабақтарының, оқу пәндерінің және (немесе) модульдердің, кәсіптік практиканың, өзге де оқу қызметі түрлерінің тізбесін, реттілігін, көлемін (еңбекті қажетсінуін) және бақылау нысандарын регламенттейтін құжат.

Оқу-клиникалық орталығы – медициналық жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымының қазіргі заманғы аппаратурамен, фантомдармен және муляждармен жабдықталған және білім алушылардың және (немесе) медицина қызметкерлерінің практикалық (клиникалық) машықтарды меңгеруіне және оларды бақылауға арналған құрылымдық бөлімшесі.

Оқыту – білім алушылар мен тәрбиеленушілердің білімдерді, машықтарды, дағдыларды және құзыреттерді иелену, қабілеттерді дамыту, білімдерін күнделікті өмірде қолдану тәжірибесін иелену және бүкіл өмір бойы білім алуға ынталануын қалыптастыру жөніндегі қызметін ұйымдастырудың мақсатты бағытталған процесі.

Оқыту нәтижелері – білім алушылардың білім беру бағдарламасын меңгеру бойынша алған, көрсететін білімінің, машықтарының, дағдыларының бағалаумен расталған көлемі және қалыптасқан құндылықтар мен қарым-қатынастар.

Оқыту-сауықтыру білім беру ұйымы – балаларды және оқушы

жастарды тәрбиелеу, оларға білім беру, сауықтыру, демалдыру жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын заңды тұлға.

Орта білім – азаматтардың Қазақстан Республикасының Конституциясымен кепілдік берілген, білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарына сәйкес бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын меңгеруі нәтижесінде алатын білімі.

Орта білім беру ұйымы – бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, мамандандырылған жалпы білім беретін және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымы.

"Өзін-өзі тану" адамгершілік-рухани білім беру бағдарламасы – білім алушылардың үйлесімді зияткерлік және адамгершілік-рухани дамуын қамтамасыз ететін тәрбиелеу және оқыту жүйесінің мақсатын, мазмұнын, сондай-ақ жұмыс істеуінің инновациялық тәсілдерін айқындайтын бағдарлама.

Өмірлік қиын жағдайда жүрген балаларды қолдау орталықтары – тұрақты немесе уақытша (күндіз) болуды ұсына отырып, сондай-ақ қызметі өмірлік қиын жағдайдың алдын алу жөніндегі шараларды жүзеге асырумен байланысты заңды тұлғаларға ақпараттық, консультациялық, делдалдық көрсетілетін қызметтерді ұсыну жолымен арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсететін, білім беру органдарының қарамағындағы ұйымдар.

Өндірістік оқыту – білім беру ұйымдарының және (немесе) кәсіпорындардың (ұйымдардың) базасында білім алушылардың теориялық білім алуына, практикалық машықтануына бағытталған оқыту

– клиникалық мамандықтар бойынша жоғары оқу орнынан кейінгі тереңдетілген медициналық білім алу нысаны.

Резидентура тыңдаушысы – клиникалық мамандықтар бойынша жоғары оқу орнынан кейінгі тереңдетілген медициналық білімнің білім беру бағдарламаларын меңгеретін маман.

Рухани (діни) білім беру ұйымдары – дін қызметшілерін даярлаудың білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орындары;

Стипендия – білім алушыларға олардың тамағына, күнелтуіне және оқу әдебиетін сатыға алуына жұмсалатын шығындарды ішінара жабу үшін берілетін ақша сомасы.

Стипендиялық бағдарламалар – қазақстандық жоғары және

(немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында шетелдіктерді, оның ішінде Қазақстан Республикасының азаматы болып табылмайтын, ұлты қазақ адамдарды оқытуды көздейтін және мемлекеттік бюджет қаражатынан қаржыландырылатын бағдарламалар.

Студент – техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымында оқитын адам.

Студенттерді, магистранттар мен докторанттарды жатақханалардағы орындармен қамтамасыз етуге мемлекеттік тапсырыс – мемлекеттік білім беру тапсырысымен байланысты, студенттер, магистранттар мен докторанттар үшін жатақханалардан жаңа орындар беруді қамтамасыз ету бойынша көрсетілетін қызметтер үшін ақшалай төлемдер.

Сынып жетекшілігі – педагог жұмыскерге сыныпта білім алушылардың қызметін оқу-тәрбие процесі шеңберінде үйлестіру бойынша жүктелген функция.

Танылған аккредиттеу органдарының тізілімі – білім беру саласындағы уәкілетті орган қалыптастырған, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымына (ЭЫДҰ) мүше мемлекеттердің аккредиттеу органдарының тізіліміне және (немесе) қауымдастықтарына кірген ұлттық және шетелдік аккредиттеу органдарының тізбесі.

Тәлімгер – өндіріс немесе қызметтер көрсету саласы технологияларын меңгерген, өндірістік оқыту мен кәсіптік практикаға басшылықты жүзеге асыратын кәсіпорынның (ұйымның) білікті жұмыскері.

Техникалық және кәсіптік білім беру – білікті жұмысшы кадрлар мен орта буын мамандарын даярлауға бағытталған білім беру.

Тыңдаушы – білім беру ұйымында қосымша білімнің және дайындық бөлімінің білім беру бағдарламалары бойынша білім алып жатқан адам.

Тірек мектеп (ресурс орталығы) – шағын жинақталған мектеп оқушыларының сапалы білім алуға қолжетімділігін қамтамасыз ету мақсатында білім алушылардың қысқа мерзімді сессиялық сабақтарын, аралық және қорытынды аттестатталуын өткізу үшін таяу маңдағы шағын жинақталған мектептердің білім беру ресурстары оның базасында шоғырланатын орта білім беру ұйымы.

Университет – әртүрлі салалар бойынша Ғылыми-педагогикалық қызметті, кадрлар даярлауды, іргелі және (немесе) қолданбалы

ғылыми зерттеулерді жүзеге асыратын және жетекші ғылыми-әдістемелік орталық болып табылатын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы.

Училище – мәдениет саласында негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік немесе орта білімнен кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орны.

Ұлттық бірыңғай тестілеу – жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарына түсуге арналған іріктеу емтихандарының бір нысаны.

Ұлттық жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы – ерекше мәртебесі бар жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы.

Ұлттық зерттеу университеті – ерекше мәртебесі бар зерттеу университеті.

Философия докторы (PhD) – Қазақстан Республикасында немесе одан тысқары жерлерде Ғылыми-педагогикалық бағыт бойынша докторантураның бағдарламасын меңгерген және диссертация қорғаған адамдарға берілетін, Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен танылған дәреже.

Халықаралық мектеп – дербес әзірленген интеграцияланған білім беру бағдарламаларын іске асыратын, Халықаралық Бакалавриат Ұйымында авторизациялаудан немесе халықаралық институционалдық аккредиттеуден өткен оқу орны.

Шағын жинақты мектеп – білім алушылар контингенті шағын, сынып-жинақтары біріктірілген және оқу сабақтарын ұйымдастырудың өзіндік нысаны бар жалпы білім беретін мектеп.

Эксперименттік алаң – жаңа педагогикалық технологиялар мен білім берудің жаңа мазмұнын сынақтан өткізуге арналған эксперимент режимінде білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымы.

Экстернат – білім алушы сабаққа үнемі қатыспай-ақ тиісті білім беру бағдарламасының оқу пәндерін өз бетімен оқитын оқыту нысандарының бірі.

Элиталық білім – дарынды адамдарға арналған мамандандырылған білім беру ұйымдарында іске асырылатын мамандандырылған жалпы білім беретін оқу және білім беру бағдарламалары бойынша алынатын білім.

ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ

1. Білім беру саласындағы мемлекеттік саясат көрініс табады:
 - A) мерзімді басылымдарда
 - B) ғылыми-әдістемелік әдебиетте
 - C) жеке тұлға
 - D) білім беру жүйесінің мемлекеттік нормативтік құжаттарында
 - E) сабақ жоспары
2. Мемлекеттік білім беру стандарты функцияларды орындайды:
 - A) әлеуметтік реттеу, ізгілендіру, білім беру, басқару, білім сапасын арттыру
 - B) экономикалық
 - C) басқару
 - D) оқыту, дамытушы
 - E) білім беру
3. Қоғамда арнайы ұйымдастырылған адам дамуы үшін қажетті жағдайлар жүйесі:
 - A) тәрбие
 - B) даму
 - C) оқыту
 - D) білім беру
 - E) баптау
4. Педагогикада кеңінен қолданылатын "тұлға" ұғымы:
 - A) жер бетіндегі тірі организмдердің жоғарғы даму сатысының мәні
 - B) адамның саналы және ойлай білетін
 - C) жеке адам
 - D) оның қоғамдық мәнін сипаттайтын жан-жақты дамыған қасиеттер мен қасиеттердің жиынтығы
 - E) адамның басқа адамнан айырмашылығы ерекше
5. Тұлғаның дамуының негізгі факторлары:
 - A) ойын, оқу, еңбек
 - B) орта, тұқым қуалаушылық, өз іс-әрекеті
 - C) мектеп, отбасы
 - D) білім, білік, дағды

Е) ата-аналар

6. Кез келген оқу орнының қызметі осы стандарттарға сай келуі керек:

- А) білім берудің кәсіби міндетті
- В) білім берудің жалпыға міндетті
- С) оқыту міндетті
- Д) білім берудің орта міндетті
- Е) тәрбиелік

7. Тәжірибені бір ұрпақпен беру процесі және оны басқалармен игеру, адамның дамуын қамтамасыз етеді:

- А) білім беру
- В) дамыту
- С) оқыту
- Д) білім жинау
- Е) бағыттау

8. Білім беру ұйымдарында саяси партиялар мен діни ұйымдардың (бірлестіктердің) ұйымдық құрылымдарын құруға және олардың қызметіне:

- А) бейімдейді
- В) декларациясын қолдайды
- С) кепілдік
- Д) бағыттайды
- Е) тыйым салынады

9. Білім беру мекемелері өз қызметін басшылыққа алады:

- А) оқу жоспары
- В) Жарғымен
- С) әлеуметтік
- Д) әдістемелік ұсыныстар
- Е) басқару органдарының бұйрықтары

10. Қандай да бір мемлекеттік органның мәртебесі мен өкілеттіктерін айқындайтын:

- А) ереже
- В) құқықтық акт
- С) заң

- D) қағида
- E) стандарт

11. Мемлекеттік қызмет көрсетуге қойылатын талаптарды белгілейтін, сондай-ақ мемлекеттік қызмет көрсету процесінің сипаттамаларын, нысанын, мазмұны мен нәтижесін қамтитын:

- A) ереже
- B) құқықтық акт
- C) нұсқаулық
- D) техникалық регламент
- E) стандарт

12. Оқыту құбылыстары мен заңдылықтарына қатысты дұрыс негізделген тұжырымдар мен гипотезалар жүйесі ретінде оқыту және оқу туралы ғылым-оқу-жаттығу, оларды өзгерту тәсілдері:

- A) тәрбие
- B) гносеология
- C) әдістемелік
- D) педагогикалық
- E) білім беру

13. Дамыта оқыту әдістемесі:

- A) бақылау әдісі ретінде тестілеуді қолдану
- B) білім берудегі тұлғаның белсенділігі
- C) жаңа технологияларды енгізу
- D) оқыту барысында көрнекілікті қолдану
- E) педагогикалық шеберлікті жетілдіру

14. Дидактикалық ойындардың мақсаты:

- A) оқылатын құбылыстардың динамикасын ашу
- B) танымдық үрдісті ынталандыру
- C) алынған білімді практикалық тапсырмаларды шешуге қолдану
- D) білім беру және тәрбиелеу
- E) іс-әрекетті орындау ережелерін білу

15. Бейіндік оқытуды енгізе отырып, білім беру мазмұнын саралау, интеграциялау және кәсіптік бағдарлау негізінде әзірленетін бағдарлама:

- A) мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту
- B) бастауыш білім беру
- C) негізгі орта білім беру
- D) жалпы аралас
- E) жалпы орта білім беру

16. Азаматтарға орта білім беруге кепілдік береді:

- A) мемлекеттік білім беру стандарты
- B) ҚР Конституциясы
- C) білім туралы Заң
- D) Білім және ғылым министрлігінің бұйрығы
- E) білім беру

17. Педагогикалық технология:

- A) ғылыми зерттеу
- B) алдын ала жобаланған оқу-тәрбие процесін практикада жүзеге асыру
- C) тәрбие үрдісін ұйымдастыру әдістемесі
- D) дидактикалық жүйелер
- E) оқыту әдістемесі

18. Білім берудегі тұлғалық-бағдарлы тәсілдің мәні:

- A) ұжымдық тәрбиенің қажеттілігі
- B) педагогикалық іс-әрекеттің гуманистік бағыты
- C) қоғамның әлеуметтік-экономикалық жағдайларының жасөспірімдер санасына әсері
- D) мұғалім әрдайым қарым-қатынас субъектісі, оқушы – педагогикалық әсер объектісі
- E) баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы отбасылық тәрбиенің қатаң тәртібі

19. Жеке тұлға мен қоғам үшін кәсіби маңызды қасиеттерді қалыптастыру, олар адамға еңбек қызметінің нақты түрлерінде өзін толық іске асыруға мүмкіндік береді:

- A) білім беру

- B) жалпы білім
- C) кәсіби құзыреттілік
- D) мәдени мұра
- E) жеке менталитет

20. Ережелерді қандай қағидатқа жатқызасыз: жеңілден қиынға; белгілі белгіден беймәлімге; қарапайымнан күрделіге:

- A) білім беру
- B) ғылымилық
- C) білім алу
- D) теорияның практикамен байланысы
- E) индукция

21. Оқыту принципі:

- A) оқу материалын іріктеу негізінде жатқан бастапқы жағдай
- B) басқарушы ереже негізінде жатқан қамтамасыз ету ғылымилық оқыту
- C) оқу үдерісін практикалық ұйымдастыруға қойылатын негізгі талаптар
- D) оқыту заңдылықтарын сақтау үшін ұстанатын негізгі жағдай
- E) оқыту ережесі, ол бұлжытпай сақталуы тиіс

22. Педагогикалық талдаудың мәні:

- A) мұғалімдердің жұмысындағы кемшіліктерді анықтау
- B) оқушылардың білім деңгейін көтеру
- C) педагогикалық үрдістің жағдайы мен даму үрдісін зерттеу, нәтижелерді бағалау және ұсыныстар жасау
- D) мектеп жұмысының кемшіліктерін анықтау
- E) тәрбие жұмысын жақсарту

23. Оқытудың құрылымдық-логикалық технологиясы:

- A) белгілі бір сюжетті іске асыру
- B) ынтымақтастық кеңістігін кеңейту
- C) дидактикалық тапсырмаларды қоюды кезең-кезеңмен ұйымдастыру, оларды шешу тәсілін таңдау
- D) іс-әрекет алгоритмдерін өңдеу
- E) ойлауды дамыту

24. Қабылдау, түсіну, қорыту, бекіту, тәжірибеде қолдану:

- A) педагогикалық үрдістің кезеңдері
- B) оқыту үрдісінің компоненттері
- C) оқыту үрдісінің құрылымы
- D) білім беру үрдісінің кезеңдері
- E) іс-әрекеттің компоненттері

25. Оқыту процесінің құрылымдық компоненті болып табылмайды:

- A) оқыту мақсаты
- B) оқыту нәтижесі
- C) оқыту әдістері
- D) оқыту формасы
- E) оқыту заңдылықтары

26. Педагог қызметкерлердің әлеуметтік мәртебесін арттыруды қамтамасыз ету білім беру жүйесінің:

- A) ұраны
- B) бағыты
- C) кепілдігі
- D) міндеті
- E) ұстанымы

27. Білім деңгейі мен сапасына мемлекеттік кепілдіктерді сақтайды және білім беру бағдарламасын жасау кезінде әзірлеуші үшін міндетті басшылық болады:

- A) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары
- B) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру бағыты
- C) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру кепілдігі
- D) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру міндеті
- E) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру ұстанымы

28. Оқу пәндерінің құрамын, оларды зерделеу жылдары бойынша, оларға берілетін сағаттардың санын белгілейтін мемлекеттік құжат:

- A) оқу бағдарламасы
- B) оқу жоспары
- C) оқу құралы
- D) оқу құралы
- E) әдістемелік ұсынымдар

29. Пәнді оқу мақсаты, білімге, шеберлікке, дағдыларға қойылатын негізгі талаптар, оқыту нысандары мен әдістері туралы ұсынымдар, оқу материалының тақырыптық мазмұны, жекелеген мәселелерді зерделеуге арналған болжамды уақыт туралы түсіндірме жазбадан тұратын құжат:

- A) әдістемелік нұсқау
- B) оқу бағдарламасы
- C) әдістемелік нұсқаулар
- D) оқу жоспары
- E) тәрбие жұмысының жоспары

30. Мұғалім мен оқушының белгіленген тәртіпте және белгілі бір тәртіпте келісілген іс-әрекет тәсілі:

- A) білім беру
- B) оқу формасы
- C) оқыту әдісі
- D) оқыту
- E) оқыту мақсаты

31. Мемлекеттік білім беру стандарты:

- A) жалпы білім берудің мазмұны
- B) бітірушілердің жалпы білім беру дайындығына қойылатын талаптардың міндетті деңгейі және осы талаптарға сәйкес мазмұны, әдістері, формалары, оқыту және бақылау құралдары
- C) жеке алынған білім беру мекемесінің ерекшелігін көрсететін құжат
- D) білім салалары, ғылым және қызмет түрлері бойынша үздіксіз білім беру технологиялары
- E) оқу жүктемесінің максималды рұқсат етілген көлемі

32. Білім беруді дамыту үдерісіне жатпайды:

- A) мемлекет меншігіне алу
- B) демократияландыру
- C) ақпараттандыру
- D) гуманизация
- E) компьютерлендіру

33. Нақты тәрбие процесін ұйымдастырудың нұсқасы:

- A) тәрбие
- B) тәрбие шаралары
- C) тәрбие формалары
- D) тәрбие әдістері
- E) тәрбие мазмұны

34. Тәжірибе процесінде пайда болатын және кәсіби білімді, іскерлікті, дағдыны және шығармашылық қызмет элементтерін меңгерудің жоғары деңгейін білдіретін жеке тұлғаның қасиеті:

- A) икемділік
- B) мамандық
- C) қызметкердің жеке потенциалы
- D) кәсіби шеберлік
- E) кәсіби біліктілік

35. Жеке адамның біліктілігі мен жан-жақты дамуын қалыптастыру үшін негіз болып табылатын білім берудің әрбір деңгейі бойынша білімдер жүйесі:

- A) міндетті білім беру стандарттары
- B) міндетті білім беру бағыты
- C) міндетті білім беру кепілдігі
- D) білім беру мазмұны
- E) міндетті білім беру ұстанымы

36. Білім беру бағдарламалары мазмұны мен міндеттеріне қатысты жіктелуі (артығын белгілеу):

- A) жалпы білім беретін
- B) кәсіптік
- C) қосымша
- D) аралас
- E) үлгілік

37. Жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мазмұнына қарай мынадай оқу бағдарламаларына (артығын белгілеу):

- A) мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту
- B) бастауыш білім беру
- C) негізгі орта білім беру

- D) жалпы аралас
- E) жалпы орта білім беру

38. Кәсіптік бағдарламалар мазмұнына қарай (артығын белгілеу):

- A) мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту
- B) жоғары оқу орнынан кейінгі
- C) жоғары білімнің
- D) техникалық және кәсіптік білімнің
- E) орта білімнен кейінгі білімнің

39. Педагогикалық менеджмент:

- A) оқу бағдарламаларының өзара келісімділігі ретінде пәнаралық байланыстар
- B) топпен, ұжыммен қарым-қатынас
- C) мәдени ортаға тән психикалық өмірдің ерекшелігі ретінде
- D) білім беру процесін басқарудың тиімділігін арттыруға бағытталған принциптер, әдістер кешені
- E) теориялық білімді практикалық қызметке аудару бойынша педагогикалық іс-әрекеттер кешені

40. Білікті жұмысшы кадрлар даярлауды көздейтін білім беру бағдарламалары:

- A) мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту
- B) жоғары оқу орнынан кейінгі
- C) жоғары білімнің
- D) техникалық және кәсіптік білімнің
- E) орта білімнен кейінгі білімнің

41. Мұғалімдердің мерзімді аттестациясы:

- A) оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін бағалау
- B) педагогикалық ұжымның даму динамикасының үздіксіз мониторингі
- C) мұғалімнің педагогикалық еңбегін ғылыми ұйымдастыру
- D) мұғалімдердің кәсіби деңгейін кешенді бағалау
- E) ғылыми-практикалық семинарлар, конференциялар ұйымдастыру және өткізу

42. Демократияландыру және ізгілендіру, жүйелілік пен тұтастық, орталықсыздандыру мен орталықтандырудың қисынды үйлесімі, дара басшылық пен алқалылық бірлігі, ақпараттың объективтілігі мен толықтығы:

- A) басқару заңдылықтары
- B) басқару әдістері
- C) басқару құралдары
- D) басқару принциптері
- E) басқару әдістері

43. Белгілі бір салада Ғылыми-педагогикалық қызметті жүзеге асыратын және ғылыми-әдістемелік орталық болып табылатын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы:

- A) институт
- B) университет
- C) колледж
- D) академия
- E) зерттеу

44. Ғылыми-педагогикалық қызметті, сондай-ақ кәсіби қызмет үшін кадрлар даярлауды жүзеге асыратын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы:

- A) институт
- B) университет
- C) колледж
- D) академия
- E) зерттеу

45. Өртүрлі салалар бойынша Ғылыми-педагогикалық қызметті, кадрлар даярлауды, іргелі және (немесе) қолданбалы ғылыми зерттеулерді жүзеге асыратын және жетекші ғылыми-әдістемелік орталық болып табылатын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы:

- A) институт
- B) университет
- C) колледж
- D) академия
- E) зерттеу

46. Жалпы білім беру мекемесінің басшысын тағайындау немесе сайлау рәсімі айқындалады:

- A) "Білім туралы" Заңымен
- B) жергілікті басқару ұйымдарының шешімімен
- C) білім беру бағдарламасымен
- D) нұсқаулықпен
- E) жалпы білім беру мекемесінің Жарғысымен

47. Ұжымның басқа оқушылармен немесе басқа топтармен немесе олардың өкілдерімен жақсы қарым-қатынас орнату және қолдау қабілеті:

- A) ашықтық
- B) білім беру
- C) білім
- D) ақпараттық
- E) даму

48. Жалпы білім беру мекемелерінің қызметін реттейтін және мекеменің жарғыны әзірлеуіне негіз болып табылатын құжат:

- A) "Білім туралы" Заңы
- B) жергілікті өзін-өзі басқарудың ұйымдарының шешімі
- C) білім беру бағдарламасы
- D) жалпы білім беретін мекеме туралы үлгі ереже
- E) жалпы білім беру мекемесінің шешімі

49. Топтың бір-бірімен өзара іс-қимыл жасай білу қабілеті:

- A) білім беру
- B) жауапкершілік
- C) ұйымшылдық
- D) ақпараттық
- E) даму

50. Педагогикалық қызметтің нәтижесі:

- A) жақсы психологиялық климат
- B) жақсы денсаулық
- C) жоғары баға
- D) ең жақсы көрсеткіштер
- E) тұлғаның дамуы

51. Өзара іс-қимыл жасайтын білім беру стандарттарының және білім беру бағдарламаларының, ұйымдарының, білім беру мониторингін жүзеге асыратын оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету ұйымдарының жиынтығы:

- A) білім беру ережесі
- B) білім беру жүйесі
- C) білім беру нұсқаулық
- D) білім беру техникалық регламент
- E) білім беру стандарт

52. Педагогикалық технология:

- A) тәрбие үрдісін ұйымдастыру әдістемесі
- B) оқу үдерісін ұйымдастыру әдістемесі
- C) ғылыми зерттеу
- D) дидактикалық жүйелер
- E) алдын ала жобаланған оқу-тәрбие процесін практикада жүйелі, жүйелі түрде іске асыру

53. Педагогикалық талдау, мақсатты болжау және жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау, реттеу және реттеу:

- A) басқару функциясы
- B) басқару принциптері
- C) басқару әдістері
- D) басқару құралдары
- E) білім беру

54. Басшылардың, мұғалімдердің, оқушылар мен ата-аналардың дербестігі мен бастамаларын дамытуға бағытталған басқару қағидаты:

- A) мемлекеттік және жергілікті басқару
- B) жеке дара басшылық пен алқалылық бірлігі
- C) орталық және орталықтандыру
- D) демократияландыру және гуманизациялау
- E) жас ерекшеліктерін есепке алу

55. Жеке тұлғаға бағытталған тәрбие:

- A) жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғалық қасиеттерді дамыту және өзін-өзі дамыту

- В) әлеуметтік бейімделу және тұлғаның шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі жүзеге асыруы
- С) мәдени сәйкестендірудің педагогикалық басқарылатын процесі
- Д) педагогикалық басқару процесі
- Е) жеке тұлғаның барлық шығармашылық қабілеттерін дамыту

56. Дидактикалық принциптер мен заңдылықтарды ескере отырып әзірленген әдістер жүйесі және оқу міндеттерінің белгілі бір түрін шешу процесінде оларға сәйкес оқу ережелері:

- А) оқыту әдістері
- В) оқыту принциптері
- С) жеке-әрекеттік тәсіл
- Д) оқу әдістері
- Е) педагогикалық процесс

57. Дидактикалық тапсырмаларды шешу үшін мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттесуін ұйымдастыру тәсілдері:

- А) оқыту әдістері
- В) оқыту түрлері
- С) Оқыту құралдары
- Д) оқу тапсырмасы
- Е) білім беру

58. Практикалық жағдайларды имитациялайтын оқу қызметі:

- А) пікірталас
- В) диспут
- С) іскерлік ойын
- Д) дөңгелек үстел
- Е) сабақ

59. Жаңа білімді меңгеру үшін мұғалім мен оқушылар пайдаланған материалдық және мінсіз нысандар:

- А) оқу құралдары
- В) оқу үдерісін ұйымдастыру формалары
- С) оқыту әдістері
- Д) педагогикалық технологиялар
- Е) оқытудың техникалық құралдары

60. Білім көзі бойынша оқыту әдістерінің жіктелуін көрсетіңіз:

- A) индуктивті және дедуктивтік әдістер
- B) ынталандыру, қызметті ұйымдастыру, бақылау және өзін-өзі бақылау әдістері
- C) проблемалық, ішінара іздеу және зерттеу әдістері
- D) жаңа білімді зерттеу, білімді бекіту және бақылау әдістері
- E) сөздік, көрнекі және практикалық

61. Оқытудың сөздік әдістері:

- A) практикалық сабақ
- B) жаттығу, бақылау
- C) сурет салу, демонстрация
- D) әңгіме, түсінік, әңгіме, дәріс
- E) зертханалық сабақтар, иллюстрация

62. Оқытудың көрнекі әдістері:

- A) бақылау, демонстрация, иллюстрация
- B) тәрбие
- C) жаттығу, зертханалық сабақтар
- D) педагогикалық
- E) кітаппен жұмыс, түсініктеме

63. Оқытудың мақсаты мен міндеттеріне қол жеткізу жолы:

- A) оқыту әдісі
- B) білім беру
- C) оқыту
- D) оқыту әдістемесі
- E) талап қою

64. Дидактикадағы оқыту әдістері сұраққа жауап беруге мүмкіндік береді:

- A) білім беру
- B) оқыту әдісі
- C) неге үйрету керек
- D) оқыту кезінде
- E) оқу

65. Жаттығу, зертханалық жұмыс, практикалық жұмыс:

- A) оқыту әдістемесі
- B) білім беру
- C) практикалық әдістер
- D) зерттеу әдістері
- E) кітаппен жұмыс

66. Мұғалімнің инновациялық қызметіне:

- A) оқушылардың ойын әрекетін ұйымдастыру
- B) танымдық іс-әрекетті жандандыру
- C) білім беру
- D) жаңа білім беру технологияларын қолдану
- E) оқытудың авторлық үлгісін жасау

67. Әр түрлі және қайталанатын істердің көмегімен оқушылардың оқу іс-әрекетін басқару әдісі:

- A) білім беру
- B) наным-сенім
- C) жаттығу
- D) жаза
- E) білім беру

68. Білім беру технологиясы:

- A) сабақ құрылымы
- B) педагог жоспарланған нәтижеге жеткен процестің қатаң негізі
- C) оқыту әдістерінің жиынтығы
- D) оқыту ережесі мен тәсілдері
- E) жаңа енгізілімдер жүйесі

69. Тренингтік технологиялар:

- A) белгілі бір сюжетті іске асыру
- B) оқу-танымдық іс-әрекеттер алгоритмдерін пысықтау бойынша іс-әрекет жүйесі
- C) компьютер қолдану
- D) әр түрлі деңгейде ынтымақтастықты ұйымдастыру
- E) білім беру

70. 19-20 ғасырларда пайда болған және оқушылардың білімге өз бетімен қозғалысын қамтамасыз ететін оқыту әдісі:

- A) эвристикалық
- B) зерттеу
- C) практикалық
- D) білім беру
- E) педагогикалық

71. Практикада білімді қолдану дағдылары мен іскерлігін өндеу бойынша оқу жұмысының әдістері:

- A) оқу-жаттығу, зертханалық сабақтар
- B) дәріс
- C) ауызша сұрау
- D) білім беру
- E) әңгіме

72. Оқытудың практикалық әдістері:

- A) тарих
- B) сурет салу, демонстрация
- C) тәжірибе, жаттығулар, оқу-өндірістік еңбек
- D) зертханалық жұмыстар
- E) тәрбие

73. Оқыту әдісі:

- A) оқушылардың танымдық іс-әрекетін басқару
- B) білім алушылардың білімін, іскерлігін, дағдыларын меңгеруі
- C) оқушылардың іс-әрекетін басқару
- D) оқушыларды ұйымдастыру
- E) мұғалім мен оқушылардың өзара іс-әрекеті

74. Білім алушының танымдық әрекетін белсендіретін пікірталас:

- A) білім беру
- B) оқыту заңдылықтары
- C) оқыту заңы
- D) оқыту әдісі
- E) оқыту формасы

75. Баяндаудың диалогтық әдісі:

- A) тарих
- B) білім беру
- C) мектепшілік дәріс
- D) әңгімелесу
- E) жаттығу

76. Оқытудың құрылымдық-логикалық технологиясы:

- A) белгілі бір сюжетті іске асыру
- B) ынтымақтастық кеңістігін кеңейту
- C) дидактикалық тапсырмаларды қоюды кезең-кезеңмен ұйымдастыру
- D) іс-әрекет алгоритмдерін өңдеу
- E) ойлауды дамыту

77. Білім алушының танымдық қызметін белсендіретін пікірталас:

- A) оқыту формасы
- B) оқыту
- C) оқыту әдісі
- D) оқыту заңдылықтары
- E) оқыту заңы

78. Мұғалім мұқият ойластырылған сұрақтар жүйесін қою арқылы оқушыларды жаңа материалды түсінуге итермелейтін немесе зерделенген материалды меңгеруін тексеретін оқытудың диалогтық әдісі:

- A) зерттеу әдісі
- B) білім
- C) білім беру
- D) оқу әңгімесі
- E) бақылау әдісі

79. Түсіндіру:

- A) оқу материалын жан-жақты және бейнелі баяндаудан тұратын оқыту әдісі
- B) оқушылардың жаңа білімді меңгеруіне баулу
- C) теориялық ережелерді ашудан, дәлелдемелерді шығарудан және нұсқаудан тұратын оқыту әдісі
- D) ғылым фактілерін баяндау

Е) оқу материалын индуктивті мазмұндау әдісі

80. Білім алу көзі – объектілер, құбылыстар:

- A) көрнекілік әдістер
- B) білім
- C) практикалық әдістер
- D) білім беру
- E) деректер

81. Оқуға қызығушылықты ынталандыру әдісі:

- A) талап қою
- B) танымдық ойындар
- C) сенім маңызды оқу-жаттығу
- D) білім беру
- E) көрнекілік әдістер

82. Оқу ақпаратын беру және қабылдау логикасы бойынша оқыту әдістері:

- A) дедуктивтік, индуктивтік
- B) білім беру
- C) репродуктивті
- D) практикалық
- E) проблемалық

83. Көрнекілік оқыту әдісі, оның барысында оқушыларға табиғи заттар, құбылыстар мен процестер немесе олардың бейнелерді көрсету:

- A) дерек беру
- B) білім беру
- C) қоғамдық
- D) баяндау, түсіндіру
- E) жаттығу

84. Педагог пен оқушылардың берілген оқу мақсатына жетуге бағытталған реттелген қызметі:

- A) танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру
- B) оқыту
- C) оқыту әдісі

- D) тәсілдері білім беру оқытушының оқушыларға
- E) тәрбие

85. Оқушылардың танымдық іс-әрекетінің сипаты негізінде оқыту әдістері:

- A) білім беру
- B) бақылау
- C) сөздік, көрнекілік, практикалық
- D) ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру
- E) ынталандыру әдістері

86. Белгілі бір оқу-танымдық іс-әрекеттерді пысықтау бойынша қызмет жүйесі:

- A) жаңа технология
- B) оқыту технологиясы
- C) бақылау
- D) ойын технологиясы
- E) білім беру

87. Тестілерді, практикалық жаттығуларды қолдану:

- A) ойын технологиясы
- B) білім беру
- C) оқыту
- D) диалогтық технология
- E) оқыту технологиясы

88. Инновациялық ойындар мақсаты:

- A) оқушылардың барлық жеке потенциалын іске асыру
- B) өндіруге іс-қимыл стандартты жағдайларда
- C) іс-әрекет
- D) рөлді нақты орындау
- E) стандартты шешім қабылдау

89. Педагогикалық қызметтің нәтижесі:

- A) жақсы психологиялық климат
- B) жақсы денсаулық
- C) жоғары баға
- D) ең жақсы көрсеткіштер

Е) оқыту, тәрбиелеу, тәрбиеленуші тұлғасының дамуы

90. Мұғалімдердің әдістемелік деңгейін арттыру жүктелген:

- A) педагогикалық кеңес
- B) ғылыми кеңес
- C) әдістемелік кеңес
- D) ата-аналар комитеті
- E) өзін-өзі басқару органдары

91. Мұғалімдерді аттестаттау бір рет өткізіледі:

- A) бес жылда
- B) екі жылда
- C) он жылда
- D) жыл сайын
- E) жылына екі рет

92. Педагог қызметкерлерді аттестаттаудың негізгі мақсаты:

- A) мұғалімнің іс-әрекетін бағалау
- B) анықтау, тәжірибелі педагогтар
- C) қызметін ынталандыру
- D) инновацияны енгізу
- E) мұғалімнің жұмысын бақылау

93. Педагог қызметін бағалау:

- A) қызмет нәтижелерін жалпылау
- B) оқушылардың үлгерімі
- C) іс-әрекет нәтижелерін жалпылау және практикалық іс-әрекетті сараптамалық бағалау
- D) еңбек өтілі
- E) оқушылардың мінез-құлқына

94. Мұғалімдердің біліктілігін арттырудың негізгі түрі:

- A) өзін-өзі тану, өзін-өзі анықтау
- B) педагогикалық инновациялардың мониторингі
- C) ғылыми-зерттеу қызметі
- D) бұқаралық ақпарат құралдары
- E) біліктілікті арттыру институттары

95. Мұғалімдерді аттестациялау мақсаты:

- A) білім сапасын арттыру
- B) мұғалімдердің әдістемелік дайындығын
- C) кәсіби шеберліктің нақты деңгейін анықтау
- D) педагогикалық іс-әрекетті диагностикалау
- E) мұғалімнің теориялық дайындығын жетілдіру

96. Білім беру ұйымның әкімшілігі басқару нысаны:

- A) педагогикалық процесс
- B) оқу процесі
- C) оқушылар мен олардың ата-аналары
- D) жеке және заңды тұлғалар
- E) білім беру

97. Әр түрлі деңгейдегі басқару субъектілерінің жүйелі, жоспарлы, саналы өзара іс-қимылы:

- A) білім беру жүйесін жоспарлау
- B) білім беруді диагностикалау
- C) білім беруді болжау
- D) білім беру жүйесін басқару
- E) білім беруді ынталандыру

98. Басқаруды жүзеге асыру кезінде негізгі ережелер:

- A) басқару заңдылықтары
- B) басқару принциптері
- C) басқару шарттары
- D) басқару әдістері
- E) басқару кезеңдері

99. Білім беру мекемелерінің құрылымы мен қызметін анықтайтын ережелер жинағы:

- A) жарғы
- B) Білім туралы Заң
- C) оқу жоспары
- D) білім беру концепциялары
- E) тәрбие тұжырымдамасы

100. Басқарудағы субъективтілікті, авторитаризмді жеңуге бағытталған басқару принципі:

- A) орталық және орталықтандыру
- B) дара басшылық пен алқалылық бірлігі
- C) ақпараттың объективтілігі мен толықтығы
- D) демократияландыру және гуманизациялау
- E) жас ерекшеліктерін есепке алу

ТЕСТ ЖАУАПТАРЫ

№	Дұрыс жауап	№	Дұрыс жауап
1	D	51	B
2	A	52	E
3	D	53	A
4	D	54	D
5	B	55	A
6	B	56	C
7	A	57	A
8	E	58	C
9	B	59	A
10	A	60	E
11	E	61	D
12	D	62	A
13	B	63	A
14	B	64	B
15	E	65	C
16	B	66	E
17	B	67	C
18	B	68	B
19	B	69	B
20	E	70	A
21	D	71	A
22	C	72	C
23	C	73	E
24	E	74	D
25	B	75	D
26	D	76	D
27	A	77	C
28	B	78	D
29	B	79	C
30	B	80	A
31	B	81	B
32	A	82	A
33	D	83	D
34	C	84	C

35	D	85	D
36	D	86	B
37	D	87	E
38	A	88	A
39	D	89	E
40	D	90	C
41	D	91	A
42	D	92	A
43	D	93	C
44	A	94	E
45	B	95	C
46	E	96	A
47	A	97	D
48	D	98	B
49	C	99	A
50	E	100	B

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_/z070319_.htm. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Білім туралы Заңы.
2. Профессиональная педагогика: Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. Под ред. С.Я. Батышева, А.М. Новикова. Издание 3-е, переработанное. М.: Из-во ЭГВЕС, 2016. – 456с.
3. Сатиева Ш. Даму психологиясы (теориялық және практикалық курс). Оқу құралы. – Астана: Фолиант, 2015. – 232 бет.
4. Жұбаназарова Н.С. Жас ерекшелік психологиясы: Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 286 бет.
5. Коджаспирова, Г.М. Педагогика: Учебник для академического бакалавриата / Г.М. Коджаспирова. – Люберцы: Юрайт, 2016. – 719 с.
6. Есекешова М. және т.б. Ғылыми-педагогикалық зерттеу негіздері: оқу құралы. – Астана: Фолиант, 2018. – 168 б.
7. Кравцова, Е.Е. Психология и педагогика. Краткий курс / Е.Е. Кравцова. – М.: Проспект, 2016. – 320 с.
8. Липский.И.А. Социальная педагогика: Учебник для бакалавров/ И.А.Липский, Л.Е.Сикорская. – М.: Дашков и К,2016. – 280с.
9. Құсайынов А.Қ., Есеева М.Т. Салыстырмалы педагогика әдіснамасы мен әдістері. – Алматы: ROND&A, 2018. – 95 б.
10. Сақтағанов Б. К. Әскери психология: оқулық / Б.К. Сақтағанов. – Алматы: Өлке, 2012. – 352 б.
11. Прохорова, М.В. Педагогика физической культуры: Учебник/ М.В.Прохорова, А.А.Сидоров, Б.Синюхин. – М.: Альянс, 2016. – 292 с.
12. Самойлов, В.Д. Педагогика и психология высшей школы. Андрогогическая парадигма: Учебник. / В.Д. Самойлов. – М.: ЮНИТИ, 2015. – 207 с.
13. Работнов, Л.Д. Школьная театральная педагогика: Учебное пособие / Л.Д. Работнов. – СПб.: Планета Музыки, 2015. – 256 с.
14. Хайруллин И.Т. Сравнительная педагогика: Краткий конспект лекций; Каз.федер.ун-т. – Казань, 2013. – 118 с.
15. Латышина, Д.И. Этнопедагогика: Учебник для академического

- бакалавриата / Д.И. Латышина, Р.З. Хайруллин. – Люберцы: Юрайт, 2016. – 394 с.
16. Мардахаев, Л.В. Социальная педагогика: Учебник для бакалавров / Л.В. Мардахаев. – Люберцы: Юрайт, 2016. – 817 с.
 17. Турченко, В.И. Дошкольная педагогика: Учебное пособие / В.И. Турченко. – М.: Флинта, 2016. – 256 с.
 18. Хухлаева, О.В. Этнопедагогика: учебник для бакалавров / О.В. Хухлаева, А.С. Кривцова. – Люберцы: Юрайт, 2016. – 333 с.
 19. Михль, В. Педагогика переживания / В. Михль. – М.: УРСС, 2014. – 200 с.
 20. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі: 50 мыңға жуық сөз бен сөз тіркесі / – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 967.б – (Қазақ сөздіктері. – -9965-798-99-0 (мұқ.)
 21. Ермолин А. Воспитание свободной личности в тоталитарную эпоху: Педагогика нового времени / А. Ермолин. – М.: Альпина Паблишер, 2014. – 262 с.
 22. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы.
 23. Жуков Г.Н. Общая и профессиональная педагогика: Учебник / Г.Н. Жуков, П.Г. Матросов. – М.: Альфа – М, НИЦ ИНФРА – М, 2013. – 448 с.
 24. Зайфферт Д. Педагогика и психология танца. Заметки хореографа: Учебное пособие / Д. Зайфферт. – СПб.: Лань, 2015. – 128 с.
 25. Афонин И.Д. Психология и педагогика высшей школы. – М.: Русайнс, 2018. – 256 с.
 26. Гагарин, А.В. Психология и педагогика высшей школы. Курс лекций, учебно-методические материалы и рекомендации, рабочие тетради / А.В. Гагарин. – М.: МЭИ, 2010. – 240 с.
 27. Громкова, М.Т. Педагогика высшей школы: Учебное пособие / М.Т. Громкова. – М.: Юнити, 2017. – 80 с.
 28. Громкова, М.Т. Педагогика высшей школы: Учебное пособие / М.Т. Громкова. – М.: Юнити, 2013. – 447 с.
 29. Громкова, М.Т. Педагогика высшей школы: Учебное пособие для студентов педагогических вузов / М.Т. Громкова. – М.: Юнити – Дана, 2012. – 447 с.
 30. Околелов, О.П. Педагогика высшей школы: Учебник / О.П. Око-

- лелов. – М.: Инфра – М, 2016. – 219 с.
31. Самойлов, В.Д. Педагогика и психология высшей школы. Андро-гогическая парадигма: Учебник / В.Д. Самойлов. – М.: Юнити, 2015. – 207 с.
 32. Самойлов, В.Д. Педагогика и психология высшей школы. Андро-гогическая парадигма: Учебник / В.Д. Самойлов. – М.: Юнити, 2013. – 352 с.
 33. Самойлов, В.Д. Педагогика и психология высшей школы. Андро-гогическая парадигма: Учебник / В.Д. Самойлов. – М.: Юнити, 2013. – 207 с.
 34. Самойлов, В.Д. Педагогика и психология высшей школы. Андро-гогическая парадигма / В.Д. Самойлов. – М.: Юнити – Дана, Закон и право, 2013. – 207 с.
 35. Столяренко, Л.Д. Психология и педагогика высшей школы: Учеб-ник / Л.Д. Столяренко. – Рн/Д: Феникс, 2014. – 336 с.
 36. Эрганова, Н.Е. Методика профессионального обучения / Н.Е. Эр-ганова. – М.: Academia, 2016. – 672 с.